

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА
ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

**Збірник наукових статей за матеріалами
IV науково-практичної конференції**

(м. Харків, 12 травня 2023 р.)

Харків
2020

Редакційна колегія:

Лученко Д. В. – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор;

Серьогіна С. Г. – директорка НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондентка НАПрН України;

Комарова Т. В. – завідувачка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, докторка юридичних наук, професорка;

Бодрова І. І. – заступниця директора НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України з наукової роботи, кандидатка юридичних наук, доцентка ;

Яковюк І. В. – завідувач сектором порівняльного правознавства НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор

Матеріали друкуються в авторській редакції

Права людини і демократія: зб. наук. статей за матеріалами IV наук. П-68 практ. конф. з європ. права, м. Харків, 12 трав. 2023 р. / редкол.: Д. В. Лученко, С. Г. Серьогіна, Т. В. Комарова та ін. – Харків, 2023. – 198 с.

У збірнику подається виклад доповідей і повідомлень науковців, викладачів, аспірантів та студентів освітніх і наукових закладів на IV науково-практичній конференції «Права людини і демократія», яка була організована і проведена Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого і НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України з нагоди Дня Європи, XVII Всеукраїнського фестивалю науки та 30-ї річниці з дня заснування Національної академії правових наук України.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами демократії, прав людини та європейської інтеграції..

УДК 340

© Колектив авторів, 2023

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2023

© НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2023

ПРИНЦИП СУДДІВСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Із набуттям статусу країни-кандидатки продовжується кропіткий процес наближення правової системи України до *aquis* ЄС, особливо до *aquis* у сферах судової влади та прав людини (Глава 23) та справедливості, свободи та безпеки (Глава 24). Ця частина *aquis* ЄС тісно пов'язана не стільки із економічними критеріями членства, скільки із політичними критеріями та зокрема цінностями ЄС.

Цінності ЄС – це окрема категорія принципів, що носять основоположний характер та є вирішальними для розвитку суспільства. Так, ст. 2 Договору про Європейський Союз відносить до основоположних цінностей ЄС повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права та повагу до прав людини. Така еволюція статусу цих принципів та надання їм окремого ціннісного рівня підкреслює їх особливу значущість для людської особистості, а також особливий порядок їх захисту з боку ЄС. Цінності ЄС є недоторканною наріжною основою правопорядку ЄС, відступати від якої в жодному випадку не дозволено. Це означає, що вони мають особливий механізм захисту.

Для третіх країн глибинне розуміння цінностей ЄС є вкрай важливим, оскільки одних з головних критеріїв набуття членства у ЄС, поряд із економічними та організаційними вимогами, є саме повага державою цінностей ЄС та відданість їх поширенню Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами саме на основі цінностей. ЄС прошиває в міжнародні угоди з третіми державами ціннісні орієнтири.

Українська Угода про асоціацію не стала виключенням В цьому контексті, важливим є закріплення в Угоді про асоціацію, яка набула чинності 01.09.2017 р., зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, недискримінації в якості цілей політичного діалогу між договірними сторонами та основи внутрішньої та зовнішньої політики сторін.

¹ Професорка, д.ю.н., завідувачка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Вкрай важливого практичного значення набуває ч. 3 п. б ст. 478 УА «Призупинення прав чи обов'язків, передбачених положеннями цієї Угоди, зазначеними у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»)), яка визначає, що порушення іншою Стороною будь-якого з основних елементів цієї Угоди, визначених у статті 2 цієї Угоди, може тягнути за собою призупинення зони вільної торгівлі [1]. Звертаючись до ст. 2 Угоди стає зрозумілим, що до основних елементів Угоди відносяться повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, а також повага до принципу верховенства права. Тобто по суті це – закріплення цінностей ЄС в якості обов'язкових стандартів для України.

Верховенство права – принцип, спільний для всіх конституційних традицій демократичних держав та сучасних міжнародних організацій. Загальновідомо, що нема загальновизнаного визначення верховенства права і ми можемо говорити про певний набір складових цього принципу. При цьому, ми можемо виділити декілька підходів до змісту та акцентів складових цього принципу. Наприклад, підхід Ради Європи, ОБСЄ та ЄС.

Щодо підходів до змісту верховенства права, то Рада Європи виділяє законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; правову визначеність; заборону свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами; дотримання прав людини; заборону дискримінації та рівність перед законом (ці підходи ми можемо знайти у Доповіді по питаннях верховенства права (86 пленарне засідання Венеціанської комісії 2011 р.) [2] та Контрольному списку питань по верховенству права (106 пленарне засідання Венеціанської комісії 2016 р.) [3]).

ОБСЄ концентрується на тому, що «справедливість, заснована на визнанні та повному прийнятті найвищої цінності людської особистості та гарантована установами, що забезпечують рамки для його найповнішого вираження» і що «демократія є невід'ємним елементом верховенства права».

ЄС у свою чергу робить акцент на ефективності судової системи. Ще у 1986р. у Рішенні по справі 294/83 *Les Verts v. Parliament* Суд справедливості зазначив, що Європейське співтовариство, однак, є співтовариством, заснованим на верховенстві права, в якому його інституції підлягають судовому контролю на предмет сумісності їхніх дій з Договором і загальними принципами права, які включають основні права. Таким чином, особи мають право на ефективний судовий захист прав, які вони отримують із правового порядку Співтовариства [4].

Європейська Комісія почала публікувати Таблицю показників правосуддя з 2013 р, захищаючи ідею «поваги до верховенства права, включаючи незалежність судової влади, що має значний вплив на інвестиційні клімат та залучення бізнесу» [див.: 5].

Вкрай важливим є те, що ЄС завжди презюмував, що держави-члени самі визначають, як вони організують свої правові системи зокрема судові (принцип процесуальної автономії) і Союз ніколи не втручався у ці повноваження держав-членів.

Однак, криза верховенства права у Польщі та Угорщині поставила питання про те, що віддавати це суто на розсуд держав-членів неможливо, оскільки принципи взаємної довіри та відкритої співпраці, викладені у ч. 3 статті 4 ДЄС, також стосуються національних судів держав-членів. Держави-члени повинні забезпечити повагу до принципу ефективного судового захисту та судової незалежності в усіх сферах, на які поширюється право ЄС просто тому, що національні суди є частиною європейської судової системи.

Тож, починаючи з 2018 р., ще більша увага почала приділятися суддівській незалежності через кризу верховенства права у Польщі та Угорщині, коли ЄС зрозумів, що порушники цінностей можуть знаходитися всередині клубу ЄС. Так, у 2019 р. Таблиці показників правосуддя з'являється окрема глава щодо суддівської незалежності, а ЄС приймає Комюніке «Зміцнення верховенства права в Союзі – план дій», в якому підкреслюється провідна роль суддівської незалежності у ствердженні верховенства права[6].

Для розуміння стандартів цих цінностей слід звертати увагу на практику Суду справедливості, який є монополістом щодо тлумачення права ЄС та який роз'яснює зміст цінностей Союзу.

5 листопада 2019 р. Суд справедливості виніс Рішення у справі C-192/18 *Commission v Poland* [7], яким визнається порушення Польщею суддівської незалежності. Порушення полягає у внесенні змін до польського законодавства та встановлення різного пенсійного віку для чоловіків та жінок, які є суддями та прокурорами, а також зниження їх пенсійного віку із наданням Міністру юстиції Польщі повноважень по продовженню їх діяльності після настання цього віку. У Рішенні Суд справедливості визнав, що відповідні норми щодо різного пенсійного віку для чоловіків та жінок суперечать положенням установчих договорів ЄС стосовно принципу рівної оплати праці працівникам чоловічої

та жіночої статі за однакову роботу. Норми щодо зниження пенсійного віку із наданням Міністру юстиції дискреційних повноважень по продовженню суддівської діяльності, які не обмежені жодними вимогами та механізмами правового захисту, були визнані Судом справедливості порушенням зобов'язання Польщі по забезпеченню на національному рівні ефективних засобів правового захисту права ЄС та права на справедливий суд.

Суд справедливості детально зупинився на критеріях суддівської незалежності, які включають у себе:

1. зовнішній аспект незалежності, який вимагає, щоб суд здійснював свої функції повністю автономно, не підлягаючи жодним ієрархічним обмеженням, не підпорядковуючись будь-якому іншому органу, не приймаючи наказів чи вказівок від будь-якого джерела, захищаючись тим самим від зовнішніх втручань або тиску, здатного вплинути на незалежне рішення його членів; свобода суддів від будь-якого зовнішнього втручання чи тиску вимагає гарантій проти усунення з посади. Хоча він не є абсолютним, не може бути винятків із цього принципу, якщо вони не будуть гарантовані законними та переконливими підставами з дотриманням принципу пропорційності. Саме ця частина є доволі прикладною для українських реалій;

2. внутрішній аспект незалежності, який пов'язаний із неупередженістю та направлений на забезпечення збереження відстані між судом та сторонами та від їх інтересів. Цей аспект вимагає об'єктивності та відсутності будь-якої зацікавленості у результатах судового провадження, крім чіткої реалізації верховенства права.

Також необхідно зазначити, що розглянуте рішення є не єдиним в серії справ, що ініційовані Європейською Комісією проти Польщі у зв'язку із масштабною національною судовою реформою. Так, у червні 2019 р. Рішенням С-619/18, *Commission v Poland (Independence of the Supreme Court)* [8] Суд справедливості вжив визнав не легітимними норми польського законодавства, які знизили пенсійний вік суддів Верховного суду із наданням необмеженої дискреції Президенту республіки по продовженню їх повноважень після настання пенсійного віку. Ситуація, яка виникла у Польщі у зв'язку із судовою реформою вже називають «кризою верховенства права».

Криза верховенства права всередині Союзу стала каталізатором для ЄС у визначенні мінімальних стандартів суддівської незалежності, а також орієнтиром для третіх держав, в тому числі України.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2001) on the basis of comments by Mr Pieter van Dijk (Member, Netherlands), MsGret Haller (Member, Switzerland), Mr Jeffrey Jowell (Member, United Kingdom), MrKaarloTuori (Member, Finland). URL: <https://rm.coe.int/1680700a61>.
3. Rule of Law Checklist. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr).
4. Case 294/83, *Partiécologiste «Les Verts» v European Parliament*. *European Court Reports*. 1986. P. 1339. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en
5. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?q=id=1562062740889&uri=CELEX:52019DC0198>.
6. Case C-192/18, *Commission v Poland*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=219725&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1045083>.
7. Case C-619/18, *Commission v Poland*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=212921&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1045626>.

Яковюк І. В.¹

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО: ЧИМ ВОНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ УКРАЇНИ?

Під час роботи «Конференції про майбутнє Європи» (9 травня 2022 р.) Президент Франції Є. Макрон закликав до більш масштабних реформ Європейського Союзу, щоб перебудувати об'єднання, а також зробив низку важливих заяв, які безпосередньо стосувалися України [1]:

¹ Доктор юридичних наук, професор, завідувач сектором порівняльного правознавства НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

по-перше, хоча Україна «вже є членом сім'ї Європейського Союзу», відповідно до чинних протоколів на остаточне оформлення заявки Києва на членство підуть роки, або навіть десятиліття, якщо тільки не буде знижено стандарти для вступу;

по-друге, замість зниження стандартів для полегшення процедури набуття членства в ЄС Президент запропонував сформувати новий тип «європейської політичної спільноти», яка дозволила б країнам, що не входять до ЄС (зокрема, Великій Британії і Україні), долучитися до «основних європейських цінностей»;

по-третє, вступ до такої спільноти не обов'язково передбачатиме майбутнє членство в ЄС; воно також не буде закрите для тих, хто вийшов зі складу ЄС (мається на увазі Велика Британія).

Останню тезу підтримав колишній прем'єр-міністр Фінляндії А. Стубб, який приєднався до тих, хто закликає до інклюзивної моделі інтеграції і створення багаторівневої конфедеративної Європи (Європейський Союз; Європейська спільнота й Європейська зона) як до способу включення держав, які можуть бути не готові або не прагнуть членства в ЄС. Політик запропонував відмовитися від традиційних шляхів до членства й надати європейським демократіям чіткий і реалістичний шлях його отримання або, якщо вони не хочуть приєднуватися до ЄС, альтернативну форму співпраці. Це дозволить створити структуру взаємодії, яка залучила б не тільки охочих і здібних, а й небажаних і нездатних. За межами цієї моделі Росія залишиться доти, доки вона не дотримуватиметься основних норм міжнародного права [2].

На думку прихильників цієї ідеї є це б призвело б до створення Європейської конфедерації, участь в якій могли би прийняти шість держав-претендентів із Балкан і трьох останніх претендентів (України, Молдови і Грузії). У цьому випадку Україна та інші вказані країни могли б брати участь у європейському суспільному житті й висловлювати свою думку на спільній політичній платформі й в рамках одного стратегічного простору. Це б, однак, не змінило б для України шлях до набуття членства в ЄС.

Авторство ідеї європейської конфедерації належить колишньому Президенту Франції Ф. Міттерану, який ще у 1989 р. запропонував створити європейську конфедерацію за участю старих членів ЄС і країн нової демократії з Центральної та Східної Європи, які прагнули набути членства в ЄС, але не відповідали встановленим вимогам [3]. Хоча з моменту висунення ідеї пройшло понад тридцять років, її прихильники продовжують її трактувати в максимально абстрактному вигляді. Показово, що вона критично сприймалася як колишніми, так і нинішніми країнами-кандидатами на членство в ЄС.

Під час зустрічі з Президентом Молдови М. Санду, Е. Макрон уточнив, що розглядає «Європейське політичне співтовариство» не як альтернативу процесу вступу до ЄС, а лише як доповнення до цього процесу, як нові рамки для структурованого співробітництва у сфері політичних, енергетичних та інвестиційних відносин [4].

Вказана ідея отримала розвиток у виступі голови Європейської Ради Ш. Мішеля, який вважає за доцільне, по-перше, запровадити підхід до «поступової, пропорційної, прогресивної та керованої інтеграції» і, по-друге, створити паралельно з Європейським Союзом європейське геополітичне співтовариство, щоб зблизити й поглибити оперативну співпрацю для вирішення спільних проблем, миру, стабільності й безпеки на нашому континенті [5]. Як і Е. Макрон, він пропонує не розглядати наведені пропозиції ані з позиції гальмування процесу приєднання до ЄС нових держав-членів, ані з позиції надання їм гарантій того, що участь держав у нових додаткових моделях інтеграції призведе до обов'язкового членства в Євро-союзі. На думку політика, «Європейська геополітична спільнота» включатиме Східне партнерство й Західні Балкани, діятиме як свого роду «зал очікування» з особливими правами й перевагами для країн блоку, які претендують на членство. Ш. Мішель також повторив тезу Е. Макрона про те, що ця ініціатива не замінить собою великий ЄС і не гарантує, що ті, хто візьме в ній участь, одного разу стануть офіційними членами ЄС. Із приводу організаційного структури такого об'єднання поки що немає одностайності. Ш. Мішель припустив, що лідери хотіли б створити неформальний та «дуже гнучкий» орган, що нагадує «Велику сімку» або G20 [6].

Долучився до цієї дискусії і австрійський канцлер К. Нехаммер, який запропонував передбачити для України проміжний етап (європейський підготовчий простір) перед вступом до ЄС для того, щоб вона досягла стандартів ЄС, аналогічних Європейській економічній зоні й Європейській угоді про вільну торгівлю [7].

Протягом 2022 р. до обговорення вказаної ідеї долучалися все нові політики. Так, ідею нового європейського політичного співтовариства, яке могло б на певний час прийняти Україну, підтримав Міністр закордонних справ Іспанії Х. М. Альбарес та Президент Італії С. Маттарелла. Вказана пропозиція була предметом обговорення з прем'єр-міністром Королівства Данії М. Фредеріксен і прем'єр-міністром Королівства Швеція М. Андерсон, які зазначили, що до дискусії стосовно даної пропозиції варто повернутися на саміті Європейської Ради [3]. Канцлер Німеччини О. Шольц 19 травня

2022 р. під час виступу у Бундестазі визнав ідею Е. Макрона «дуже цікавою пропозицією» і заявив, що заявка України на приєднання до Європейського Союзу не може бути швидко розглянута, виняток для України буде несправедливим щодо країн Західних Балкан, які також прагнуть до членства. Однак ЄС має підтримати Україну «на її європейському шляху» [8].

Із критикою французької ідеї створення «європейської політичної спільноти» 10 виступив Президент Литви Г. Наусед. Він погодився з Е. Макроном у тому, що Україні знадобиться більше восьми років, щоб вступити до ЄС, але водночас визнав вказану пропозицію Парижу «спробою приховати очевидну відсутність політичної волі щодо надання Україні статусу кандидата», яка «може призвести до розчарувань української сторони у цьому питанні» [9].

Під час Брюссельського саміту (2022 р.) Європейська Рада провела стратегічне обговорення відносин Європейського Союзу із партнерами в Європі. Було наголошено, що мета створення ЄПС полягає в тому, щоб запропонувати європейським країнам, з якими у ЄС тісні відносини, платформу для політичного діалогу, співробітництва й координації з питань, що становлять спільний інтерес, задля зміцнення безпеки, стабільності й процвітання європейського континенту. ЄПС не замінить існуючу політику й інструменти ЄС, зокрема розширення, і повністю поважатиме автономію Європейського Союзу у прийнятті рішень. Спираючись на цей перший обмін думками, було вирішено, що Європейська Рада повернеться до обговорення цього питання.

6 жовтня 2022 р., перед неформальним засіданням Європейської Ради, відбулося перше засідання «Європейського політичного співтовариства» за участю керівників держав – членів ЄС, а також представників країн Західних Балкан, Норвегії, Швейцарії, Ісландії, Ліхтенштейну, Великої Британії, України, Молдови, Грузії, Туреччини, Вірменії та Азербайджану. На засіданні відбулася політична дискусія зі стратегічних питань, що становлять спільний інтерес для європейського континенту (насамперед, російсько-українська війна, енергетична криза й економічна ситуація, клімат). Таким чином було зроблено перший крок до наповнення Європейської політичної спільноти конкретним змістом. А поки що сама ідея такого формату існує лише загалом і складно говорити про її користь.

Очевидно, що в Західній Європі і насамперед у Франції існує хибна традиція (вона сформувалася за часів Ф. Міттерана і її продовжують дотримуватися сьогодні, за президентства Е. Макрона), незважаючи на інтереси країн, що претендують на членство в ЄС, вирішувати за них, від чого вони отримають більше вигоди, якщо не будуть претендувати на членство в ЄС, а погодяться співпрацювати в рамках паралельних інструментів співпраці.

Висловлені Е. Макроном і Ш. Мішелем ідеї містять загрозу того, що Європейський Союз може загальмувати позитивне вирішення питання щодо надання Україні статусу країни-кандидата. Під неформальним впливом держав-членів, що є опонентами ідеї надання Україні статусу країни-кандидата, Європейська комісія могла запропонувати, наприклад, визнати Україну «потенційним кандидатом»¹ та/або сформулювати набір передумов для отримання Києвом статусу повного кандидата. Схожа ситуація мала місце на саміті в Словенії в жовтні 2021 р., коли Європейська рада не запропонувала конкретного графіку вступу шістьом кандидатам із Західних Балкан, а лише підтвердила «прихильність блоку до процесу розширення».

Список використаних джерел:

1. EU leaders tell Ukraine: 'Future of Europe is also your future'. URL: <https://www.dw.com/en/eu-leaders-tell-ukraine-future-of-europe-is-also-your-future/a-61730465>.
2. EU leaders tell Ukraine: 'Future of Europe is also your future'. URL: <https://www.dw.com/en/eu-leaders-tell-ukraine-future-of-europe-is-also-your-future/a-61730465>.
3. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності: монографія. Харків: «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.
4. Pour Macron, la «communauté politique européenne» est un «complément» au processus d'adhésion à l'Union européenne. URL: <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/pour-macron-la-communaute-politique-europeenne-est-un-complement-au-processus-d-adhesion-a-l-union-europeenne-20220519>.
5. In front of the EESC members President Charles Michel comments on prospect of Ukraine EU membership and calls for the creation of a European Geopolitical Community. 19.05.2022. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/front-eesc-members-president-charles-michel-comments-prospect-ukraine-eu-membership-and-calls-creation-european-0>.
6. In front of the EESC members President Charles Michel comments on prospect of Ukraine EU membership and calls for the creation of a European Geopolitical Community. 19.05.2022. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/front-eesc-members-president-charles-michel-comments-prospect-ukraine-eu-membership-and-calls-creation-european-0>.
7. Austrian Chancellor calls for intermediate EU membership for Ukraine. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/austrian-chancellor-calls-intermediate-eu-membership-ukraine-2022-06-05/>.

¹ Раніше дана формула застосовувалася до Боснії та Герцоговини (Косово власне не є державою-членом ООН, а тому вступ до ЄС взагалі є проблематичним), яку не можна визнати кандидатом через суттєві порушення нею Копенгагенських критеріїв, але при цьому сказати їй «ні» вважається політично некоректним.

8. Austrian Chancellor calls for intermediate EU membership for Ukraine. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/austrian-chancellor-calls-intermediate-eu-membership-ukraine-2022-06-05/>.

9. Nausėda G.: E. Macrono siūlymais dėl Europos bandoma pridengti valios trūkumą dėl Ukrainos. URL: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/g-nauseda-e-macrono-siulymais-del-europos-bandoma-pridengti-valios-trukuma-del-ukrainos-56-1677528?copied>.

Bilousov M. S.¹

NATIONALS OF THIRD COUNTRIES OTHER THAN UKRAINE, WHO BENEFITED FROM INTERNATIONAL PROTECTION OR EQUIVALENT NATIONAL PROTECTION IN UKRAINE BEFORE 24 FEBRUARY 2022 AS BENEFICIARIES OF TEMPORARY PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION

After February 24, 2022, after the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, the European Union (EU – later) approved an unprecedented decision for the first time in its history – Temporary Protection Directive (TPD – later) was activated by Council. The directive entitles people from Ukraine to legal residence in the EU Member States, access to housing, work, social assistance, education, and healthcare. Over 4.86 million people who fled Ukraine are registered for temporary protection or similar national protection schemes in European countries, comprising 96% Ukrainians, as well as non-Ukrainians from outside the EU (mostly Russians, Nigerians and Moroccans) [1].

According to Article 5 of the TPD, the Council Decision shall have the effect of introducing temporary protection for the displaced persons to which it refers, in all the Member States, in accordance with the provisions of this Directive. The Decision shall include a description of the specific groups of persons to whom the temporary protection applies[2]. Council Implementing Decision 2022/382 of 4 March 2022 provided temporary protection not only to Ukrainian nationals, but also to the nationals of third countries other than

¹ Ph.D. student of the European Union Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University

Ukraine, who benefited from international protection or equivalent national protection in Ukraine before 24 February 2022 and their family members [3].

Who are the beneficiaries from international protection and equivalent national protection in Ukraine before 24 February 2022?

As for *international protection*, refugee status is granted based on the Law of Ukraine on Refugees and Persons in Need of Complementary or Temporary Protection in Ukraine, and the Convention Relating to the Status of Refugees 1951: a refugee is a person who is not a citizen of Ukraine, is outside of the country of their citizenship owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, citizenship (allegiance), membership of a particular social group, or political opinion, and is unable to or, owing to such fear, unwilling to avail themselves of the protection of that country, or, being a stateless person outside of the country of their previous permanent residence, cannot or does not wish to return to such country due to the above apprehension [4].

According to Communication from the Commission on Operational guidelines for the implementation of Council implementing Decision 2022/382 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection [5], '*equivalent national protection*' in Ukraine is an alternative to international protection and covers other forms of protection granted by Ukrainian authorities such as temporary protection or humanitarian protection. The Commission is currently gathering information from Ukrainian authorities regarding the forms of protection under Ukrainian law and the documents issued by Ukrainian authorities to beneficiaries of such forms of protection. Complementary protection is a form of '*equivalent national protection*' and is granted to a person who is not a refugee in accordance with the Convention Relating to the Status of Refugees of 1951 and the Protocol Relating to the Status of Refugees of 1967 and this Law, but is in need of protection because such a person was forced to come to Ukraine or remain in Ukraine as a result of a threat to his life, safety or freedom in the country of origin due to fear of the death penalty or execution of a death sentence or torture, inhuman or degrading treatment or punishment or widespread violence in situations of international or internal armed conflict or systematic violation of human rights and is unable or unwilling to return to the such country due to said fears[4].

It should be noted, that among non-Ukrainian asylum seekers and refugees fleeing Ukraine, only those holding a refugee or a national protection status in Ukraine (namely, complementary protection), who fled on or after 24 February 2022, are eligible for temporary protection.

Third-Country Nationals (TCNs – later) fleeing Ukraine struggle to access the same rights and status as Ukrainians in Europe. TCNs who may have protection needs, particularly asylum seekers and many stateless people, are not eligible for protection under the current TPD scope. Discriminatory practices have been reported in relation to TCNs who previously benefited from international protection in Ukraine. Some wait up to five months to receive temporary protection, while Ukrainian nationals receive documents on the day of application in 17 countries. Some are misdirected to the asylum procedure in the EU despite being eligible for temporary protection [6].

To sum up, refugees and persons in need of complementary protection, who had these statuses on 24 February 2022, are under the scope of TPD. Despite the fact that the percentage of such people is small compared to Ukrainians, they still face some problems in EU countries.

References:

1. Conflict in Ukraine: key evidence on risks of trafficking in persons and smuggling of migrants. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TIP_2022.pdf.

2. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>.

3. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382>.

4. Law of Ukraine on Refugees and Persons in Need of Complementary or Temporary Protection in Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

5. Communication from the Commission on Operational guidelines for the implementation of Council implementing Decision 2022/382 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning

of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022XC0321(03)).

6. NGOs mark one year since activation of the Temporary Protection Directive and call for continued support to refugees from Ukraine. URL: <https://www.rescue.org/eu/statement/ngos-mark-one-year-activation-temporary-protection-directive>.

Зельцер М. І.¹

ЩОДО ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Міжнародний інвестиційний арбітраж в сучасному вигляді виник у 60-х роках минулого сторіччя разом із масовим укладанням двосторонніх інвестиційних угод, створенням Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів (1966 р.) та збільшенням кількості інвестиційних позовів.

Сьогодні ж, багато науковців та практиків ставлять під сумнів необхідність та доцільність існування такого способу вирішення інвестиційних суперечок. Проте, для того що б розібратись із необхідністю збереження, реформування або трансформації міжнародного інвестиційного арбітражу, необхідно спочатку розібратись із його минулим. Цьому питанню і присвячені ця робота.

Родоначалником міжнародного інвестиційного арбітражу вважається Угода Джей [Jay] підписана між США та Англією у 1794 р. [1, с. 715].² Її текст, зокрема, передбачає утворення комісії із 5 осіб для вирішення суперечок щодо захоплень морських суден обох договірних сторін каперами. Чотирьох членів комісії призначали США та Англія, а п'ятого комісіонера мали спільно призначити перші чотири [2].

Декілька справ, які розглянула комісія стали основою для розвитку основних принципів сучасного міжнародного інвестиційного арбітражу. Наприклад, в справах морських суден Бетсі [Betsey] (1797 р.) та Саллі

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

² Угода була підписана між англійським королем та США, адже станом на 1794 рік носіями суверенітету за міжнародним публічним правом, здебільшого, вважались саме монархи. Тут і далі в тексті, посилання на Англію як на сторону угоди зроблено для зручності.

[Sally] (1798 р.) комісія вперше визначила принцип самовизначення юрисдикції (який наразі називається принципом «компетенція-компетенція»), вказавши на те, що може самостійно вирішувати, які справи вона має юрисдикцію розглядати, а які необхідно повернути до дипломатів обох країн [3, с. 15].

Схожі міжнародно-правові договори укладались і надалі, що підштовхувало розвиток міжнародного арбітражу. Варто зазначити, що рішення комісії за Угодою Джей вважалися остаточними та мали виконуватись сторонами [2]. Більше того, як стверджують історичні дописи, сторони поважали та не ігнорували її рішення [1, с. 728].

Нашадком Угоди Джей стала Вашингтонська Угода (1871 р.), яка, аналогічним чином утворювала комісію для врегулювання суперечок, що виникли після Війни за незалежність США [4, с. 11].

Варто зазначити, що суттєвою різницею означених комісій від сучасних арбітражів було те, що позови (скарги) в такі комісії подавалися виключно державою в інтересах відповідних фізичних або юридичних осіб на виконання дипломатичного захисту.

Великий вплив на формування міжнародного інвестиційного арбітражу справили Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років. Вони не просто створювали Постійний Третейський Суд («ПТС», Permanent Court of Arbitration), але й визнавали ефективність арбітражу як способу вирішення будь-яких суперечок [5, с. 11]. Так, стаття 16 передбачала Конвенції 1899 року про мирне вирішення міжнародних зіткнень передбачала, що *«[у] питаннях юридичного характеру і особливо у питаннях тлумачення чи застосування міжнародних договорів, третейський розгляд визнається Державами, що підписалися, найбільш ефективним і водночас найбільш справедливим засобом вирішення спорів, не вирішених дипломатичним шляхом»* [6]. Це, безумовно, сприяло підвищенню привабливості арбітражу і для фізичних та юридичних осіб-інвесторів, які розуміли, що рішення такого органу обов'язково будуть поважатись та виконуватись договірними сторонами. То ж, великі інвестори, укладаючи угоди із державами, намагались включити в них арбітражні застереження, що бу разі порушень контракту, мати змогу звернутись до незалежного органу. І перші такі справи не примусили багато чекати.

1930 рік став проривним для майбутнього міжнародних інвестиційних спорів, в цей рік англійська компанія *Lena Goldfields Limited* подала,

як вважається, перший в історії позов в арбітраж проти іноземної держави за експропріацію її активів. Справа стосувалась концесій на видобуток золота, які СРСР надав цій компанії у 1925 і націоналізував в 1930 роках відповідно. Угода про надання концесії включала в себе арбітражне застереження, згідно із яким такі спори мали передаватись *ad hoc* арбітражу. Що цікаво, СРСР спочатку визнав юрисдикцію арбітражного суду, призначив арбітра та подав відзив, проте, вже через три місяці відізвав і арбітра і свою участь. В тому ж році, два арбітри (із трьох) винесли арбітражне рішення на користь *Lena Goldfields Limited*.

Давид, в перший раз, переміг Голіафа без допомоги свого суверена. Було б несправедливо не відмітити, що кошти, за арбітражним рішенням, все ж таки не були отримані без допомоги Англійської корони і дипломатичних перемовин [7, с. 747–748].

Паралельно із арбітражем *Lena Goldfields Limited*, декілька інвестиційних справ також були розглянуті першим універсальним міжнародним судом – Постійною Палатою Міжнародного Правосуддя («ППМП»). Найвідомішими із них є справа Хожувської Фабрики та Мавроматіс [5, с. 12]. Проте, обидві справи, як і всі справи у ППМП були подані суверенами на виконання дипломатичного захисту, то ж, протилежно від арбітражного провадження *Lena Goldfields Limited*, вони можуть вважатися іншою еволюційною гілкою від арбітражів Бетсі та Саллі, історія яких була викладена вище.

Стрімкий розвиток інвестування, глобалізація, створення транснаціональних корпорацій та збільшення міжнародної торгівлі після другої світової торгівлі створили багато викликів для капіталістичного світу. Використання дипломатичного захисту для вирішення міжнародних інвестиційних суперечок було не вигідним із декількох причин.

По-перше, кількість інвестиційних спорів зростала, то ж, дипломатичні відомства просто б не встигали поратися із кожною справою.

По-друге, такий спосіб вирішення спорів впливав на політичні відносини між державами та ставив політичні питання в залежність від вирішення інвестиційних суперечок [8, с. 17–22], в той час, як згуртованість капіталістичного світу була необхідна в світлі холодної війни з комуністами.

Якісно новий стрибок для інвестиційного арбітражу розпочався із двох угод: Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (так звана Нью-Йоркська конвенція, 1958 р.) та створенням

Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів (1966 р.). Із цими договорами була створена сучасна система міжнародного інвестиційного арбітражу.

Разом, вони утворили систему в якій було можливе звернення до міжнародного арбітражу, отримання справедливого рішення, та, найголовніше, виконання стягнення за ним у багатьох країнах світу. Було підписано двосторонні та багатосторонні інвестиційні угоди, більшість з яких включають арбітражні застереження та пропонують сторонам вирішити спір у арбітражі.

На сьогодні діють приблизно 2220 Двосторонніх Інвестиційних Угод[9], по яким було ініційовано більше 1250 справ, з яких щонайменше 343 розглядаються зараз [10]. В цілому, на сьогодні, міжнародний інвестиційний арбітраж є невід'ємною частиною міжнародного захисту інвестицій, він також є одним із найактивніших та найбільш поважних інтерпретаторів міжнародного публічного права. Відбувається діалог між міжнародним інвестиційним арбітражем, Міжнародним Судом ООН та іншими судовими інституціями шляхом посилання на рішення один одного для збереження сталості підходів різних інституцій і превенції фрагментації міжнародного права.

Таким чином, міжнародний інвестиційний арбітраж пройшов довгий еволюційний шлях становлення пліч о пліч із міжнародним публічним правом та міжнародною торгівлею, і на сьогодні посідає чинне місце серед способів урегулювання конфліктів між інвесторами та державами, про що підтверджують більш ніж 340 активних справ, що наразі перебувають на розгляді різних арбітражних інституцій або арбітражів *ad hoc*.

Список використаної літератури:

1. Schwarzenberger G. Present-Day Relevance of the Jay Treaty Arbitrations. *Notre Dame Law Rev.* 1978. Vol. 53, No. 4. P. 715–733. URL: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol53/iss4/3>.

2. Treaty of Amity Commerce and Navigation, between His Britannick Majesty; and The United States of America, by Their President, with the advice and consent of Their Senate of 19.11.1794. URL: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/jay.asp.

3. Crawford J. Continuity and Discontinuity in International Dispute Settlement: An Inaugural Lecture. *Journal of International Dispute Settlement*. 2010. Vol. 1, No. 1. P. 3–24. doi:10.1093/jnlids/idp001.

4. Szalay G. A Brief History of International Arbitration, Its Role in the 21st Century and the Examination of the Arbitration Rules of Certain Arbitral Institutions

With Regards to Privacy and Confidentiality. *Law Series of the Annals of the West University of Timisoara*. 2016. Vol 2. P. 5–20. URL: https://www.academia.edu/38304766/A_Brief_History_of_International_Arbitration_Its_Role_in_the_21st_Century_and_the_Examination_of_the_Arbitration_Rules_of_Certain_Arbitral_Institutions_With_Regard_to_Privacy_and_Confidentiality.

5. Sabahi, B., Laird, G., Gismondi G. International Investment Law and Arbitration: History, Modern Practice, and Future Prospects. 2018. *Brill Research Perspectives in International Investment Law and Arbitration*. Vol 1. P 1–64. doi: 10.1163/24055778–12340001.

6. Convention for the pacific settlement of international disputes of 29.07.1899.

7. Veeder V. V. The Lena Goldfields Arbitration: The Historical Roots of Three Ideas. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1998. Vol. 47, No. 4. P. 747–792.

8. Kaufmann-Kohler G., Potestà M. Why Investment Arbitration and Not Domestic Courts? The Origins of the Modern Investment Dispute Resolution System, Criticism, and Future Outlook. *European Yearbook of International Economic Law*. 2020. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-44164-7_2

9. United Nations Conference on Trade and Development Investment Policy Hub: International Investment Agreements Navigator. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>.

10. United Nations Conference on Trade and Development Investment Policy Hub: Investment Dispute Settlement Navigator. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement>).

Соколова О. О.¹

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В УКРАЇНІ

Проголошення 24 серпня 1991 року України незалежною демократичною державою ознаменувало початок нового періоду розвитку нашої держави, громадянського суспільства зовнішніх та внутрішніх відносин, реформування нормативно-правової бази, інституцій. Реформування не оминуло і сферу інтелектуальної власності, зокрема систему патентної охорони.

Оновлення законодавства щодо охорони і захисту промислової власності було зумовлене розвитком інформаційного суспільства та необхід-

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ністю адаптації вітчизняного правового регулювання до стандартів ЄС у цій сфері, що об'єктивно за змістовним наповненням випереджали національне законодавство України [1, с. 11].

Після розпаду СРСР Україна мала всі передумови для того, щоб стати на міжнародній арені як самостійна, незалежна, перспективна держава з інноваційним потенціалом. А розвиток сфери захисту інтелектуальної власності та ефективна реалізація прав її суб'єктів мали б стати тією передумовою, яка б забезпечила підвищення інвестиційного клімату в державі.

Становлення системи патентної охорони характеризується її етапністю. На сьогоднішній день розвиток системи активно продовжується та концентрується на адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Втім, після розпаду СРСР законодавство про охорону патентних прав було фактично відсутнє, оскільки роль і значення об'єктів патентного права знецінилися за часів існування СРСР. Патенти використовувалися виключно державою і не перебували в цивільному обігу через відсутність ринкової економіки.

Перший етап окреслюється 1991–2004 роками та є етапом, так званої, реорганізації. Законодавець мав провести аналіз існуючої нормативно-правової бази у цій сфері, впорядкувати та оновити її відповідно до потреб розвитку економічних відносин в нових умовах. Поступово відбувалося закріплення основ захисту інтелектуальної власності в Конституції України, прийняття спеціальних нормативно-правових актів у сфері патентної охорони, яке мало відповідати обраному ринковому курсу розвитку.

У перший етап розвитку патентного законодавства України було прийнято Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 року, які в процесі євроінтеграції зазнавали змін [2; 3]. Ці Закони визначили термінологію та окреслили загальні засади реалізації державної політики у сфері правової охорони промислових зразків, винаходів та корисних моделей.

Закони визначали інституції, що забезпечували реалізацію державної політики у сфері правової охорони промислових зразків, винаходів та корисних моделей, закріплювали завдання інституцій, порядок надання правової охорони та умови патентоспроможності результатів творчої діяльності. Крім спеціальних нормативно-правових актів, було започатковано систему державних стандартів у галузі промислової власності.

Тож перший етап реорганізації патентного законодавства України характеризувався відсторонення від принципів побудови економіки СРСР.

Другий етап розвитку національного патентного законодавства України тривав з 2004 по 2014 рік та характеризувався систематизацією. В цей час було прийнято Цивільний кодекс України, який набрав чинності 01 січня 2004 року та включив в себе четверту книгу «Право інтелектуальної власності», яка детально визначила основні положення щодо захисту інтелектуальної власності [4]. Кодекс закріплював як загальні положення – поняття інтелектуальної власності, її суб'єктів, об'єкти, підстави виникнення, наслідки порушення тощо, так і окремо встановлював регулювання кожного з об'єктів. Фактично Цивільний кодекс України систематизував загальні положення про захист інтелектуальної власності.

Положення, які врегульовують відносини у сфері охорони патентних прав, містяться також у Господарському, Кримінальному, Митному кодексах України, а також Кодексі України про адміністративні правопорушення та процесуальних кодексах.

Третій етап розвитку системи патентної охорони в Україні триває з 2014 року і дотепер та характеризується тенденцією адаптації національного законодавства у сфері патентної охорони до законодавства ЄС. Велике значення для розвитку цієї сфери мало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (*далі – Угода про асоціацію*) [5]. Угодою про асоціацію передбачено інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС завдяки створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як визначено у Розділі VI Угоди («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»). Необхідність спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін і досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності визначено метою глави 9 «Інтелектуальна власність», яка є частиною розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію.

На виконання зобов'язань України, які визначені Угодою про асоціацію було схвалено декілька концепцій та стратегій, а також ухвалено закони та підзаконні правові акти. Зокрема, 1 червня 2016 року Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [6]. 25 жовтня 2017 року, постановою Кабінету Міністрів України було затверджено План

заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Цей План встановлював за мету формування в Україні високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях [7]. Ще однією стратегією у якій було закріплено значення розвитку досліджень, високотехнологічного виробництва, створення інноваційних продуктів розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року була Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [8]. 16 червня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 703-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності», який набрав чинності 14 жовтня 2020 року. Також Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства», які набрали чинності 16 серпня 2020 року [9, 10].

Етапність розвитку патентного законодавства, а саме етап реорганізації, систематизації та євроінтеграції, дозволяє дійти до висновку про вектор розвитку системи охорони патентних прав в Україні та її наближення до стандартів ЄС. Запровадження змін, передбачених прийнятими за цей час законами, концепціями та стратегіями, їх реальна реалізація, допоможе Україні досягнути високого рівня охорони патентних прав та призведе до зростання економіки.

Список використаної літератури:

1. Гладько Ю. О., Тарасенко Л. Л. Становлення та розвиток законодавства про промислову власність в Україні. *Форум Права*, 62(3). С. 6–17.
2. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12/ed19931215#Text>
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text

6. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схвалена розпорядженням КМУ від 01.06.2016 року №402-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#Text>

7. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 25.10.2015 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n10>

8. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text>

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>

Ульяненко М. Г.¹

ВІДМОВА У ПРИЙНЯТТІ ЗАЯВИ ПРО НАДАННЯ КОНСУЛЬТАТИВНОГО ВИСНОВКУ, ЯК ЗАГРОЗА УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ЄСПЛ ЗГІДНО З ПРОТОКОЛОМ № 16

Відповідно до Протоколу № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Протокол) Європейський суд з прав людини (далі – Суд, ЄСПЛ) може відмовити національному суду у наданні консультативного висновку [1]. Існує вірогідність, що Суд не буде відмовляти у задоволенні звернення про консультативний висновок занадто часто, оскільки відмова не відповідатиме інтересам діалогу між ЄСПЛ та національними судами, а задоволення звернення буде знаком поваги до суду, що звертається. Тим не менш, Суд наділений таким повноваженням і відмови у задоволенні звернень можуть мати місце. У Протоколі, однак, немає положення, яке б розкривало підстави для відмови. Пояснювальний звіт до Протоколу передбачає, що немає жодних підстав для «[...] відмови у запиті, якщо він задовольняє відповідні критерії: (і) пов'язаний

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

із питанням, як визначено в пункті 1 статті 1, та (ii) судом або трибуналом, який звертається за консультативним висновком, було дотримано процесуальних вимог, які викладено в пунктах 2 та 3 статті 1» [2].

Колегія суддів повинна вказати причини відмови прийняти заяву національного суду про надання консультативного висновку. Необхідність мотивування кожної відмови, як зазначено в пояснювальному звіті, спрямована на посилення діалогу між національними судами та ЄСПЛ, у тому числі через роз'яснення того, що мається на увазі під «принциповим питанням, яке стосується тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї». Роз'яснення цього поняття є важливим для забезпечення ефективного та послідовного використання такого інструменту як консультативний висновок, оскільки без єдиного підходу до тлумачення даного терміну, на практиці можуть виникати певні труднощі [3].

Разом із тим, існує високий ризик того, що причини відмови, вказані Судом, будуть формальними та загальними за своєю природою, щоб уникнути ситуації, коли Суд буде втягнутий у якусь делікатну національну справу чи у вирішення чутливого конституційного питання. Останніми роками ЄСПЛ часто критикують за політичність і надмірний вплив на національний вибір та національні конституційні цінності Високих договірних сторін. Цей ризик є особливо високим з огляду на те, що сам Суд зазначив, що він передбачає, що такі причини можуть не бути значимими. Він радше буде надавати загальні вказівки, замість того, щоб вказувати конкретні причини для кожної відмови [4].

З одного боку, це може ввести в оману Високі договірні сторони щодо питань, які можна віднести на розсуд Суду. З іншого боку, існує ризик того, що національні суди намагатимуться використовувати процедуру надання консультативного висновку, щоб уникнути прийняття рішень у політично чутливих справах і покласти відповідальність на ЄСПЛ. У результаті може постраждати авторитет і легітимність ЄСПЛ. Таким чином, це може вплинути на реалізацію однієї з головних цілей Протоколу – посилення взаємодії ЄСПЛ з національними судами.

На сьогоднішній день Судом було відмовлено у наданні консультативного висновку лише один раз – за зверненням Верховного суду Словачької Республіки. Запит було відхилено, оскільки поставлене перед ЄСПЛ запитання не є таким, щодо якого Верховний суд Словачької Республіки потребував би вказівок Суду, щоб мати можливість забезпечити повагу до конвенційних прав під час вирішення справи, яка зна-

ходиться на його розгляді. Тобто не було задоволено вимоги статті 1 Протоколу [5]. Звичайно, на підставі даного випадку зарано робити якісь висновки. Однак, враховуючи тягар, який лягає на Велику Палату, і неминуче майбутнє збільшення кількості звернень, здається логічним, що з часом колегія стане досить суворою у визнанні запитів прийнятними і підстави для відмови будуть сформовані чіткіше і стануть зрозумілішими для національних судів.

Таким чином, у Протоколі не передбачено жорстких критеріїв, на підставі яких Суд може відмовити у прийнятті заяви про надання консультативного висновку. Щоб уникнути будь-яких політичних підстав для відмови, Суд може застосувати скоріше формальні підстави загального характеру. Це може ввести національні суди, які звертаються до ЄСПЛ за консультативним висновком, в оману щодо дійсних підстав відмови. Крім того, існує ризик того, що Високі Договірні Сторони використовуватимуть процедуру консультативного висновку, щоб уникнути рішень з політичних питань на національному рівні. Тож здається необхідним чітко визначити підстави прийнятності заяви про надання консультативного висновку аби забезпечити ефективну реалізацію Протоколу та досягнення поставлених перед ним цілей.

Список використаних джерел:

1. Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. *Council of Europe Treaty Series*. 2013. No. 214. URL:https://www.echr.coe.int/documents/protocol_16_eng.pdf.
2. Explanatory Report on Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. *Council of Europe Treaty Series*. 2013. No. 214. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_explanatory_report_ENG.pdf.
3. Чабан В. Протокол № 16 в дії: ключові положення та значення для українського судочинства. *Юридична газета online*. 2018.
4. Opinion of the Court on Draft Protocol No. 16 to the Convention extending its competence to give advisory opinions on the interpretation of the Convention: adopted by the Plenary Court on 6 May 2013. URL:https://www.echr.coe.int/documents/2013_protocol_16_court_opinion_eng.pdf.
5. A request by the Supreme Court of the Slovakia for and advisory opinion under Protocol No. 16 has not been accepted: press release issued by the Registrar of the Court on 01.03.2021.

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

*Алєєва А. С.
Молчанюк І. В.¹*

ВИХІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Подія виходу Великої Британії з Європейського Союзу ввійшла в історію європейської інтеграції. З початку процедури припинення членства, цей процес став вагомим не тільки для європейської спільноти, а й для всього світу. Так як Україна знаходиться на шляху до вступу в Європейський Союз, питання виходу Великої Британії є досить актуальне. Адже, нас цікавить не тільки Європейський Союз, як особливе та унікальне формування, а й досвід країн-членів Європейського Союзу. Всі процеси, особливо такі прецеденти як Brexit, важливі для розуміння правової природи Європейського Союзу.

Вивченням цього питання займалися такі науковці, як: І. В. Яковюк, А. Е. Морозова С. Толстов, Є. Попко, М. Іллук, Ж. В. Чевичалова.

Процедура виходу з Європейського Союзу передбачається ст. 50 ДЄС [1]. Ця норма не застосовувалась жодного разу до моменту виходу Великої Британії. Ч. 1 ст. 50 передбачає, що кожна країна-член може вийти з ЄС, повідомив про це Європейську Раду. Потім проводяться переговори та складається угода, в якій формуються положення щодо виходу та майбутніх відносин з Союзом. Переговори щодо цієї угоди повинні відповідати положенням ст. 218 Договору про функціонування Європейського Союзу [2].

Велика Британія довгий час займала лідерські позиції та користувалась авторитетом в світі. Країна мала свою позицію, яку відстоювала, можна сказати, що Велика Британія не розділяла наміри інших європейських країн. Так, в 1957 році Лондон відмовився підписувати Римські договори. Велика Британія не тільки не захотіла приєднуватись до Європейського об'єднання вугілля та сталі, яке було створене в 1951 р., а й створила Європейську асоціацію вільної торгівлі. Ця асоціація була

¹ Студентки 3 курсу факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

створена для європейських країн, які не підтримували ЕОВС. Тобто Велика Британія до останнього намагалась зробити все можливе, щоб не приєднуватись до спільного ринку.

Вступивши в Європейський Союз, країні було важко відмовитись від звичного, вже сформованого, лідерства. Велика Британія продовжувала виділялась з-поміж інших країн. Це відбувалось, в першу чергу, висловленням позицій, які суперечили державам-членам Європейського союзу. Доказом слугує відмова Великої Британії від прийняття єдиної європейської валюти. Не підписання Шенгенської угоди. Цими діями країна демонструвала свій особливий статус. Яковюк І. В. зауважив: «Великобританія фактично увійшла до ЄС на особливих умовах, які вона послідовно відстоювала у подальшому, перебуваючи осторонь від більшості інтеграційних процесів (так, наприклад, британський уряд у 1989 році відмовився підписати Хартію Європейського Співтовариства про основні соціальні права працівників). Увійшовши до складу ЄС, Великобританія фактично продовжувала вікові традиції британської геополітики, перешкоджаючи політичній консолідації Європи» [3].

В 2013 р. голова уряду і Консервативної партії Д. Кемерон дав обіцянку народові, що проведе консультативний референдум з питань членства Великої Британії в ЄС. Д. Кемерон розраховував, що такою обіцянкою зможе отримати прихильність народу. Це слугувало початком подій, які всім відомі під назвою «Брекзит». Кемерон намагався домовитись про пом'якшення умов членства, проте зазнав поразки. Велика Британія просила надати більше повноважень національним парламентам та не дискримінувати країни, що не входять в зону євро. Європейський Союз погодився лише відстрочити на сім років виплати новоз'явленим мігрантам, всі інші умови були відхилені. 23 Червня відбувся референдум, на якому більшість проголосувала за вихід країни з Європейського Союзу. Після референдуму Д. Кемерон заявив, що йде в відставку. Він наголосив, що закликав британців проголосувати за членство в ЄС, але, якщо вони ухвалили інше рішення, то країні потрібен новий лідер.

Першим результатом референдуму про вихід Великої Британії з ЄС, стало формування нового уряду на чолі з Т. Мей, на плечі якої лягло завдання вирішити проблеми Brexity. Т. Мей у своєму першому виступі дала зрозуміти, що цілком усвідомлює, якими складними будуть завдання й процес виходу з ЄС. «Brexit – означає Brexit... і ми маємо провести його успішно», – заявила прем'єр-міністр, даючи зрозуміти, що мусить

поважати рішення референдуму 23 червня. «Ми не намагатимемося залишитися в ЄС, ми не намагатимемося ввійти в нього знову з чорного ходу, і ми не проводитимемо другого референдуму» [4].

Вона намагалася відстрочити дату виходу з ЄС, щоб Британія не була видворена з території митного союзу і вільної торгівлі без нових домовленостей, але марно [5]. У підсумку, всупереч волі і політичним поглядам, вона все ж таки надіслала до ЄС 29 березня 2017 р. повідомлення про намір Британії вийти із Союзу. Останнім кроком стало подання Мей у відставку і призначення 24 липня 2019 р. на пост прем'єр-міністра Б. Джонсона – экс-мера Лондона. Новопризначений голова уряду, недовго чекаючи, подав нову угоду про вихід на розгляд Палаті громад, де вона була прийнята 9 січня 2020 р., а 22 січня Палата лордів підтвердила думку нижньої палати. Наступного дня документ був підписаний монархом. 31 січня 2020 р. о 23:00 за лондонським часом Сполучене Королівство вийшло зі складу Європейського Союзу остаточно і, як зазначають дослідники, уже невідворотно, у Брюсселі було опущено і вилучено британські прапори з установ Європейського Союзу.

Як зазначає Ткачук М. О. «Велика Британія, що стала ініціатором цього виходу, повинна була для себе усвідомлювати, що, хоча це і є безпрецедентним кроком на міжнародній арені і таким чином вона зможе дійсно показати свій характер і довести незалежність, проте зворотною стороною такого прояву є певні негативні наслідки. Вплив процедури Brexit помітно відображається на курсі фунті стерлінгів, який з червня 2016 р. розпочав своє падіння, і в перший день після референдуму впав на 15%. Це призвело до здороження імпорту до країни та посилило темпи інфляції, що відобразилось на купівельній спроможності британських споживачів. І за прогнозами, падіння може продовжуватися, що призведе в свою чергу до запровадження Банком Англії більш жорсткої грошово-кредитної політики. Слід також зазначити, що внаслідок від'єднання Великої Британії виникло багато труднощів з торговельними партнерами, що не входять до ЄС [6].

Проте, як відомо, не може існувати одних лише негативних наслідків, тому слід навести і певні позитивні риси, які стали результатом виходу Британії, а саме: можливість визначення власного вектору розвитку і політики, зважаючи на британські принципи і інтереси без впливу наднаціонального Брюсселю; звеличення і піднесення власної культури, її цінностей та здобутків, адже перебуваючи у складі ЄС, Британія потерпала

від напливу різних течій і поглядів, які підривали непорушну історію Британії та її досягнення – для британців це великий плюс. Задоя А. О. зазначає: «Ці процеси дозволяють зберегти власні культурні цінності та особливості національних традицій, без необхідності доводити до уніфікації» [7];

Як зазначає Щербаков В. В. «Що стосується самого Європейського Союзу, то тут ситуація стає все більш неоднозначною, адже, з одного боку, спільнота своїми можливостями показує всьому світові, що такий хід подій не стане позитивним зрушенням щодо тієї держави-члена, що вийшла з Союзу, а з іншого – не можна не зазначати, що сам ЄС зазнає певних негативних наслідків виходу Британії з ЄС, серед яких: зміна статусу британського ринку з внутрішнього на зовнішній, куди припадає близько 20% всього експорту ЄС, що навіть більше аніж до США чи Канади, і зручніше, а тепер умови торгівлі стануть більш складними і некомфортними; один із найважливіших фінансових осередків Європи втрачено, що, з одного боку залишить фінанси у ЄС, а з іншого – поставило «хрест» на здійсненні ефективної інвестиційної політики європейських інвесторів і самих держав-членів; падіння рівня економіки ЄС відповідно до її показників, які були сформовані раніше, а саме скорочення у загальносвітовому обсязі: 1) ВВП – до 20%; 2) експорту – до 30%; 3) населення – до 6%; існування небезпечного прецеденту – «Brexit» для подальшого існування Європейського Союзу – як бачимо, у цій площині він є негативним як для ЄС, так і для Британії, як союзу держав; ослаблення конкуренції європейського фондового ринку, через вихід Британії, з фондовим ринком тієї ж США; ослаблення європейської банківської системи, враховуючи британський консервативний і фундаментальний підхід до банківських ризиків порівняно з іншими державами членами; втрата участі Британії у фінансуванні інституцій та установ Європейського Союзу, адже, як відомо, відповідно до установчих договорів і статутів фінансова участь держави у функціонуванні Європейського Союзу залежить від її населення та економічного потенціалу, що значно зменшує обсяг вкладів до ЄС. Позитивні риси «Brexit» для ЄС, аніж для самої Британії, сформувані складніше, проте вони є. Найважливішим здобутком Спільноти у цьому аспекті є формування власної політики та спрямування розвитку без урахування «власної думки Королівства», яка дуже часто заважала приймати важливі і позитивні, у розумінні ЄС, рішення. Позиція ЄС на міжнародних переговорах

буде більш консолідованою і єдиною, що дозволить Євросоюзу з часом переглянути багато колишніх угод, укладених з урахуванням «особливої позиції» Великобританії, зробивши їх куди більш вигідними для континентальних європейців» [4].

Після виходу Великої Британії маємо такі наслідки:

1. Велика Британія зіткнулася з дефіцитом деяких товарів. Цей не дивно, адже половина всього продовольства у Британії – імпорт, а 60% всього імпорту до Brexit завозилося з Європи.

2. Зниження рівня економіки (за оцінкою урядових експертів із Office for Budget Responsibility, у середньостроковій перспективі Британія недорахує близько 4% економічного зростання. Недержавні прогнози ще більш похмурі: мінус 6–7%) [8].

3. Підвищення податків.

4. Зниження рівня імміграції. Де Brexit виявився успішним, то це в обмеженні імміграції. Загальна кількість тих, хто приїхав, різко скоротилася, оскільки європейці більше не можуть просто приїжджати і жити в країні – їм потрібно знайти роботу протягом трьох місяців, і не будь-яку, а високооплачувану.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можемо зазначити, що економіка Великої Британії була не готова до того, що країна перестане бути частиною одного з найбільших світових інтеграційних угруповань. Після остаточного переходу від двосторонніх угод з ЄС на введення торгових бар'єрів Великій Британії потрібно щонайменше п'ять років, щоб вивести свою економіку на колишній рівень. Але незважаючи на це, перед Великою Британією відкриваються нові можливості довести свою незалежність.

Євросоюзу, на відміну від Британії, вдасться компенсувати більшу частину втрат в експорті та імпорті з Великобританії – через збільшення обсягів торгівлі всередині ЄС і торгівлі з третіми країнами.

Список використаної літератури:

1. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text.

2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25 березня 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

3. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики*: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29.

4. Щербаков В. В. Причини та наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. №4.
5. Коваль О. Несподіваний Вгехіт: Європа сама вказала Великій Британії на двері. *Дзеркало тижня*. 2016. №24.
6. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016 С. 86–90.
7. Задоя А. О., Боцула А. П. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. *Академічний огляд*. 2017. №1(46). С.5–13.
8. Office for Budget Responsibility: Оцінка урядових експертів рівня економіки в Британії. 2021 р. URL: <https://obr.uk>
9. Ломака В. С. Правова культура суспільства в умовах європейської інтеграції. *Проблеми законності*. 2022. №159. С. 105–128.

Арабаджєва К. І.¹

ПРОБЛЕМА «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Перш за все, вважається за необхідне звернути увагу на значення поняття «дефіцит демократії». Дефіцит демократії – це ситуація, при якій держава, суспільство або організація обмежує своїх учасників або громадян у їхніх правах [5]. Іншими словами, якщо ми розглядаємо дану ситуацію на прикладі держави, то держава у цьому випадку не забезпечує своїх громадян достатньою кількістю можливостей, що необхідні їм для вільного прийняття рішень. Також при дефіциті демократії держава не дотримується загальних принципів демократії, зокрема, рівність перед законом, свобода слова тощо. Розмірковуючи над визначеннями «дефіциту демократії», А. Фолесдап та С. Хікс зазначають, що «дефініції є настільки різними, наскільки різними є національність, інтелектуальна позиція та переваги вчених, що пишуть на цю тему [1, с. 537].

Проблема «дефіциту демократії» в Європейському Союзі (ЄС) – це дискусійне питання, яке регулярно обговорюється у наукових, політичних та громадських колах. Деякі критики ЄС вважають, що цей ор-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ганізм недостатньо демократичний та підконтрольний громадянам, тоді як інші аргументують, що європейські інституції мають достатні механізми демократичного контролю.

Одна з головних проблем «дефіциту демократії» в ЄС полягає у тому, що багато рішень, які приймаються у Брюсселі, віддалені від прямого контролю громадян Європи. Наприклад, Європейська Комісія, центральний орган управління ЄС – призначається, а не обирається громадянами, і не підлягає прямому контролю від національних парламентів. Також, багато рішень у ЄС приймається в зачиненому форматі, без достатнього прозорості та відкритості.

До того ж, нестача демократичної легітимності на рівні ЄС виникає здебільшого через слабкі повноваження Європейського Парламенту. З федералістської точки зору, дефіцит демократії здебільшого є дефіцитом повноцінного парламенту, який проявляється в слабших, порівняно з Радою та Єврокомісією, повноваженнях Європарламенту і у відсутності безпосереднього його впливу на діяльність виконавчої влади (Європейської Комісії). І хоча, згідно з Лісабонським договором від 13.12.2007 р., за процедурою спільного прийняття рішень приймають близько 95% рішень, усе ще залишаються сфери, в яких Європарламент позбавлений впливу [2, с. 18–19].

Відсутність повноцінних загальноєвропейських виборів є ще одним інституційним фактором, який призводить до «дефіциту демократії» в ЄС. Національні та вибори до Європейського Парламенту не можуть відображати преференції виборців відповідним європейським способом. Незважаючи на спроби встановити єдину виборчу систему на виборах до Європарламенту, до цього часу це не вдалося зробити [2, с. 21–22].

Історія функціонування ЄС демонструє, що проблема «дефіциту демократії» стає все більш очевидною. Громадяни держав-членів ЄС можуть не підтримувати рішення, які ухвалюються наднаціональними та міжурядовими інституціями Союзу з питань принципової політики. Іноді вони можуть навіть припиняти або унеможливлювати процес прийняття важливих нормативних актів, що спрямовані на поглиблення європейської інтеграції. Одним із найбільш яскравих прикладів є процес ратифікації Конституції для ЄС в 2004 році. Цей міжнародний договір був спрямований на спрощення організаційної будови Європейського Союзу та посилення його наднаціональної складової. Проте негативні результати референдумів у Франції 29 травня 2005 року та Нідерландах 1 червня 2005 року спричинили зупинення процесу його ратифікації

у решті держав-членів. В результаті, Конституція для Європи не набрала чинності [3, с. 166–178].

Отже, підсумовуючи, можемо зазначити, що дефіцит демократії є серйозною проблемою, оскільки вона може призвести до таких наслідків, як недовіра громадян до влади, стрімке зростання рівня корупції, соціальні конфлікти, зниження ефективності влади та криза довіри. Згідно із усім вищезазначеним, можна зробити висновок, що для Європейського Союзу дефіцит демократії є питанням, яке треба неодмінно вирішувати, отже, з нею потрібно боротися та викорінювати. На мою думку, цим процесам могло б суттєво повпливати збільшення впливу громадян на діяльність основних інституцій Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Follesdal A., Hix S. Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *Journal of Common Market Studies*. 2006. Vol. 44. No 3.P. 533–562.

2. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86–95.

3. Кулабухова А. В. Вплив громадян на функціонування ЄС та проблема «дефіциту демократії». *Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол. Ю. Г. Барабаш та ін.* Харків: Право, 2015. Вип. 29. С. 166–178.

4. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ассєва К. М.¹

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Вступ до Європейського Союзу – це складний та тривалий процес, який передбачає виконання ряду вимог та умов. Для країни, яка прагне вступити до ЄС, необхідно виконувати ряд умов.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Інтеграція України до Європейського Союзу (далі – ЄС) є давньою метою для країни, починаючи з моменту здобуття незалежності в 1991 році. У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, спрямовану на поглиблення політичних та економічних зв'язків між двома сторонами. Однак процес інтеграції України до ЄС супроводжується низкою викликів, і перспективи успішної інтеграції залишаються дещо суперечливими [1].

Однією з головних проблем, що стоять на шляху інтеграції України до ЄС, є корупція. Корупція вже давно є поширеною проблемою в Україні, і вона продовжує залишатися головною перешкодою на шляху економічного та політичного розвитку країни. ЄС визначив боротьбу з корупцією ключовою умовою інтеграції України. Згідно з даними антикорупційної громадської організації Transparency International в 2022 році Україна знаходиться на 116 місці за індексом сприйняття корупції [2].

Ще одним викликом, що стоїть на шляху інтеграції України до ЄС, є триваючий конфлікт з росією. З 2014 року Україна перебуває у стані конфлікту з росією, яка анексувала Крим і підтримує сепаратистських повстанців на сході України. Війна росії проти України і наразі має значний вплив на економіку та політичну стабільність України.

На додаток до цих викликів, існують також внутрішні проблеми в Україні, які необхідно вирішити, щоб сприяти її інтеграції в ЄС. Вони включають необхідність подальших економічних і політичних реформ, а також покращення верховенства права і прав людини. Україна досягла певного прогресу в цих сферах, але потрібно зробити ще більше, щоб країна відповідала стандартам, необхідним для членства в ЄС [3].

Незважаючи на ці виклики, є також деякі позитивні зрушення, які обіцяють інтеграцію України до ЄС. Наприклад, Україна досягла значного прогресу у впровадженні реформ, спрямованих на модернізацію економіки та правової системи. Країна також продемонструвала тверду відданість європейським цінностям і принципам та готовність працювати з ЄС над вирішенням спільних проблем. Особливопитання демократичних цінностей стало актуальним після початку повномасштабного вторгнення РФ до України [4].

Отже, Україна вже зробила значні кроки на шляху до вступу в ЄС та здійснила ряд реформ, що значно підвищили рівень життя громадян та сприяли економічному розвитку країни, а саме:

1. Встановлення демократичних стандартів: Україна провела багато реформ, щоб встановити демократичні стандарти та принципи правої держави.

2. Боротьба з корупцією: Україна прийняла ряд законів, що мають на меті боротьбу з корупцією. Наприклад, було створено НАБУ, ДБР, САП. Також Україна запровадила електронну систему публічних закупівель «Prozorro», головним девізом якої є «Усі бачать все» та ввела систему е-декларування для чиновників.

3. Економічні реформи: Україна провела значні реформи у сфері економіки. Зокрема, було прийнято закон про землю, що дозволяє продаж землі іноземцям, а також введено закон про електроенергетику, що дозволяє приватизувати енергетичні компанії [5].

Таким чином, інтеграція України до ЄС є складним і багатограним процесом, який стикається з низкою викликів. Серед них – корупція, війна з росією та внутрішні проблеми в Україні. Однак є й позитивні зрушення, а відданість України реформам та європейським цінностям дає надію на перспективи успішної інтеграції країни до ЄС.

Список використаної літератури:

1. European Parliament, «The European Union and Ukraine: A Partnership for the Future.» [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/654172/EPRS_STU\(2020\)654172_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/654172/EPRS_STU(2020)654172_EN.pdf)

2. Transparency International Ukraine. (2021). Corruption Perceptions Index 2020. https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/01/CPI-2020_EN.pdf

3. European Union Agency for Fundamental Rights. (2021). Fundamental Rights Report 2021: Ukraine. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-fundamental-rights-report-ukraine_en.pdf

4. Global Financial Integrity. (2018). Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2007–2016. <https://gfintegrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2007-2016/>

5. OECD. (2020). OECD Integrity Review of Ukraine. <https://www.oecd.org/corruption/oecd-integrity-review-of-ukraine-3c3b7a8f-en.htm>.

6. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

Науковий керівник: Шульга В. О., аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

Україна та Європейський Союз (ЄС) зберігають давні та тісні зв'язки, що ґрунтуються на спільних інтересах та цінностях. Незважаючи на складні внутрішні та зовнішні виклики, обидві сторони віддають перевагу збереженню та розвитку партнерства.

На засіданні Європейської Ради у Брюсселі 23 червня 2022 року було ухвалено рішення щодо статусу України як кандидата на вступ до Європейського Союзу. Варто зазначити, що у складі ЄС наразі міститься 27 держав-членів, які приєднувалися до Союзу в різний час [1, с.141].

Україна на сьогодні є кандидатом на вступ до ЄС, що означає офіційний початок процесу інтеграції. Це рішення не тільки підтримує Україну у війні з РФ, але й свідчить про те, що наші реформи на шляху до стандартів ЄС отримали оцінку від європейських колег. Дане рішення відкриває двері для початку переговорів з метою повного вступу України до ЄС.

Значимо, що Україна вже підписала економічну частину Угоди про Асоціацію з ЄС. Це найбільш масштабний пакет домовленостей в історії незалежної України, який може мати як позитивні, так і негативні ефекти для економіки країни. Європейський Союз став провідним торговельним партнером України завдяки Угоді про вільну торгівлю. Для України торговельні відносини з ЄС – це додатковий крок до входу в Євросоюз та можливість відкрити для себе нові ринки [1, с.142].

Для країни загалом запровадження стандартів та вимог Європейського Союзу має переваги, які полягають у виробництві високоякісних товарів. Це сприяє підвищенню якості внутрішнього ринку та підвищенню конкурентоспроможності української продукції на міжнародному ринку.

Зокрема, відкривається потенціал для збільшення обсягів експорту не лише до ЄС, а й до інших країн світу. Впровадження зони вільної торгівлі з ЄС має також багато інших переваг, серед яких можна виділити: зниження митних бар'єрів; вирівнювання умов ведення бізнесу між Україною та ЄС за рахунок гармонізації законодавства; конкурен-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

цію у зближених правових середовищах між українським та європейським бізнесом; зміни у функціях та роботі деяких регуляторних органів України з метою наближення до стандартів регулювання ЄС тощо [2, с.160].

До того ж, після укладання домовленості про зону вільної торгівлі з ЄС, якість продукції на внутрішньому ринку України значно покращиться. Це також допоможе збільшити кількість робочих місць та залучити інвестиції в країну. Нарощування обсягів експорту української продукції до ЄС також можна досягти шляхом зменшення витрат вітчизняних експортерів при поставках товарів до ЄС та зменшення поставок некритичного імпорту.

З одного боку, такий вільний доступ та імпорт якісних товарів та послуг з ЄС до України сприяє збільшенню конкуренції серед українських виробників. Однак, створення зони вільної торгівлі також може мати негативні наслідки та призвести до труднощів [3]. Наприклад, адаптація та зміни у законодавстві потребують додаткових коштів; малі та середні підприємства можуть бути витіснені внаслідок конкуренції; виробники будуть змушені інвестувати значні кошти в модернізацію виробництва та підвищення якості продукції відповідно до стандартів; певні галузі можуть зникнути на внутрішньому ринку через зростаючий конкурентний тиск [3, с.14].

Крім того, збільшення експорту сировини та напівфабрикатів може призвести до зростання негативного сальдо торгівлі. Однак, одним з перспективних шляхів може бути посилення орієнтації на експорт продукції з високою доданою вартістю, виготовленої харчовою та переробною промисловістю. Також перспективи подальшого торговельного співробітництва з ЄС полягають у переході на європейські стандарти та проведенні структурних економічних реформ з використанням інноваційних методів розвитку [4, с.931].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що Україна має потужний потенціал для успішної інтеграції в міжнародний торговельний простір і здобуття в ньому конкурентних переваг. Правильне використання принципів вільної торгівлі та раціональне застосування захисних заходів дозволять країні зберегти свої експортні потенціали, поліпшити внутрішнє виробництво та зміцнити економічну стійкість. Надалі, Україна повинна віддати перевагу розвитку високотехнологічних галузей, які забезпечать виробництво конкурентоспроможної продукції.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук З. А. Перспективи розвитку взаємовідносин між Україною та ЄС після підписання Угоди про асоціацію. *8-а Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція наукових і сучасних ідей у практику»* (15–18 листопада 2022 р.) Стокгольм, Швеція, 2022, 141-144с.
2. Атаманчук З. А., Лободзінський В. А. Перспективи розвитку відносин України з Європейським Союзом. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан*. 2022. 160с.
3. Бабух Р. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва між Україною і країнами-членами ЄС. *Транскордонна співпраця-випробування кризами: пошуки більшої ефективності та результативності*, 2022, 14с.
4. Залізко А. О. Гречко Я. В. Перспективи вступу України до ЄС. *12 Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні наукові інновації в житті людини»* (8–10 червня 2022 р.) Видавництво Cognum, Манчестер, Велика Британія, 2022. С.930–934.
5. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В. В.», 2022. 148 с.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бекетова М. О.¹

СВОБОДА РУХУ ОСІБ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

В контексті дослідження процесу європейської інтеграції використовується цікавий термін – «чотири свободи», ще відомий як «чотири економічні свободи», які прийнято визначати як принципи внутрішнього ринку ЄС. Цей перелік принципів визначено у ч. 2 ст. 26 Договору про функціонування Європейського Союзу. Такими принципами є вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу [1]. Слід зазначити, що свобода руху осіб або, як її ще називають, свобода пересування осіб, належить до базових принципів ЄС, що забезпечує право громадян ЄС на вільне пересування та проживання в межах простору Союзу [7]. Цей принцип є не-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

віддільною частиною процесу забезпечення економічного зростання внутрішнього ринку ЄС, а також сприяє зміцненню культурної та соціальної інтеграції держав членів. Про такий висновок можна зробити на підставі аналізу Преамбули Договору про Європейський Союз, де проголошено мету: «...сприяти економічному й соціальному поступові своїх народів з огляду на принцип сталого розвитку та в контексті завершення формування внутрішнього ринку..., а також реалізовувати стратегії розвитку таким чином, щоб розвиток економічної інтеграції супроводжувався одночасним поступом в інших сферах» [2].

У наукових колах свободу руху осіб прийнято розглядати як комплекс із різних прав, що водночас виступають як гарантія для здійснення інших природних прав людини. У дисертації О. М. Поліванової «Правове регулювання свободи пересування працівників у Європейському Союзі» подано таке визначення: «Свобода пересування фізичних осіб у Європейському Союзі охоплює комплекс прав громадян ЄС, а також членів їхніх сімей на вільне пересування, проживання, працевлаштування, економічну діяльність та використання всіх соціальних прав у кожній державі-члені Європейського Союзу, незважаючи на державну належність цих громадян. Це стосується найманих працівників, осіб, які здійснюють право на створення підприємств, осіб, що надають послуги, економічно неактивних осіб (студентів, пенсіонерів тощо), а також громадян третіх держав та членів їхніх сімей, які на основі угод, укладених ЄС та його державами-членами, з однієї сторони, і цими третіми державами, з другої, користуються правами у сфері вільного пересування, еквівалентними правам громадян Європейського Союзу» [3]. На підставі аналізу вищезазначеної наукової праці О. М. Поліванової можна зробити висновок, що реалізована свобода пересування осіб розуміється у двох значеннях – широкому та вузькому. У широкому розумінні вона передбачає свободу пересування громадян ЄС, пересування громадян третіх країн, безвізове пересування у Шенгенському просторі, пересування економічно активних осіб (ті, хто працюють) і неактивних осіб (ті, хто не працюють – це люди з обмеженими можливостями, пенсіонери, студенти). У вузькому розумінні свобода руху осіб пов'язана зі здійсненням трудової діяльності, тому вона стосується працівників, працівників-мігрантів та членів їх сімей.

Законодавче регулювання свободи руху втілено у низці договорів та у чисельних директивах ЄС. Наприклад, частиною 2 ст. 3 Договору

про Європейський Союз передбачено, що «Союз надає своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю» [2]. Відповідно до п. (а) ч. 2 ст. 20 Договору про функціонування Європейського Союзу «громадяни Союзу мають право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів» [1]. Хартія основоположних прав Європейського Союзу містить розділ V «Права громадян» де ст. 45 надається визначення свободі руху як праву кожного громадянина Союзу «вільно переміщуватися та проживати на території держав-членів» [4]. Однак, громадяни ЄС не єдині хто може вільно пересуватися на території Союзу. У вищезазначеній статті Хартії вказано, що «свободу руху та перебування можна надавати відповідно до Договорів громадянам третіх країн, що законно проживають на території держави-члена» [4]. Разом з цим, Договором про функціонування Європейського Союзу встановлено перелік трудових прав осіб, серед яких виключно роль відіграє свобода пересування. Статтею 45 зазначеного Договору гарантується свобода руху працівників [1]. З аналізу цієї статті можна дійти висновку про те, що свобода руху передбачає ряд інших прав для осіб, а саме: право працевлаштуватися на території ЄС усім громадянам ЄС незалежно від того, яке громадянство має громадянин ЄС; право вільно пересуватися на території ЄС із метою працевлаштування; право перебувати на території держави-члена з метою працевлаштування, під час здійснення, а також після завершення трудової діяльності. Саме у цьому і втілюється комплексний характер свободи руху осіб, що зі свого боку, може торкатися здійснення права на освіту, права на працю, свободи вибору професії, свободи підприємництва, права на притулок, права на отримання соціальної допомоги тощо. Більш детально питання про свободу пересування регулює Директива 2004/38/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав-членів [5], а також Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо правил, які регулюють рух осіб через кордони (Шенгенський кодекс про кордони) [6].

Отже, можна дійти висновку, що свободу руху осіб необхідно розглядати як: підвалину внутрішнього ринку ЄС, яка забезпечує безпере-

шкодне пересування працездатного населення; як принцип, що походить від однієї з шести європейських цінностей – свобода; як спосіб забезпечення інших прав, наприклад, права на працю, освіту, притулок тощо.

Список використаної літератури:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.

2. Consolidated version of the Treaty on European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>.

3. Поліванова О. М. Правове регулювання свободи пересування працівників у Європейському Союзі: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012.

4. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

5. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0038>.

6. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R0399>.

7. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. 2010. Вип. 107. С. 13–22.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Браславець Д. М.¹

ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Перемога антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні ознаменувала початок нового етапу європейської інтеграції, що розпочався зі створення Європейських співтовариств у 1957 році, викликаний ба-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

жанням продовжувати історичний процес подолання розділу Європейського континенту та створення міцних фундаментів для майбутньої будівництва Європи. У результаті цього після підписання у 1992 році Маастрихтського договору [1; 5], яким було підтверджено відданість принципам свободи, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основних свобод було створено економічний і політичний гігант ХХ століття – Європейський Союз (далі – ЄС). Проте, свою реальну правосуб'єктність ЄС отримав лише у 2009 році, після набуття чинності Лісабонської угоди, згідно з якою за ЄС окрім вище зазначеного було закріплено його цілі та цінності [1].

У контексті аналізу «ідейної» складової ЄС варто відзначити, що поняття цінностей ЄС має своє нормативне закріплення у статті 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС), яким встановлено, що цінностями, на яких заснований Союз, визнається повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права й дотримання прав людини, зокрема щодо осіб, які належать до меншин [1]. У розрізі даного питання варто зауважити, що цінності, закріплені у ДЄС є спільними для усіх держав-членів ЄС у рамках сучасного суспільства, в якому панує розвинена правова культура і яке характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю осіб незалежно від їх статі [1].

З такого постулату цілком логічним є висновок про те, що перелічені у ДЄС цінності характеризуються такою ознакою як спільність для усіх держав-членів Союзу, що в черговий раз свідчить про те, що вони пронизують правові системи кожної з держав-членів і сприяють масштабній гармонізації різних правопорядків з метою приведення їх до єдиних уніфікованих стандартів.

У рамках досліджуваного питання доречно наголосити на тому, що значення цінностей ЄС не є абстрактним, а навпаки виступає квінтесенцією політичного й економічного устрою ЄС, що визначено у ч. 1 ст. 49 ДЄС, яка встановлює вимогу до держави, що бажає стати членом ЄС, поважати і взяти на себе обов'язок щодо впровадження в життя цінностей, що вказані в статті 2 ДЄС [1]. З урахуванням такої вимоги цілком логічно припустити, що ця норма окреслює те, що держава, яка має намір вступити до Союзу має повністю поділяти його настанови і цінності та бути готовою покласти на себе зобов'язання щодо підтримання правопорядку, який не порушує цінностей Союзу. Так, зокрема в преамбулі Угоди про асоціа-

цію між Україною та Європейським Союзом [2] зазначається, що ключовими елементами цієї угоди є спільні цінності, на яких побудований ЄС, і наводиться перелік вказаних цінностей, що свідчить про їх фундаментальний характер і основоположне значення у праві ЄС.

У розрізі дослідження концептуально-правових засад побудови державного устрою ЄС та його правових цінностей, можна з упевненістю стверджувати, що верховенство права займає окреме місце у системі вказаних цінностей, оскільки є універсальною і основоположною засадою будь-якої демократичної правової держави. У повідомленні Європейської Комісії від 2014 року COM/2014/0158 [3] остання з огляду на існуючі кризові події щодо загрози дії верховенства права запровадила новий інструмент під назвою «Rule of law framework», який передбачає механізми визначення ступеню загрози дотримання верховенства права в державах-членах ЄС із метою запобігання можливості призупинення прав держави-порушниці в Союзі.

У результаті актуальної ситуації, що склалася у Європейському правовому просторі, ЄС вказав, що запропонований механізм має на меті надання можливості знайти рішення з державою-членом, що порушила спільні цінності, без імперативного застосування санкцій, передбачених статтею 7 ДЄС[5]. Виходячи з цього, можна припустити, що метою боротьби є запровадження м'якого механізму пошуку консенсусу з державою-порушницею.

Проте, станом наразі можна констатувати, що механізм забезпечення спільних цінностей ЄС піддається досить серйозному випробуванню на ефективність, оскільки, не зважаючи на той факт, що процедура Rule of law framework застосовувалася на практиці (зокрема, у Польщі), вона не досягла очікуваного результату і навіть призвела до початку процедури за ч. 1 ст. 7 ДЄС. Така ситуація вказує на загрозу забезпечення верховенства права в державі, адже 7 жовтня 2021 року Конституційний трибунал Польщі визнав певні статті договорів Європейського Союзу неконституційними, що априорі порушує принципи ЄС щодо верховенства його норм над нормами національного права. Аналогічне занепокоєння викликає ситуація, що склалася в Угорщині, до якої так само почали процес застосування ст.7 ДЄС, що явно підриває авторитет Європейського Союзу на міжнародній арені.

Таким чином, можна підсумувати, що цінності ЄС хоча і мають своє фундаментальне значення і є обов'язковими для держав-членів Союзу,

питання їх дотримання і поваги є досить цікавим і вимагає наукового спостереження за наступним планом дій ЄС щодо вказаних держав-по-рушниць і вибором механізмів забезпечення цінностей ЄС, зокрема верховенства права.

Список використаної літератури:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: станом на 30.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Texthttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

3. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL A new EU Framework to strengthen the Rule of Law /* COM/2014/0158 final */. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0158>.

4. Забокрицький І. Rule of law framework як механізм забезпечення верховенства права в рамках Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. № 4. С. 171–177.

5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гарницька А. О.¹

ЗАКОНОДАВЧІ ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Протягом багатьох років змінювались функції та повноваження Європейського Парламенту стаючи більш системною інституцією Європейського Союзу. Європейський Парламент має широкі повноваження.

¹ Курсантка 3 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

На мою думку, важливим буде розглянути саме законодавчі повноваження Європейського Парламенту. Я думаю, що такі повноваження Європейського Парламенту є найважливішими, 3-поміж інших.

Перед тим, як проаналізувати законодавчі повноваження Європейського Парламенту, слід вказати, що в законодавчий процес в Європейському союзу являє собою певний комплекс визначених в установчих договорах процедуру прийняття деякими інститутами Європейського Союзу рішень як нормативного так і рекомендаційного характеру [1].

Після того, як Лісабонським договором були внесені певні зміни до роботи та повноважень Європейського Парламенту, сфери у яких рішення або постанови ухвалюються Європейським Парламентом і Радою разом за пропозицією Комісії, значно розширилися, це стосується і змін у законодавчій процедурі [2].

Європарламенту притаманні дві законодавчі процедури, а саме загальна й спеціальна. Дану функцію Європейський Парламент ділить з Європейською Радою, адже саме Парламент і Рада видає акти, які в свою чергу ініціюються Європейською Комісією. А спеціальна процедура означає, що Європейський Парламент за участю Європейської Ради або Європейська Рада за участю Європейського Парламенту ухвалює регламенти, директиви або ж рішення. Таку процедуру ще також негласно називають процедурою санкціонування. Відповідно обрання та застосування загальної чи спеціальної процедури залежить саме від сфери питання, яку вирішують.

Законодавством Європейського Союзу передбачається, що у рамках загальної законодавчої процедури буде ухвалюватись 90% законодавчих актів Європейського Союзу, а решта нормативних актів ухвалюватиметься в межах спеціальної законодавчої процедури [1].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що Європейський Парламент є одна з основних інституцій Європейського Союзу та вважається наднаціональним органом, який в свою чергу представляє інтереси надзвичайно великої кількості громадян всіх держав-учасниць ЄС. Враховуючи, що Європейський Парламент, його правовий статус, повноваження, в тому числі законодавчі, зазнали найбільш значних змін, за весь час свого існування, що пішло на користь даному інституту в його становленні і ролі серед інших інституцій Європейського Союзу. Законодавчі повноваження Європейського Парламенту є надважливими як для всього Європейського Союзу, так і для кожної держави-

члена окремо. Без них роль та місце Європейського Парламенту значно зменшилися б, а законодавча сфера Європейського Союзу в цілому не була б такою розвиненою, продуктивною та безперечно.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2014. № 27. С. 62–76.

2. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. 2003. № 5. С. 17–27.

Науковий керівник: Асірян С. Р., кандидат юридичних наук, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Горбань К. В.¹

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ ЗА МЕЖІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз є одним з найбільших політичних альянсів, всередині якого відбувається обмін великою кількістю даних. Однак, проблемним питанням є взаємодія ЄС та інших країн щодо обміну такими даними. Дослідження даної теми є надзвичайно важливим для розуміння правових, технічних та організаційних аспектів передачі даних, а також для забезпечення захисту персональних даних в межах всього світового простору.

Законодавство ЄС з даного питання досить поширене. Загальний регламент про захист персональних даних набрав чинності у травні 2018 року з одночасним скасуванням Директиви щодо захисту персональних даних [1, с. 19]. Також був прийнятий Додатковий Протокол до Конвенції № 108, який містить в собі положення, що регулюють питання транскордонної передачі особистих даних до третіх сторін – країн, які не є членами ЄС [2].

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Згідно з Регламентом 2016/679, передача персональних даних третім країнам або міжнародним організаціям можлива за встановлених умов, включаючи умови подальшої передачі цих даних [3, с. 252].

Однією з основних характеристик є передача на підставі рішення про визнання належного рівня захисту. Організація, якій передаються персональні дані має мати високий рівень захисту таких даних. Характерним є те, що за наявності Рішення про належний рівень захисту, передача може здійснюватися без додаткових дозволів Європейської комісії [3, с. 252].

Регламент впроваджує механізми транскордонної передачі даних за умови застосування оператором або процесором певних запобіжників. У ст. 49 Регламенту зазначаються два нових запобіжники – кодекси поведінки й системи сертифікації – які застосовуються як для оператора, так і для процесора. Кодекси поведінки допомагають компаніям підтвердити перед наглядовими органами та споживачами свою здатність дотримуватись певних стандартів конфіденційності інформації, забезпечуючи тим самим більш високий рівень довіри. У разі підтвердження операторами або процесорами за межами ЄС своєї готовності до застосування запобіжників шляхом укладення договірних або інших юридично зобов'язальних документів, доступ до персональних даних може бути наданий – це і є сертифікація захисту [3, с. 253].

Крім того, ще існують такі механізми як юридично зобов'язальні корпоративні правила. Для затвердження ЮЗКП наглядовим органом необхідно дотримання механізму узгодженості та мінімальних вимог до змісту [3, с. 253]. Передача персональних даних також може здійснюватися у випадках, коли це необхідно з поважних причин та в інтересах суспільства або для обґрунтування, пред'явлення юридичних претензій [3, с. 253].

Таким чином, регулювання транскордонної передачі даних за межі Європейського Союзу є досить цінним механізмом з точки зору захисту персональних даних. Законодавство Європейського Союзу з даного питання не є досить поширеним, однак існуючого переліку вистачає для того, щоб уникати конфліктів з приводу передачі даних за межі ЄС та, водночас, налагодити світові механізми передачі даних.

Список використаних джерел та літератури:

1. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. за пер. В. Кастеллі. Київ: К. І. С., 2020. 432 с.

2. Додатковий Протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних. 08.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_363#Text.

3. Шевчук О. О. Правове регулювання транскордонної передачі персональних даних у Європейському Союзі. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2017. Вип. 5, том 1. С. 251–256.

Науковий керівник: Білоусов М. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гостяев А. Є.¹

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини – це ключова складова у забезпеченні світової стабільності та стійкості. Для ефективного функціонування механізму необхідно встановити міжнародні норми, стандарти та процедури, які забезпечуватимуть захист прав людини на міжнародному рівні.

Одним із головних інструментів, які забезпечують захист прав людини, є міжнародні договори та конвенції. Важливо, щоб держави ратифікували ці документи та вживали заходів щодо їх реалізації. Крім того, існує чимало міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи та Організація Американських держав, які опікуються питаннями захисту прав людини.

Однак, для забезпечення ефективного захисту прав людини необхідно також посилити механізми правозастосування на міжнародному рівні. Це може бути досягнуто шляхом посилення роботи міжнародних судів та трибуналів, таких як Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд ООН та Європейський суд з прав людини. Більше того, існує необхідність у розвитку міжнародної співпраці у галузі прав людини. Це може бути досягнуто шляхом обміну досвідом та передачі знань між держава-

¹ Студент 4 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ми, а також шляхом створення міжнародних програм та ініціатив, спрямованих на підтримку прав людини.

Загалом міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини відіграє важливу роль у підтримці міжнародної безпеки та стабільності. Для його ефективного функціонування необхідно встановити міжнародні норми, стандарти та процедури, посилити механізми правозастосування та розвинути міжнародне співробітництво у галузі прав людини.

Важливо, що міжнародно-правовий механізм забезпечення правами людини є невід'ємною частиною глобальної системи захисту права і свободи людини. Він спрямований на захист універсальних прав і свобод, які визнаються всіма державами та перебувають поза їхньою юрисдикцією.

Проте недостатнє дотримання державами міжнародних норм і стандартів, а також недостатність правозастосовних механізмів на міжнародному рівні призводить до серйозних порушень прав людини. Це наголошує на необхідності зміцнення міжнародно-правового механізму забезпечення прав людини.

Одним із викликів, що стоять перед міжнародно-правовим механізмом забезпечення прав людини, є сучасний світ, що характеризується глобальними викликами, такими як тероризм, кіберзагрози та міграційні потоки. Ці виклики негативно впливають на права і свободи людини, і потребують нових підходів до їх захисту на міжнародному рівні.

На закінчення міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини є необхідним інструментом у забезпеченні світової стабільності та стійкості. Його ефективне функціонування потребує встановлення міжнародних норм, стандартів та процедур, посилення механізмів правозастосування та розвитку міжнародного співробітництва у галузі прав людини.

Для зміцнення міжнародно-правового механізму забезпечення прав людини необхідно також підвищення обізнаності та навчання у галузі прав людини. Це допоможе зміцнити культуру поваги до прав людини та підвищити ефективність механізмів їх захисту.

Крім того, важливо враховувати відмінності в культурі, релігії та традиціях різних країн при формуванні міжнародних стандартів та процедур у галузі прав людини. Це дозволить створити більш ефективні та стійкі механізми захисту прав людини, які враховуватимуть відмінності у культурних цінностях різних країн.

Зрештою, міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини має бути заснований на принципах справедливості, рівності та поваги до прав людини. Тільки такий підхід дозволить створити ефективні механізми захисту прав людини, які працюватимуть на благо всіх людей у світі.

Загалом міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини відіграє важливу роль у сучасному світі. Його розвиток та зміцнення є необхідною умовою для створення стійкого мирного порядку, заснованого на повазі до прав та свобод людини.

Міжнародно-правовий механізм забезпечення правами людини є невід'ємною частиною міжнародної системи безпеки та світового порядку. Його роль полягає у захисті прав і свобод людини, а також зміцненні демократичних цінностей та правової держави у всьому світі. Для ефективного функціонування механізму необхідно зміцнення міжнародних стандартів, підвищення обізнаності та навчання в галузі прав людини, а також повага до культурних відмінностей та принципів справедливості та поваги до прав людини. Тільки такий підхід дозволить створити ефективні механізми захисту прав людини та зміцнити міжнародну систему безпеки та стабільності.

На закінчення міжнародно-правовий механізм забезпечення прав людини є одним з найважливіших інструментів міжнародної системи безпеки та стабільності. Його розвиток та зміцнення відіграють ключову роль у захисті прав і свобод людини у всьому світі. Однак, для ефективного функціонування механізму необхідно постійно вдосконалювати міжнародні стандарти та процедури в галузі прав людини, підвищувати обізнаність та навчання в цій галузі, а також враховувати культурні відмінності та принципи справедливості та поваги до прав людини. Тільки такий підхід дозволить створити стійкий міжнародний порядок, що ґрунтується на повазі до прав і свобод людини.

Список використаної літератури

1. Alston, P. (2000). The Evolving Capacities of the UN Human Rights Treaty Bodies. *Human Rights Quarterly*, 22(1), 1–20.
2. Donnelly, J. (2013). *Universal human rights in theory and practice*. Cornell University Press.
3. Shelton, D. (2013). *Protecting human rights in the Americas: Cases and materials*. Oxford University Press.

4. Weissbrodt, D., & Bergquist, A. (2008). *International Human Rights Law: An Introduction*. University of Pennsylvania Press.

5. *Правові проблеми європеїзації України: сучасний стан та перспективи* : монографія / за наук. ред. І. В. Яковюка. Харків, 2023. 536 с.

Грекова П. О.¹

СУЧАСНА СИСТЕМА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз (ЄС) є великою політичною, економічною та правовою об'єднаністю, яка складається з 27 держав-членів. У своїй сучасній формі, ЄС був заснований у 1993 році підписанням Маастрихтських договорів. Одним із найважливіших елементів ЄС є система права, яка розробляється та застосовується в рамках союзу.

Система права ЄС складається зі складних інституцій та процедур, які були розроблені з метою забезпечення рівного захисту прав усіх громадян ЄС, а також забезпечення ефективного функціонування ЄС як цілісної юридичної системи. Ця система базується на двох основних джерелах права: угодах та рішеннях ЄС та національному праві держав-членів ЄС.

Угоди та рішення ЄС включають в себе головні документи, такі як Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. Ці документи встановлюють основні положення та принципи, які регулюють функціонування ЄС, а також визначають права та обов'язки громадян та інших суб'єктів у рамках ЄС.

Національне право держав-членів ЄС також грає важливу роль у системі права ЄС. Це пов'язано з тим, що деякі питання, такі як сімейне право та право на спадщину, належать до компетенції національних органів управління, а не ЄС. Однак національне право також повинно бути сумісним з правом ЄС та повинно дотримуватись його принципів та норм.

Основні принципи, на яких базується система права ЄС, включають принципи демократії, правової держави, рівності, свободи та солідар-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ності. Ці принципи відображають основні цінності ЄС та забезпечують захист прав та свобод громадян, а також дотримання правил і процедур, необхідних для забезпечення ефективності функціонування союзу.

Система права ЄС має складну структуру, яка складається з трьох рівнів: національний, європейський та міжнародний. Національний рівень складається з національного права держав-членів ЄС, європейський рівень включає в себе правові акти, що приймаються органами ЄС, а міжнародний рівень включає в себе договори, що укладаються між ЄС та іншими державами.

Органи ЄС, які забезпечують розробку та застосування права, включають Європейський парламент, Європейську комісію та Європейський суд. Європейський парламент приймає закони та рішення, які відображають потреби та інтереси громадян ЄС. Європейська комісія забезпечує розробку та виконання правових актів ЄС, а Європейський суд вирішує спори між ЄС та державами-членами, а також між різними органами ЄС.

У підсумку можна сказати, що система права ЄС є важливим елементом європейської інтеграції та є важливим засобом забезпечення прав та свобод громадян ЄС. Система права ЄС базується на принципах демократії, правової держави, рівності, свободи та солідарності, і має складну структуру, що складається з трьох рівнів: національного, європейського та міжнародного. Органи ЄС, такі як Європейський парламент, Європейська комісія та Європейський суд, забезпечують розробку та застосування права ЄС.

Одним з основних завдань системи права ЄС є забезпечення вільного руху людей, товарів, послуг та капіталів між державами-членами, а також захист прав людей та захист довкілля. Система права ЄС також має значний вплив на національні системи права держав-членів ЄС, які повинні забезпечувати виконання правових актів ЄС на національному рівні.

Однак, система права ЄС не є бездоганною, і виникають певні проблеми та виклики. Одним з основних викликів є необхідність забезпечення балансу між централізацією та децентралізацією у прийнятті рішень, а також між дотриманням загальних принципів ЄС та національними інтересами держав-членів. Також існує проблема доступності та зрозумілості правових актів ЄС для громадян та підприємств, що може впливати на їх здатність виконувати вимоги законодавства.

Отже, система права ЄС є складною та важливою частиною європейської інтеграції, яка забезпечує захист прав та свобод громадян, а також

сприяє розвитку економіки та зміцненню політичної стабільності. Однак, є деякі виклики та проблеми, які необхідно вирішувати, щоб забезпечити ефективну та справедливую систему права ЄС. Для цього необхідно забезпечити баланс між централізацією та децентралізацією при прийнятті рішень, а також розробляти більш доступні та зрозумілі правові акти для громадян та підприємств.

Одним з напрямів удосконалення системи права ЄС є посилення захисту прав людей та свобод у Європейському Союзі. Це стосується таких аспектів, як права на захист від дискримінації, права на приватність та захист персональних даних, а також права на справедливий судовий процес. Для цього необхідно забезпечити ефективну роботу європейських органів, які відповідають за захист прав людей та свобод в ЄС.

Іншим напрямом удосконалення системи права ЄС є забезпечення більш ефективного вирішення спорів та конфліктів між державами-членами. Для цього необхідно забезпечити розвиток механізмів альтернативного врегулювання спорів та підвищення ефективності судової системи ЄС.

Усі ці заходи допоможуть забезпечити більш ефективну та справедливую систему права ЄС, яка забезпечує захист прав та свобод громадян, а також сприяє економічному та соціальному розвитку Європейського Союзу.

Груба В. А.¹

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS ЄС В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

З'ясування сутності та напрямів адаптації законодавства нашої держави до права Європейського Союзу (далі – ЄС) має важливе значення не тільки в аспекті теоретичних досліджень, а для визначення переліку практичних заходів з реформування правової системи. Це дозволить підготувати Україну до вступу в ЄС. Адаптація національного законодавства до *acquis* ЄС має охоплювати не лише зобов'язання, що випливають

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

з норм Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року (далі – Угода про асоціацію), але й також стосуватися більш широкого кола питань.

У підготовленому Європейською Комісією висновку щодо заявки України на членство в Європейському Союзі від 17 червня 2022 року [1] було викладено схвальну позицію щодо відповідності нашої держави Копенгагенським критеріям (політичному, економічному та правовому). Разом з цим, перехід до наступного кроку в процедурі вступу України до ЄС обумовлений виконанням таких рекомендацій:

1) ухвалення та імплементація законодавства про процедуру відбору суддів Конституційного Суду України (далі – КСУ), включаючи процес попереднього відбору, заснований на оцінці їхньої доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;

2) завершити перевірку доброчесності кандидатів на посади членів Вищої ради правосуддя Етичною радою та завершити відбір кандидатів для формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

3) продовжувати посилювати боротьбу з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом проведення активних та ефективних розслідувань, формування достовірного послужного списку з обвинувачень та засуджень, а також призначити Директора Національного антикорупційного бюро України і керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

4) забезпечити відповідність законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Ухвалити всеохоплюючий стратегічний план реформування всього правоохоронного сектору як частини безпечного середовища України;

5) впровадити антиолігархічний закон, щоб обмежити надмірний вплив олігархів на економічне, політичне та суспільне життя, з урахуванням висновку Венеціанської комісії;

6) боротися з впливом зацікавлених сторін шляхом ухвалення закону про медіа, який би узгоджував законодавство України з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги та надаватиме повноваження незалежному регулятору сфері медіа;

7) завершити реформу правової бази для національних меншин, яка наразі готується за рекомендацією Венеціанської комісії, та прийняти негайні та ефективні механізми імплементації [1, с. 20–21].

Європейська Комісія здійснює контроль за виконанням цих заходів та займається оцінкою ефективності з їх реалізації.

За період з моменту отримання Україною статусу держави-кандидатки та до початку березня 2023 року варто відмітити прогрес у виконанні Україною зазначених вище рекомендацій.

Серед них можна виділити наступні:

1. Реформа правосуддя. У січні 2023 року Етичною радою було завершено оцінювання 4-х кандидатів на посаду членів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП). Далі має відбутися голосування, де у кінцевому варіанті має бути обрано двоє. Як зазначає Генеральний прокурор Андрій Костін: «дієва ВРП – не просто вимога європейських партнерів. Це шлях до формування кваліфікованого та добросчесного суддівського корпусу, розв’язання проблеми кадрового дефіциту у системі судочинства» [2]. Крім того, у 2023 році був проведений конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів, яка у свою чергу не працює з 2019 року. У результаті було оголошено 32 кандидатів, які в перспективі можуть претендувати на посаду. Зазначена подія має вплинути на проблему дефіциту суддів в Україні. Досі не були виконані рекомендації Венеціанської комісії (далі – Комісія) щодо закону про КСУ. У кінці 2022 року Верховна Рада України (далі – ВРУ) ухвалила проєкт закону № 7662, але Комісією ЄС наголошено про необхідність включення у Дорадчу групу експертів, що будуть вчиняти перевірки кандидатів до КСУ, а рішення цієї групи повинні мати статус «обов’язкових для виконання» [2].

2. Боротьба з корупцією. Нещодавно Кабінетом Міністрів України було призначено нового директора НАБУ – Семена Кривоноса. В експертному середовищі було високо оцінено цю подію тому, що це перший процес відбору без втручання та неналежного впливу, коли виграє саме найкращий кандидат. Варто зазначити про те, що раніше було обрано і нового керівника САП, яким став Олександр Клименко. Ця подія має слугувати окресленням незалежності даного підрозділу Офісу Генерального прокурора. Також у березні 2023 року було створено громадську антикорупційну раду та Департамент з питань запобігання та виявлення корупції, що мають посприяти вирішенню ситуації навколо корупційних скандалів в оборонних закупівлях.

3. Протидія відмиванню коштів. З липня 2022 року у Німеччині на базі Ostinstitut Wismar (Інститут права, економіки та бізнесу у Вісмарі) за допомоги та підтримки Volkswagen Stiftung (Фонд Volkswagen)

і Deutscher Akademischer Austauschdienst (Німецький центр академічних обмінів) виник проєкт, в якому українські вчені працюють над розробкою законодавчих ініціатив у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). До дискусійних проблем можна віднести такі питання: цільові фінансові санкції проти тероризму та фінансування тероризму і розповсюдження зброї масового знищення; нові технології прозорості та бенефіціарної власності юридичних осіб; регулювання та нагляд за певними установами та нефінансовими професіями, а також питання статистики. На виконання зобов'язань у цій сфері було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності юридичних осіб».

4. Реформування правоохоронного сектору. У сфері правоохоронної діяльності міжвідомчою групою Офісу Генерального прокурора розроблено проєкт комплексного стратегічного плану реформування правоохоронної системи (ще не затверджений Президентом України). Враховуючи воєнний стан, органи прокуратури та досудового слідства активно залучені до розслідування військових злочинів та злочинів у сфері національної безпеки.

5. Боротьба з олігархами. Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», прийнятий у 2021 р. запровадив механізми боротьби з концентрацією влади та багатства у руках окремих осіб та їх груп (олігархів), які можуть використовувати свої ресурси для впливу на політику та економіку країни. Закон встановлює декларативні вимоги до осіб, які мають значний вплив на громадське життя (олігархи) та передбачає механізми контролю за джерелами їх доходів та власності. Крім того, він встановлює заборону для олігархів на участь у тендерах на закупівлю товарів тощо [3]. Проте щодо створення реєстру олігархів варто зауважити той факт, що він був відкладений допоки не буде висновків Венеційської Комісії. Що стосується забезпечення справедливого та ефективного правосуддя, безпеки постачання електричної енергії, безпеки постачання природного газу, зменшення впливу на енергетичний сектор, створення системи енергетичної безпеки, то вони мають бути вирішені впродовж 2023 року. Попри це, Європейська Комісія висловила критику з даного питання тому, що РНБО, яке має повноваження визначати олігархів, повністю підпо-

рядковується президенту, а можливі рішення про визнання особи олігархом – мають серйозний шанс бути під впливом політичних вподобань. Ми підтримуємо таку позицію інституції ЄС, бо, на нашу думку, питання щодо віднесення конкретної фізичної або юридичної особи має вирішуватися автономним та незалежним органом.

6. Реформування законодавчої бази ЗМІ. 13 грудня 2022 р. ВРУ було прийнято новий Закон України «Про медіа». Даний закон є одним із важливих кроків на шляху до членства України в ЄС. У свою чергу, Радою Європи було опубліковано висновок експертів щодо цього Закону, у якому зазначається, що у цій інтерпретації містяться висвітлення тем, які суміжні з Директивою про аудіовізуальні медіа послуги. Національна рада з питань телебачення та радіомовлення отримає більше повноважень, такі як скасування реєстрації; право припинити вихід медіа за поширення дискримінаційних матеріалів; блокування зареєстрованих інтернет-видань, але в межах певного процедурного ланцюжка тощо. При цьому цей закон вводить нові поняття: «аудіовізуальне медіа», «національний продукт», «незалежна студія-виробник» та інші. Відповідно до положень Закону передбачається ефективне врегулювання ретрансляції іноземних сервісів, де не порушуються принципи ЄС щодо країни походження. Але Радою Європи було рекомендовано внесення деяких коректив. Зокрема, ст. 126 цього Закону має бути більш прозорою стосовно причин появи будь-якої особи в переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, але робить виняток для випадків, коли є законні підстави – не розголошувати цих причин [4].

7. Реформування законодавства про національні меншини. 13 грудня 2022 року ВРУ прийняла Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», після тривалих дебатів, критики українських експертів та враховуючи позицію Європейської Комісії. Закон викликав певні невдоволення як з боку окремих країн ЄС, зокрема Угорщини та Румунії, а також наочно показав на необхідність розроблення до нього певних імплементаційних механізмів у вигляді підзаконних актів, оскільки зараз це виглядає більше як рамковий закон.

Аналізуючи все вищевказане, зазначимо, що Україною досягнуто серйозний успіх у реформуванні правосуддя, боротьбі з корупцією, реформуванні законодавчої бази ЗМІ тощо. Але проблемними для нашої держави залишаються питання щодо реформування КСУ та антиолігархічні реформи. Безумовно, варто взяти до уваги і фактор війни, який

додає певних складнощів для більш прискороного реформування. Зрештою, менше ніж за рік роботи Україною була проведена законодавча та правозастосовна діяльність, яка заслуговує на відповідну реакцію ЄС у вигляді прийняття рішення про перехід до переговорів про вступ.

Список використаної літератури:

1. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union / COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL AND THE COUNCIL // EUROPEAN COMMISSION, Brussels, 2022. 30 p.

2. Етична рада завершила оцінювання кандидатів на дві вакантні посади у ВРП від прокурорів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3656164-eticna-rada-zaversila-ocinuvanna-kandidativ-na-dvi-vakantni-posadi-u-vrp-vid-prokuroriv.html>.

3. «Антиолігархічний» закон Зеленського: протидія олігархам чи крок до диктатури. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/oligarhy-zelensky-zakon-rnbo-poroshenko/31475111.html>.

4. Закон «Про медіа» здебільшого суголосний з Директивою і відповідає стандартам РЄ – висновок Ради Європи. URL: <https://www.imi.org.ua/monitorings/zakon-pro-media-zdebilshogo-sugolosnyj-z-dyrektyvoyu-i-vidpovidaye-standartam-rye-vysnovok-rady-i51307>.

5. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. №4. С. 29–42.

Науковий керівник: Гнітій А. О. асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гусейнова К. А.¹

ПРИЄДНАННЯ ЄС КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні Рада Європи (далі – РЄ) та Європейський Союз (далі – ЄС, Союз) – є двома найбільшими і найвпливовішими європейськими між-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

народними організаціями. ЄС було засновано як економічний союз, а тому він тривалий час не передбачав захисту прав людини. Але з плином часу відносини між державами-учасниками поглиблювались, що призводило до все більшого розширення компетенції Союзу і нарешті до офіційного закріплення каталогу прав і свобод, що ставляться під охорону Європейського Союзу. Наприклад, в Союзі концепція прав людини отримала нормативне закріплення на рівні установчих договорів, а також шляхом прийняття інших міжнародних актів, зокрема Хартії ЄС про основоположні права [1; 300]. Проте не можна не помітити, що більша увага все ж приділена правам людини другого покоління: соціальним, економічним і культурним. В той час як РЄ першочергово створювалась як правозахисна організація, спрямована на захист і забезпечення основоположних прав і свобод людини. Вона не приділяє такої уваги саме економічним правам і робить акцент на необхідності неухильного дотримання і забезпечення саме основоположних прав людини. Тому склалася ситуація, коли в Європі сформувалися дві самостійні системи захисту прав людини – в межах Ради Європи і в рамках Європейського Союзу [1]. Фактично це створює ситуацію, коли дві окремі європейські організації можуть здійснювати захист прав людини на міжнародному рівні, мають власні міжнародні договори, які закріплюють каталог гарантованих прав, проте ці організації не співпрацюють одна з одною.

Питання доцільності їх співпраці вже не перше десятиліття є предметом обговорення як серед науковців, так і між представниками самих організацій. Відправною точкою вважається прийняття Хартії ЄС про основоположні права (далі – Хартія). Ця Хартія офіційно закріпила каталог прав людини, гарантований Союзом. «Її прийняття стало позитивним фактом у розвитку системи захисту прав людини в ЄС, але при цьому, також стало точкою відліку для створення альтернативної європейської системи захисту прав людини та основоположних свобод, яка б могла конкурувати із системою захисту прав, створеною ЄКПЛ в межах РЄ [1, с.302]. Ця теза досить влучно описує значення прийняття Хартії, проте звернемо увагу на те, що саме питання конкуренції і призвело до необхідності вирішення того, як саме тлумачити норми Хартії і чи буде їх зміст відповідати змісту, який їм надає ЄКПЛ. Чи будуть ці дві правові системи дійсно конкурувати між собою?

Для вирішення цих питань необхідно наголосити на тому, що єдиним вірним способом врегулювання взаємовідносин між ЄС та РЄ, а також

подолання можливого конфлікту, є вступ ЄС до РЄ і приєднання до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Але ще до 2007 року такого відбутись фактично не могло через те, що на той момент ЄС не набув міжнародної правосуб'єктності [1, с.302]. Та із прийняттям Лісабонського договору ЄС офіційно закріпив за собою міжнародну правосуб'єктність, що означає, що Союз набув права укладати міжнародні договори і бути самостійним учасником міжнародних організацій. З того часу ЄС і РЄ неодноразово організовувались переговори, в ході яких вирішувалось питання про приєднання, двічі ЄС звертався до Суду ЄС для надання висновку про те, що таке приєднання не буде суперечити законодавству Союзу, і отримував негативний висновок.

Відповідно до правового висновку Суду ЄС від 18 грудня 2014 року №2/13 Суд наголосив на тому, що зазначене приєднання буде суперечити положенням законодавства ЄС, зокрема, вказавши на те, що «вона не передбачає координацію між Статтею 53 ЄКПЛ та Статтею 53 Хартії, не запобігає ризику, що принцип взаємної довіри держав-членів відповідно до права ЄС може бути підірваний, не містить положень стосовно взаємодії між механізмом, встановленим Протоколом 16, та процедурою винесення попереднього рішення, передбаченою статтею 267 ДФЕС...» [2, с. 386]. Аналізуючи положення ст. 53 ЄКПЛ можна сказати, що вона встановлює заборону на свідоме звуження понять, визначених в Конвенції, їх значення [3]. Аналогічне положення визначається і в Хартії, оскільки вона визначає, що «ніщо в цій Хартії не може тлумачитись як таке, що обмежує або негативно впливає на права людини та основні свободи, як це визнається у відповідних сферах їх застосування законодавством Союзу та міжнародним правом, а також міжнародними угодами, учасниками яких є Союз або всі держави-члени, у тому числі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та конституцій держав-членів [4]. Проте, на нашу думку, внаслідок підписання Конвенції і вступу до РЄ – громадяни Євросоюзу отримують більше гарантій захисту прав людини і громадянина, а не їх звуження. Оскільки внаслідок підписання стане можливим оскаржувати рішення, дії і бездіяльність не лише держав, як підписантів Конвенції і учасників РЄ, а й самого ЄС та його інституцій. Оскільки вони так само можуть впливати на права і законні інтереси своїх громадян, і не виключено, що певними інституціями можуть вчинятись дії, чи навпаки бездіяльність, що буде порушувати права, гарантовані ЄКПЛ.

Проте, як було зазначено у висновку №2/13 Суду ЄС: «Також Суд ЄС зауважив, що Угода може вплинути на ст. 344 ДФЄС, оскільки не є винятком, що суперечки можуть виникнути між державами-членами або між державою-членом та ЄС щодо застосування ЄКПЛ у межах сфери застосування права ЄС *ratione materiae*, яке підлягатиме оскарженню в ЄСПЛ (ч. 2 п. 258 Висновку 2/13)» [2, с.386] Крім того, суд у своєму висновку посилається на неврегульованість суперечності Протоколу 16 та ст. 267 Договору про функціонування ЄС, оскільки першим документом встановлюється право на тлумачення положень Конвенції і прав, що з неї випливають до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) [5], а другим документом закріплюється право на тлумачення договорів за судом ЄС [6, с.164]. Тож, у вказівках на такі «неврегульованості» і простежується головна проблема, що заважає вступити ЄС до РЄ і приєднатись до Конвенції – небажання Союзу делегувати свої повноваження і компетенції ЄСПЛ, небажання порушувати встановлену ЄС монополію установ Союзу на тлумачення власних документів, в тому числі і тих, що закріплюють права людини. А тому припустити, що ЄСПЛ здійснюватиме тлумачення положень Хартії ЄС про основоположні права – суд ЄС просто не може. Проте, не вбачаємо в цьому жодної проблеми, оскільки в договорі про приєднання можна врегулювати це питання, закріпивши заборону на тлумачення ЄСПЛ положень договорів і актів ЄС, віддавши це до виключної компетенції Суду ЄС. Більшою проблемою з цього приводу є положення ст. 344 Договору про функціонування ЄС, оскільки вона передбачає заборону передавати питання функціонування і тлумачення договорів ЄС будь-яким іншим органам, окрім тих, що визначені в Договорі [6, с.194]. Проте, і це також, на думку автора, не може бути причиною для відмови для вступу, оскільки, вступаючи до РЄ, – Союз може внести зміни до Договору про функціонування ЄС, прийнявши додатковий протокол, де буде чітко визначено право ЄСПЛ розглядати справи, що стосуються ЄС, і встановити розподіл компетенції між ЄСПЛ та Судом ЄС. Тож, підсумовуючи усі зазначені Судом недоліки, враховуючи прагнення Суду ЄС зберегти автономність і самобутність ЄС, дотримуємося думки, що можна запропонувати наступний розподіл компетенції між Судом ЄС і ЄСПЛ: ЄСПЛ матиме право на розгляд скарг держав, громадян, інституцій ЄС на порушення прав, гарантованих Конвенцією з боку ЄС.

Тлумачення положень законодавства ЄС належатиме до компетенції Суду ЄС. Проте, у випадку, якщо на думку заявника зазначене тлумачення буде таким, яке істотно порушує права і свободи, гарантовані ЄКПЛ – він матиме право оскаржити це до ЄСПЛ, але ЄСПЛ буде зобов'язаний відправити повідомлення ЄС про розгляд зазначеної скарги і залучити представників Суду ЄС для надання пояснень щодо мотивів прийняття такого рішення для того, аби тлумачення здійснювалось із врахуванням позиції ЄС з цього питання.

Справи, які вирішуються у межах сфери застосування права ЄС *ratione materiae* – повинні розглядатись ЄСПЛ тільки за умови істотного порушення прав, гарантованих ЄКПЛ, за умови, що скаржник доведе, що зазначене рішення істотно порушує його права і неприйняття рішення ЄСПЛ може мати значні негативні наслідки.

Проте, після винесеного Судом рішення № 2/13 ЄС у «Висновку Комітету з питань громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ по ситуації з основними правами у ЄС у 2015 році» ЄС наголосив на необхідності подальшої співпраці для того, аби все ж вступити до РЄ і стати учасником Конвенції, а в 2017 році ЄС відзначив, що вступ до РЄ є обов'язком для ЄС, який вони закріпили в Лісабонському договорі. Проте, з 2018 року питання подальшої роботи для вступу ЄС до РЄ не піднімались. А в 2020 році зазначене питання все ж планувалось розглянути в рамках розгляду питання про встановлення вищих стандартів прав людини і дотриманні міжнародного гуманітарного права, але воно було виключено з програми [2, с.388–389]. Проте, на думку автора, що ЄС повернеться до питання про вступ до РЄ лише після завершення повномасштабної війни в Україні, оскільки, як показує історія, війна завжди виявляє слабкі сторони в механізмах захисту прав людини, в питаннях міжнародного гуманітарного права, які можуть бути усунуті лише об'єднанням спільних зусиль для встановлення більших гарантій дотримання прав людини.

Підсумовуючи усе вищенаведене, можна дійти висновку про те, що взаємодія ЄС і РЄ є вкрай необхідною для належного захисту прав людини на європейському рівні, оскільки зараз існує 2 окремих правопорядку: один – здійснює захист прав людини на міжнародному рівні, інший є більшим і всеохоплюючим Союзом європейських держав, який так само може вирішувати питання захисту гарантованих ним прав

людини. Попри те, що всі держави-члени Союзу є одночасно і учасниками РЄ, і підписантами ЄКПЛ, виникла ситуація, коли держави і громадяни цих держав мають право звернутись до ЄСПЛ для захисту своїх основоположних прав, гарантованих Конвенцією, які порушуються на державному рівні, проте не можуть оскаржити аналогічні порушення, які здійснюються з боку ЄС та його інституцій. А тому виникла необхідність приєднання ЄС до РЄ і підписання ЄКПЛ для того, аби більш ефективно здійснювався захист прав людини на європейському рівні. Попри прийняте Судом ЄС рішення, вважаємо, що, все ж таки сторони можуть дійти консенсусу і закріпити такий механізм взаємодії ЄС і РЄ, який би задовольняв обидві сторони, не обмежуючи прав кожної з них. Та на сьогоднішній день питання вступу ЄС до РЄ було так би мовити «заморожено», що можна пояснити важкою економічною і політичною ситуацією у світі. Але, на думку автора вважається, що переговори об'єднаної групи продовжаться, що в результаті призведе до вступу ЄС до РЄ.

Список використаних джерел:

1. Асірян С. Р., Власенко С., Трішина С. Приєднання європейського союзу до європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С.300–304.
2. Поліванова О. Процес приєднання європейського союзу до європейської конвенції з прав людини після висновку № 2/13. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. 12. С. 385–390.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). *Official Journal of the European Union*. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405. URL <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>.
5. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 2 жовтня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13#Text.
6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). *Офіційний вісник Європейського Союзу* від 30 березня 2010. С. 403.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

На сьогодні, відносини між Україною і Європейським Союзом (далі – ЄС) є досить динамічними, що виявляється в регулярному проведенні самітів, нарад, консультацій тощо. Україна намагається узгодити національне законодавство з метою його відповідності до *acquis* ЄС. Початком відносин було підписання в 1994 році Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, яка втратила чинність у 2014 році, коли було укладено Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] (далі – Угода про асоціацію) і вже у 2022 році Україна подає заявку на вступ до Союзу. Це свідчить про невпинне наближення України до Союзу, проте в той же час – це покладає неабиякий тягар дотримання і відповідності законодавства України до законодавства ЄС. Проте, за весь час існування Союзу саме щодо України вперше було розпочато процедуру арбітражного вирішення спору за торгівельною угодою з третьою державою. А тому, вважаю, питання механізмів врегулювання спорів між Україною і ЄС є вкрай актуальним.

Розглядаючи механізм вирішення спорів між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) в першу чергу необхідно звернути увагу на те, що єдиного загальноприйнятого механізму вирішення спорів, що виникають за угодами про асоціацію з ЄС немає. У кожному конкретному випадку Союз встановлює певні засоби чи механізми врегулювання можливих конфліктів щодо кожної країни із якою було укладено Угоду про асоціацію. Так, для України в Угоді про асоціацію передбачається декілька варіантів вирішення спорів, які, до того ж, диференціюються залежно від предмета спору (чи порушення): загальний і спеціальний. Проте, можна помітити важливий момент: як в загальній, так і в спеціальній процедурі обов'язковим є проведення консультацій. Так, ст. 305 Угоди про асоціацію визначає, що Сторони повинні докладати зусиль

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

з метою вирішення будь-якого спору щодо тлумачення та застосування положень цієї Угоди, зазначених у статті 304 цієї Угоди, шляхом проведення консультацій у дусі доброї волі з метою досягнення погодженого рішення [1]. Також, стаття 477 Угоди про асоціацію наголошує на тому, що «Сторони повинні намагатися прагнути вирішити спір шляхом проведення добросовісних консультацій в рамках Ради асоціації та інших відповідних органів, зазначених у статтях 461, 465 і 466 цієї Угоди, з метою досягнення взаємоприйняттого рішення у максимально стислі строки» [1]. Тож, в Угоді про асоціацію Союз робить акцент саме на переговорах і досягненні компромісу між сторонами, врегулюванні спору мирними і найбільш необтяжливими для сторін шляхами.

Проте, як в першому, так і в другому випадку було закріплено механізми, які повинні спонукати сторони до вирішення конфлікту під загрозою настання негативних наслідків.

В загальній процедурі – це так звані «відповідні заходи» [2, с.312]. Такими відповідними заходами охоплюється широкий спектр дій: починаючи від проведення дипломатичних зустрічей, застосування ембарго і до призупинення дії положень Угоди про асоціацію. Проте, практика показує, що призупинення угоди чи окремих її положень є тим самим «крайнім заходом» який буде застосований лише у випадку неефективності і безрезультатності усіх інших.

В спеціальній же процедурі не вирішення спору шляхом проведення консультацій призводить до переходу до іншої стадії – арбітражу. І показовим є те, що між ЄС і Україною нещодавно відбувалася арбітражна процедура у спорі щодо тимчасової заборони Україною експорту лісо-матеріалів у необробленому вигляді. А в результаті розгляду справи арбітраж визнав заборону такою, що суперечить положенням законодавства ЄС і зобов'язав Україну вжити заходів для усунення недоліків і приведення національного законодавства у відповідність із нормами ЄС [3, с.75]. На виконання рішення арбітражу, Україною було внесено зміни до національного законодавства. Тож, можемо відмітити, що рішення Арбітражу є обов'язковими до виконання державами, проти яких вони були прийняті. Це підтверджується тим, що Угодою про асоціацію детально регламентовано не лише порядок організації арбітражу, а й порядок примусового їх виконання, що передбачає можливість застосування санкцій у разі невиконання чи неналежного виконання рішень Арбітражу. Аналізуючи Угоду про асоціацію можна помітити, що такими санкціями можуть бути, в тому числі і призупинення окремих положень,

які містяться у Главі про зону вільної торгівлі на рівні, еквівалентному анулюванню або скороченню, спричиненому порушенням, наприклад, надається право збільшити ввізне мито. Але будь-яке призупинення повинно бути тимчасовим [2, с.313].

Отже, підсумовуючи результати дослідження можна зазначити, що Європейський Союз передбачає дві досить схожі за їх результативністю процедури вирішення спору. Проте вони мають досить багато і спільного, оскільки обидві передбачають проведення консультацій і обидві передбачають в кінцевому результаті можливість створення негативних наслідків у випадку невиконання умов Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n196.
2. Моїсеєнко О. М. Медіація в системі вирішення спорів за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». Вип. 29, 2020. С. 309–317.
3. Козловський М. Р. Правове забезпечення зобов'язання і засобів розв'язання міжнародних економічних спорів: Дипломна робота випускника освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 293 «Міжнародне право». м. Київ. 2021 рік. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54207/1/%D0%A4%D0%9C%D0%92_2021_293_%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C_%D0%A0.pdf.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Іванова О. С.¹

РОЛЬ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ В ОБ'ЄДНАННІ ЄВРОПИ

Вінстон Черчилль є одним із найбільш видатних західних політиків ХХ сторіччя. Нашадкам і сучасникам він більш відомий, як прем'єр-

¹ Студентка 3 курсу Факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

міністр Великобританії в роки Другої світової війни, але слід відзначити, що він був не лише блискучим політичним і військовим діячем, а й мав значні досягнення, як письменник, художник, журналіст, оратор і полеміст. І не багато хто знає, що саме він зробив великий вклад в об'єднання Європи і заклав підвалини у формування майбутнього Європейського Союзу, саме В. Черчилль поряд з А. де Гаспері, Ж. Делором, С. Масхольтом та іншими постатями вважається батьком-засновником даного об'єднання.

Ще під час Другої світової війни В. Черчилль задумувався над майбутнім Європи. В. Черчилль висловлював переконання, що «.. нам вдасться здійснити найбільший ступінь єднання повоєнної Європи, зберігаючи при цьому індивідуальні особливості та традиції її чисельних стародавніх, історично сформованих рас... Так і лише так, знову засяє слава Європи» [1, с.96]. Тобто ще, тоді він плекав думку про створення єдиної Європи. Цікавим також є написаний ним 21 жовтня 1942 р. лист до Міністра іноземних справ Е. Ідену, де політик наголошує на створенні Сполучених Штатів Європи зокрема, він визначав: «Важко сказати зараз... Я сподіваюся у майбутньому на створення Сполучених Штатів Європи, за яких бар'єри між націями будуть зведені до мінімуму та будуть можливі необмежені поїздки цими країнами» [2, с.61]. Після завершення війни, дана ідея ще більше укорінилась в його свідомості, з огляду на те, що в той час посилювався вплив СРСР, тому він закликав до єдності Заходу в боротьбі проти комунізму, в створенні союзу сильних демократичних держав.

В. Черчилль прилюднив свою підтримку європейської інтеграції у своєму виступі в Цюриху 1946 року, коли він сказав: «Ми повинні створити Сполучені Штати Європи» [2, с.62]. Він також визначав, що: ««Структура Сполучених Штатів Європи, якщо ця спільнота буде побудована на надійній, добре продуманій основі, повинна бути такою, щоб економічний рівень кожного члена не мав визначального значення та, якщо ми справді хочемо сформувані Сполучені Штати Європи (і неважливо, яку назву та структуру вони матимуть), ми повинні почати прямо зараз... спершу слід створити Раду Європи» [1, с.100]. Тобто, з його промов можна помітити, що політик неодноразово виказував свою підтримку європейській інтеграції, закликав Європу до об'єднання, своїми промовами, він намагався сколихнути світ та забезпечити створення потужного і розвинутого альянсу країн, пропонуючи при цьому сформу-

вати на континенті Сполучені Штатів Європи. Даний союз на його думку мав би бути під керівництвом Франції та Німеччини, і першим кроком до створення такого співтовариства, мало бути утворення Ради Європи. Вважається, що погляди В. Черчилля щодо об'єднання були на той час провідними і прогресивними, такими що сприяли розбудові та укріпленню Європи.

У травні 1948 року В. Черчилль виголосив у своїй вітальній промові на конгресі Європи в Гаазі, що «ми не націлені на щось менше, ніж цілісне об'єднання Європи, і ми з нетерпінням чекаємо на той день, коли цього союзу буде досягнуто»[2, с.62]. Саме на цьому конгресі була прийнята Політична Декларація, яка закликала усі європейські країни до об'єднання. І вже, у 1949 році була утворена Рада Європи. Інституційна структура Ради Європи складалася з трьох основних інститутів: Комітет Міністрів, Парламентська Асамблея та Генеральний секретар, і була схожа на інститути Європейського співтовариства вугілля і сталі [2, с.73]. В. Черчилль бачив особливу структуру єдиної Європи, а саме вважав, що її має відображати дві організації: Рада Європи та Європейська асоціація вільної торгівлі. НАТО за його переконаннями мало б бути також опорою для його ідеї об'єднання Європи. Але таке його бачення аж ніяким чином не підтримували такі провідні країни, як Франція, Німеччина, Бенілюкс та Італія. Дані держави були прихильниками підходу, що базувався на Європейському об'єднанні вугілля і сталі та Сполучених Штатів Європи [2, с.75].

Отже, можна відзначити, що роль В. Черчилля в об'єднаній Європі є надзвичайно великою. Саме він був одним із провідних діячів, які намагалися забезпечити відбудову післявоєнної Європи і перетворення країн на провідні держави світу та не допустити ще однієї війни. Своїми діями та закликами він поклав початок розвитку європейської інтеграції. Хоч деякі його погляди і не знайшли підтримки серед інших країн та діячів, його вклад в подальше об'єднання не можливо не оцінити. Серед подій, які стали визначними у процесі об'єднанні Європи є промова у Цюріху щодо створення Сполучених Штатів Європи, і як наслідок даного виступу було покладення початок створенню Ради Європи. Його участь у Гаазькому конгресі підтвердила його реальні наміри участі у русі за створення єдиної Європи. Також Черчилль брав участь у дискусії, щодо плану Шумана, на основі якого згодом було підписано договір між шістьма країнами про управління своєю вугільною та сталеливарною

промисловістю під загальним управлінням. Важко уявити, як би на сьогодні склалася доля країн Європи, аби не така активна політична діяльність Вінстона Черчилля.

Список використаної літератури:

1. Пошук місця Британії в Європі: Вінстон Черчилль. С. 89–110 URL: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/europe/5.pdf>.

2. David Ramiro Troitiño, Archil Chochia Woinston Churchill and the European Union. *Baltic Journal of Law & Politics: A Journal of Vytautas Magnus University*. Vol. 8, No. 1 (2015). P.56–81.

3. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. №4. С. 82–92.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ігнатів М. П.¹

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ЙОГО ПРИНЦИПИ

На сьогоднішній день, Союзне громадянство є основоположним статусом особи в ЄС [1; 235]. У проектах інтеграції західноєвропейських країн, реалізованих шляхом заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі 1951 р. та Європейського Співтовариства з атомної енергії і Євратому 1957 р, вказаний інститут не отримав закріплення, оскільки держави досягли згоди лише щодо інтеграції в економіці. Однак вони вже тоді погодилися започаткувати «якомога тісніший союз між європейськими народами». Проте, держави погодилися надати лише певні соціально-економічні права фізичним особам в межах вказаних об'єднань, оскільки це було необхідним для уникнення перешкод у розбудові спільного ринку [2; с. 16]. У сучасному вигляді інститут громадянства ЄС виник у 1992 р. в рамках підписання Маастрихського договору від 7 лютого 1992 р. Цей унікальний для міжнародної практики інститут

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

був введений із метою «посилити захист прав та інтересів громадян держав-членів» (ст. В), слугувати символом європейської єдності, а також посилити зв'язок між Європейським Союзом та громадянами держав-членів, надавши йому більшої легітимності. За Договором, кожен громадянин держави-члена автоматично визнавався громадянином Європейського Союзу (ст. 8) та набував додаткових прав, частина з яких уже діяла в рамках Співтовариств [2;с.18].Проте, варто зазначити, що не всі держави-члени підтримали таку ідею. Наприклад, на референдумі у Данії, який проходив у 1992 році, більшість громадян країни проголосували проти ратифікації цього документу,в тому числі і через негативне бачення інституту громадянства. Проте, після внесення відповідних змін у положення функціонування та отримання прав – на наступному референдумі, таке рішення було підтримано [2;с.64]. Варто зауважити, що запровадження такого інституту в ЄС є забезпечення захисту прав усіх громадян держав-членів. Важливою складовою Договору стало автоматичне визнання усіх громадян країн-членів – громадянами Європейського Союзу. Що є не менш важливим, так це те, що визначення не обмежувалося лише громадянами тих країн, які були в складі ЄС на момент підписання договору, а й на громадян тих країн,які прагнули увійти до Союзу. Надалі, після внесення змін до Установчих Догорів концепція громадянства ЄС поступово зазнавала розвитку,

На сьогодні важливо зазначити про принципи, які лежать в основі цього інституту та розкрити деякі з них. Із змісту установчих договорів, інших нормативно-правових актів Союзу та прецедентної практики його судів, можна дійти висновку, що в основі інституту громадянства ЄС лежать такі принципи: принцип похідної природи громадянства ЄС та його субсидіарності до громадянства держав-членів; принцип рівності громадян ЄС на наднаціональному рівні; принцип недискримінації громадян за ознакою національного громадянства (державною належністю); принцип участі громадян у функціонуванні Союзу; принцип гарантованості прав громадян ЄС через організаційно-правові механізми Європейського Союзу та держав-членів [2;с.29].

Одним з найперших принципів громадянства ЄС вважається принцип рівності, який знаходить своє відображення у статті 9 Договору про Європейський Союз (ДЄС), а також у статті 2 ДЄС, як одна з цінностей Союзу. Принцип недискримінації громадян ЄС впливає з назви частини 2 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) «Грома-

дянство Союзу та недискримінація», а також знаходить закріплення у статті 18 ДФЄС[3]. Заборона дискримінації також міститься і в Хартії про основоположні права ЄС [4].

Важливим принципом громадянства Союзу є і принцип гарантованості прав громадян ЄС через правові механізми Європейського Союзу і держав-членів, що відрізняє правову природу громадянства ЄС від національного громадянства держави. Наявність такого принципу є цілком обґрунтованою, оскільки права громадян ЄС реалізуються як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів. Присутність такого принципу є цілком природнім і дієвим механізмом для громадян. Задля забезпечення цього права, важливо наділити її окремими гарантіями, які будуть слугувати засобами захисту від порушень та забезпечення механізму відшкодування шкоди, якщо буде доведено, що такі права було порушено.

Ще однією ознакою громадянства Європейського Союзу, згідно з трактуванням І. В. Яковюка є наявність додаткового характеру, згідно з яким відповідно до принципу субсидіарності громадяни ЄС на території різних держав-членів будуть мати різний обсяг прав [5; с. 87]. Щодо шляхів вирішення цього питання, то однозначно, проблема може бути вирішена або шляхом уніфікації національного законодавства держав-членів у сфері прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Також варто розглянути і шлях вирішення, через механізм делегуванням усіх повноважень інститутам ЄС стосовно їх дотримання, хоча такий крок є досить сумнівним, щодо його реалізації.

Варто зазначити, що механізм запровадження громадянства ЄС, є досить серйозним чинником для визначення інституційної спроможності всього Європейського Союзу, як наддержавної організації. Таке визначення, дозволяє розмежовувати громадянство «національне», яке в більшості держав-членів кожен громадянин отримує за фактом народження, власне з таким, яке кожен громадянин країни-члена ЄС отримує, в залежності від того чи на належить його країна до ЄС.

Україні, як державі, яка отримала статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р. та знаходиться на своєму євроінтеграційному шляху, лише доведеться інтегрувати поняття «громадянства Європейського Союзу» у національне правове поле. І зокрема, враховувати той факт, що громадянство ЄС, є значно ширшим поняттям за своєю природою аніж національне. Зрештою, імплементація у правове поле такого поняття, цілком можливо може стати ще одним викликом для держави, враховуючи

принцип дії єдиного громадянства, який унормовано ст. 4 Конституції України.

Список використаної літератури:

1. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
2. Оберишин М. Р. Інститут громадянства Європейського Союзу та тенденції його розвитку: магістр. роб.; наук. кер. – Б. В. Кіндюк; Терн. Нац. Економ. Ун-т. Тернопіль, 2018. 114 с.
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями : Договір; Європейський Союз від 07.02.1992 // *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_b06
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). *Official Journal of the European Union. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>
5. Яковюк І. В. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків : Право, 2005. Вип. 9. С. 82–88.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Квітка Ю. В.*¹

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

На сьогодні повага та захист прав людини є одним із ключових елементів діяльності Європейського Союзу відповідно до її цілей та принципів, що закріплені у нормативно-правових актах. Для повного аналізу проблематики цього питання нам слід звернути увагу на історичне минуле становлення та затвердження прав людини, як найважливішого елемента кожної демократичної держави. Так, на початку 1950-х років ЄС не вважав це важливою і пріоритетною, в тодішніх сучасних реаліях,

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

темою. Вважалося, що ці питання не повинні бути частиною економічної інтеграції, тому їх не включали до установчих договорів про Європейські співтовариства і вирішення Суду ЄС.

Проте вже після Другої світової війни більшість націй виступали за підтримку розвитку концепції захисту прав людини. А тому на ЄС та його Суд покладалась велика відповідальність за захист фундаментальних прав людини, навіть якщо на той момент вони не були юридично закріплені. Суд визнав, що права людини є складовою частиною конституційних принципів, що є спільними для кожної держав-членів ЄС. І щоб захищати ці права, Суд ЄС використовує відповідні нормативно-правові акти щодо прав людини.

Так, один з найважливіших документів у цьому контексті – Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (ЄКПЛ). Цей документ був укладений в 1950 р. і є одним з найбільш визнаних міжнародних інструментів щодо захисту прав людини. Він містить низку прав та свобод, які повинні бути захищені кожною державою-учасницею.

На мою думку, особливий статус у праві ЄС має також і Хартія ЄС основних прав 2007 р. Вона містить розгорнутий каталог основних прав і свобод, які визнаються за кожною особою, що перебуває на території Євросоюзу, й охоплює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. В основу цього документа покладено новий світоглядний підхід на людину та її місце у світі. На відміну від більшості міжнародно-правових документів, де за основу класифікації основних прав взято предмет суб'єктивного права, класифікація прав і свобод у Хартії зроблена на основі цінностей, на захист яких вони спрямовані. До таких цінностей віднесені: людська гідність, свобода особи, рівність, солідарність. Хартія також містить положення щодо зловживання правом. Воно полягає у недопущенні з боку представників влади чи приватних осіб ліквідації чи надмірного обмеження прав і свобод інших осіб [1].

Найважливішу роль в забезпеченні та захисті прав людини на європейському рівні відіграє Рада Європи – міждержавна організація, до складу якої входять 46 держав-членів. Головною сферою діяльності Ради Європи з моменту її заснування є захист прав людини та основних свобод. Так, у преамбулі проголошується, що духовні й моральні цінності, які є загальною спадщиною народів держав-членів, є першоосновою принципів особистої й політичної свободи та верховенства права, на яких ґрунтується істинна демократія [2].

Європейський суд з прав людини – постійний орган Ради Європи, який розглядає міждержавні справи та індивідуальні скарги на порушення статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з боку держав-учасниць Конвенції.

Так, хоча звернути увагу на думку Біліченко В. В., яка в свою чергу зазначає, що на сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів Суд ЄС захищає, по-перше, «функціональні» права, які випливають зі змісту установчих договорів і специфіка яких полягає в тому, що вони захищаються тоді, коли Співтовариство має конкретну компетенцію в цьому питанні; по-друге, основні права громадян Союзу, що передбачені Маастрихтським договором, по-третє, основні права і свободи людини в загальнозживаному розумінні цього поняття, що є наочним свідченням еволюції Євросоюзу в напрямі запровадження повномасштабного захисту прав і свобод людини [1].

Однак, не зважаючи на наявність цих нормативно-правових актів, в ЄС існують проблеми з дотриманням прав людини. Наприклад, проблема дискримінації на ґрунті расової чи етнічної приналежності, релігії або сексуальної орієнтації залишається актуальною. Також, проблемою є незадовільне вирішення питання з біженцями та мігрантами, які шукають притулок в країнах ЄС.

Отже, забезпечення захисту прав людини залишається важливою проблемою в ЄС, яку необхідно продовжувати аналізувати та розв'язувати. В сучасному світі, де демократія та рівність перед законом стали нормою, питання дискримінації на ґрунті расової чи етнічної приналежності є неприпустимим. Однак, незважаючи на розуміння та засудження цих явищ, дискримінація все ще існує в різних сферах життя.

В Європейському Союзі дискримінація на ґрунті расової чи етнічної приналежності є порушенням основних принципів, закладених у вищезазначених нормативно-правових актах ЄС. Проте, незважаючи на це, дискримінація залишається серйозною проблемою у багатьох держав-членах ЄС.

Наприклад, багато представників національних меншин стикаються зі значною нерівністю у доступі до освіти та праці, що веде до обмеження можливостей та погіршення їхнього соціально-економічного становища. Крім того, дискримінація може мати серйозні наслідки для здоров'я та добробуту людей, що є ще однією проблемою. Так, мігранти з Африканського континенту у європейських країнах часто відчують уперед-

жене ставлення з боку так званого корінного населення, що проявляється, наприклад, у сегрегації (африканці зазвичай мешкають у маргінальних, віддалених районах великих міст, виконують менш престижну роботу і не можуть собі дозволити отримати вищу освіту) та дискримінації у вигляді прийнятого урядом Франції «Закону про заборону носіння релігійних символів», що не дає змогу мусульманським жінкам носити традиційне головне вбрання у публічних місцях.

З метою протидіяти дискримінації на ґрунті расової чи етнічної приналежності, ЄС прийняв численні законодавчі акти. Наприклад, чинна Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 р. про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження зобов'язує держави-члени ЄС забезпечувати рівні права для всіх громадян [3].

Можна згадати і за судову практику, де у справі *Nachova and Others v. Bulgaria* ЄСПЛ зазначив: «Дискримінація – це відмінне поводження без об'єктивного та достатнього обґрунтування з особами, які перебувають у відносно схожому положенні (*Willis v. The United*). Расове насильство – особливо серйозна форма знуцання над людською гідністю. Враховуючи його пагубні наслідки, воно вимагає від влади особливої пильності та рішучих заходів. Влада повинна вжити всіх можливих заходів для боротьби з расизмом і расовим насильством, сприяючи, таким чином, затвердженню демократичного погляду на суспільство, в якому культурна різноманітність сприймається не як загроза, а як джерело багатства» щодо меншостей, мігрантів і осіб з емігрантськими коренями» [4].

Отже, підсумовуючи вищесказане, я хочу зазначити, що проблема расизму та ксенофобії в країнах ЄС потребує більш ефективного законодавчого захисту прав меншин. Правова держава повинна відповідним чином реагувати на прояви цих проблем, протидіяти їхньому виникненню та розповсюдженню. Свідомі громадяни, зі свого боку, також зобов'язані попереджати поширення дискримінації, на ґрунті расової чи етнічної приналежності, у суспільстві, задля миру та злагоди в кожній країні.

Список використаної літератури:

1. Біліченко В. В. Механізм європейської системи захисту прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Серія Право. 2018. Вип. 53. Т. 2. С. 133–135.

2. Charter of fundamental right of the European Union. *Official Journal of the European Communities*. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

3. Гринчак А. А. Протилія расизму, ксенофобії та екстремізму. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_5_copy-1.pdf

4. Nachova and Others v. Bulgaria, 2005-VII, ApplicationNos. 43577/98, 43579/98. ECHR Judgment / European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61648>.

5. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 92–93.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Коваленко М. В.¹

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ У ПРАВІ ЄС

Велика кількість людей внаслідок певної непереборної сили змушена покидати свої домівки щорічно задля того, аби забезпечити собі та своїм рідним безпечніші умови для проживання. Внаслідок повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року за офіційними підрахунками ООН станом на лютий 2023 року тільки в Європі офіційно було зареєстровано близько 4,8 мільйона біженців із України. Метою роботи є розкриття понять «біженці» та «тимчасовий захист», провести їхнє порівняння, а також надати свою суб'єктивну оцінку з приводу того, який із цих двох статусів є кращим для обрання, враховуючи їхні особливості.

Біженці – це особи, що не є громадянами країни перебування та внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, національності, громадянства, політичних переконань чи приналежності до соціальної групи, перебувають не у країні, громадянами

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

якої вони є, і не можуть або не бажають користуватися захистом цієї країни через ці побоювання; або ж у разі, якщо особа є такою, що не має громадянства будь-якої держави, перебуває за межами країни свого попереднього постійного проживання, тому що не може або не хоче повертатися до цієї держави внаслідок побоювань стати жертвою переслідувань, вона також вважається біженцем.

Виходячи з цього, можна казати про те, що іноземці та особи без громадянства, які визнані біженцями, мають особливий правовий статус.

Особами, що потребують тимчасового захисту, є іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території певної конкретної держави, яку вони були вимушені залишити і масово шукати захисту в інших державах, через: зовнішню агресію на території держави, іноземної окупації, громадянської війни, природних або техногенних катастроф чи інших подій, які порушують громадський порядок на всій території держави або у конкретній її частині [1].

Внаслідок повномасштабного вторгнення Росії від 24 лютого 2022 р. Радою Європи на засіданні в Брюсселі від 4 березня 2022 р. [2] було ухвалено рішення про те, аби застосувати положення статті 5 Директиви про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами – членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків, яка була прийнята 28 липня 1951 р. [3]. Дане рішення дозволило громадянам України, які були змушені залишити свої домівки задля збереження власного життя, отримати притулок у країнах Європейського Союзу у більш швидкий та спрощений спосіб, ніж це передбачено традиційною процедурою отримання статусу біженця або тимчасового захисту.

Якщо порівнювати статус біженця та статус особи, що потребує тимчасового захисту, то:

1) головною відмінністю є термін перебування на території іноземної держави: якщо особа отримує статус біженця, то вона на законних підставах може знаходитися на території цієї держави безстроково, якщо ж казати про особу, яка потребує тимчасового захисту, то такий статус надається особі терміном на 1 рік та двічі може бути автоматично подовжений на шість місяців, якщо не зникнуть причини надання такого захисту;

2) маючи статус біженця особа може залишитися в іншій державі навіть після того, як ситуація у країні постійного проживання стабілізується і події, які порушували громадський порядок будуть усунені, а особа, що потребує тимчасового захисту повинна буде покинути державу, в якій вона має тимчасовий захист, у разі, якщо події, які порушували громадський порядок у країні, де людина проживає постійно, будуть усунені;

3) якщо казати про міри захисту, на які можуть розраховувати біженці та особи, які потребують тимчасового захисту, то вони є досить схожими: проживання в країні; доступ до праці; соціальна допомога; медична допомога; доступ до житла; доступ до освіти для дітей та підлітків. Але при цьому досить важливим фактором є доступ до цих прав, оскільки, у разі, якщо особа отримує тимчасовий захист, то вона одразу отримує доступ до кола всіх перелічених прав; особа ж, яка оформлює статус біженця отримує більш обмежене коло прав (право на житло; медичну допомогу; безкоштовне харчування та проїзд у громадському транспорті), іншими правами особа зможе користуватися лише після того, як їй буде надано статус біженця. Наприклад, якщо казати про працевлаштування, то при зверненні з оформленням біженства, особа не зможе працевлаштовуватися протягом 6 місяців, поки буде йти розгляд справи про надання статусу біженця; при отриманні ж тимчасового захисту особа відразу отримує право на працевлаштування;

4) також досить важливою особливістю є те, що, отримавши тимчасовий захист особа має право на те, аби тимчасово покидати державу; якщо ж казати про біженців, то вони не можуть покидати державу перебування, доки йде розгляд справи про надання їм статусу біженців;

5) право на тимчасовий захист є індивідуальним правом кожної особи, яке надається відповідно до норм міжнародного права; у той час право на отримання статусу біженця є колективним правом.

Отже, аналізуючи все вищенаведене, вважаємо, що у разі, якщо особа переслідує ціль осісти в іншій державі, розпочати там «нове життя» та інтегруватися в суспільство, тоді їй потрібно набувати статусу біженця. Якщо ж особа хоче перчекати певний термін часу в іншій державі, доки закінчиться певні події в її державі, які унеможливають повноцінне перебування і користування всіма правами особи там, а потім повернутися до місця свого постійного проживання і при цьому

мати змогу весь цей час в іноземній державі користуватися всіма правами, тоді краще набувати статусу особи, що потребує тимчасового захисту.

Список використаної літератури:

1. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast). URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj>.

2. Рішення Ради ЄС про введення тимчасового захисту для у зв'язку з масовим в'їздом людей, які втікають з України через війну від 04.03.2022 р. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1469.

3. Імплементційне рішення Ради ЄС від 4 березня 2022 року, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Implement_rish_Ukraine.pdf.

4. БФ «Право на захист». Порівняльна таблиця режимів і статусів для громадян України в країнах ЄС від 06.04.2022. URL: <https://r2p.org.ua/porivnyalnatablyczya-rezhymiv-i-statusiv-dlya-gromadyan-ukrayiny-v-krayinah-yes/>.

Науковий керівник: Білоусов М. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кожевник Ю. С.¹

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Право Європейського Союзу є зразковим прикладом забезпечення якісної регламентації суспільних відносин у будь-якій сфері життя європейського громадянина. Особлива внутрішня правова система та фінансові санкції, які застосовуються до держав-членів у разі їх бездіяльності

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

по втіленню стандартів ЄС, є гарною можливістю для України у спробі вирватися із неефективної законодавчої.

«Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є однією з основних складових процесу інтеграції України до ЄС, що є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність *acquis communautaire*» [1].

Адаптація (лат. *adapto* – пристосовую) – процес пристосування до умов, які змінюються; у міжнародному праві адаптація є процесом інтерпритації національного законодавства до норм і стандартів міжнародного права шляхом удосконалення національного законодавства, укладання або приєднання до міжнародних договорів [2, с. 338].

Л. Даниленко у своїй науковій статті визначив, що Європейська інтеграція є усупільненням суверенітетів державами-членами Європейського Союзу, що створили спільні інституції, яким надали частину своїх національних повноважень для того, щоб рішення у відповідних сферах спільних інтересів могли ухвалюватися демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні [3].

Наразі можна виокремити два основних напрями процесу адаптації. Перший – це врахування досвіду законотворення країн-членів Європейського Союзу, а також рекомендацій відповідних інституцій Європейського Союзу на стадії підготовки й прийняття Верховною Радою України певних законодавчих актів. Зазначений підхід, як свідчить практика правозастосування, може давати в окремих випадках зовсім інші результати. Якщо впровадження норм зарубіжного законодавства в правову систему України відбувається поступово, науково обґрунтовано, з урахуванням реалій сьогодення, то результат впровадження такого законодавчого акта, як правило, виявляється позитивним. А якщо на стадії підготовки закону здійснюється звичайне (так зване «сліпе») дублювання відповідних норм або положень законодавчих актів іноземних країн без урахування особливості політичної, економічної, соціальної та інших систем України, то держава отримує зворотний ефект. Базовими документами, які визначають пріоритети у процесі адаптації, наразі є Закони України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».

Основними завданнями першого етапу виконання вищезазначеної програми визначено такі: забезпечення розробки глосарію термінів *acquis communautaire* для повноти їхнього розуміння та уніфікованого застосування у процесі адаптації, а також розроблення і запровадження єдиних вимог до перекладів актів *acquis communautaire* на українську мову; проведення порівняльно-правового дослідження відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах; на підставі дослідження та узагальнення відповідного досвіду держав Центральної та Східної Європи створення дієвого загальнодержавного механізму адаптації законодавства; заснування загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейського права, забезпечення вільного доступу до неї учасників адаптації законодавства; створення системи навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань європейського права; вжиття заходів щодо опрацювання та затвердження спільного з ЄС механізму підготовки планів-графіків адаптації тощо.

На жаль, не все із запланованого цією програмою на першому етапі вдалося втілити в життя. Зокрема, не завершено адаптацію національного законодавства в сферах оподаткування, державних закупівель; охорони здоров'я та життя людей тощо.

Другий напрямок адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу полягає в ратифікації або приєднанні України до вже прийнятих міжнародних чи регіональних (європейських) правових актів (договорів, угод, конвенцій, хартій, декларацій тощо). Такі дії нашої держави з'являються не лише з палкого бажання якомога швидше долучитися до Європейського Союзу і стати його повноправним членом, але й із узятих на себе зобов'язань перед міжнародними і регіональними, насамперед європейськими, організаціями, членом яких є Україна. Яскравим прикладом останньої ситуації можна вважати проголошення спочатку мораторію на виконання смертних вироків, а згодом скасування в Україні інституту смертної кари взагалі шляхом вилучення відповідної норми з нового Кримінального кодексу України, прийнятого у 2001 році.

Наразі Україна з метою наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу ратифікувала або приєдналася до 17 загальноєвропейських конвенцій, 3 загальноєвропейських хартій

та 6 загальноєвропейських угод (договорів). Найважливішими серед цих документів є: Європейська соціальна хартія (переглянута), Європейська конвенція про громадянство, Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів, Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута), Європейська хартія регіональних мов або мов меншин та інші. Також не можна не виділити, останню та не менш важливу Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція).

Як свідчить статистика, кількість міжнародних (європейських) угод, які ратифікує або до яких приєднується Україна, із року в рік непинно зростає, що, безсумнівно, констатує факт справжності намірів України якомога швидше долучитися до міжнародної, насамперед, європейської спільноти.

Нині Україна вже твердо стала на шлях адаптації національного законодавства. Окрім того Європейський Союз не одноразово висловлював слова підтримки та готовності сприяти вступу України до ЄС. Однак слід пам'ятати, що однією із головних умов та перешкод є адаптація законодавства до права ЄС, яке може позитивно вплинути на розвиток України як сильної та незалежної держави.

Список використаної літератури:

1. Матеріали Урядового порталу. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
2. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 338–342.
3. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2012. № 4. С. 29–42.
4. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2012. № 24. С. 37–49.

Науковий керівник: Шульга В. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ВИЗНАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ШЛЮБ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ В МЕЖАХ ЄС: ЮРИСДИКЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Право на шлюб та заснування сім'ї є одним з основоположних прав, що гарантується ст. 9 Хартії про основоположні права ЄС, відповідно до якої право укладати шлюб та засновувати сім'ю має гарантуватися відповідно до національного законодавства, що регулює ці питання [1]. Враховуючи сучасні тренди з визнання одностатевих шлюбів державами-членами ЄС, нагальною є проблема співвідношення юрисдикцій з питань визнання одностатевих шлюбів.

Вищезгадана стаття 9 Хартії основних прав Європейського Союзу не змушує держав-членів запроваджувати одностатеві шлюби у своє внутрішнє законодавство, але вона сформульована таким чином, щоб дозволити країнам-учасникам запровадити такі шлюби у своє законодавство. Стаття 9 Хартії основних прав Європейського Союзу та стаття 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [2] не є колізійними нормами, оскільки вони не визначають право, яке застосовується до шлюбу або до одностатевих шлюбів. Разом з цим, кожна держава-учасниця ЄКПЛ 1950 року може вирішити, не порушуючи положення конвенції, чи визнавати одностатеві шлюби у своєму внутрішньому законодавстві. Особливо цікавим у цьому випадку є рішення ЄСПЛ від 21 липня 2015 р. у справі *Oliari and Others v. Italy*. де ЄСПЛ зазначив, що «...Італія вийшла за межі своєї свободи розсуду і не виконала свого позитивного зобов'язання щодо забезпечення заявників конкретними правовими рамками, які передбачають визнання та захист їхніх одностатевих союзів...» [3].

На сьогоднішній день доволі значна кількість держав-членів ЄС вже визнали можливість укладення одностатевих шлюбів, серед цих країн: Бельгія, Данія, Нідерланди, Франція, Німеччина та інші. В зв'язку з такою тенденцією постає питання, яким чином одностатевий шлюб, цілком правомірно укладений в державі-члені ЄС, буде визнаватися в державі-

¹ Студент 1 курсу магістратури міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

члені, національне законодавство якої такі шлюби не визнає. Це питання є дуже важливим в світлі того, що визнання наявності шлюбу між особами є однією з ключових категорій, яка забезпечує право громадян ЄС та їх сімей на вільне пересування та перебування в країнах Союзу. Так, відповідно до Директиви 2004/38, в поняття члена сім'ї також входить і партнер (англ. spouse). В ситуації з одностатевими шлюбами важливо визначити, чи буде партнер за таким шлюбом визнаватися як член сім'ї в державі-члені ЄС, в якій одностатеві шлюби не визнаються або однозначно не врегульовані?

Слід зазначити, що спеціального законодавства, що регулює саме одностатеві шлюби на рівні Європейського Союзу наразі не існує, отже варто звернутися до актів вторинного права, які регулюють шлюбні відносини на транскордонній основі. Серед таких актів Регламент 2016/1191 з впровадження вільного руху громадян шляхом спрощення вимог до пред'явлення певних документів в ЄС. Цей регламент направлений на спрощення визнання документів шляхом усунення процедури представлення апостилюта усунення формальностей по відношенню до завірених копій або перекладів. До сфери дії регламенту входять адміністративні та нотаріальні акти, а також рішення суду та консульські документи зокрема в сфері шлюбних відносин, включаючи шлюбний статус. Проте проблема цього акту полягає в тому, що він визнає лише автентичність самого документу, а не його змісту. Більш релевантним з цієї точки зору є Регламент 2019/1111 з юрисдикції, визнання та виконання рішень в питаннях шлюбу та батьківства, який встановлює режим для визнання рішень судів держав-членів ЄС з питань розлучення або анулювання шлюбу [4]. Правило загальної юрисдикції, закріплене в ст. 3 Регламенту, в питаннях розлучення відсилає до суду країни, яка є звичайним місцем проживання подружжя або хоча б одного з партнерів. Водночас ст. 30 Регламенту впроваджує режим взаємного визнання судових рішень з питань розлучення, зокрема зазначається, що оновлення реєстрів цивільного стану держав-членів має відбуватися без будь-яких спеціальних процедур. В цьому контексті слід також згадати Директиву 2004/38/ЄС про право громадян Союзу та членів їх сімей вільно пересуватися та перебувати на території держав-членів ЄС [5]. В ній зокрема до поняття членів сім'ї включаються партнери, з якими громадянин Союзу уклав шлюб на основі законодавства держави-члена ЄС, якщо за-

конодавство такої держави-члена вважає реєстрацію партнерства чи інші правові процедури еквівалентними укладенню шлюбу.

Як можна помітити, вторинне право ЄС лише опосередковано створює права для одностатевих подружж вільно пересуватися в межах ЄС та користуватися правами, що належать громадянам ЄС та членам їх сімей. Для конкретизації позиції інституцій ЄС стосовно одностатевих шлюбів варто звернутися до практики Суду ЄС. Так, в своєму рішенні у справі *Coman*, Суд ЄС визнав, що положення Директиви 2004/38/ЄС є гендерне-нейтральними, а отже до поняття партнера (англ. spouse) входять і одностатеві пари [6]. Крім цього, рішенням у справі *V. M. A. v Stolichna obshtina* Суд ЄС підтвердив, що правомірність батьківства, встановлена в одній державі-члені ЄС, має бути визнана в усіх державах-членах незалежно від позиції держави стосовно одностатевих шлюбів [7]. З цього випливає, що якщо проаналізувати прецедентну практику Суду ЄС, то з неї можна зробити висновок, що одностатеві пари можуть в такій же мірі користуватися правами, що надаються їм вторинним правом ЄС, а акти, що укладені стосовно таких пар в державі-члені, де одностатеві пари можуть зареєструвати шлюб, мають визнаватися на всій території Союзу.

Таким чином, право на шлюб для одностатевих пар на сьогодні переважно регулюється національним правом держав-членів. Проте, підхід Суду ЄС до тлумачення Установчих договорів та актів вторинного права дозволяє зробити висновок про те, що інституції ЄС займають нейтральну позицію стосовно гендерної приналежності подружжя. Незважаючи на це, законодавство ЄС все ще потребує певної конкретизації цього аспекту.

Список використаної літератури:

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Case of Oliari and Others v. Italy (App. nos. 18766/11 and 36030/11) // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-156265%22%5D%7D>
4. Council Regulation (EU) 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters

of parental responsibility, and on international child abduction (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1111/oj>

5. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/38/oj>

6. CJEU 5 June 2018, Case C-55/94, *Coman and Others*// URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0673>.

7. CJEU 14 December 2021, Case C-490/20, *V. M. A. v Stolichna obshtina, rayon «Pancharevo»*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62020CJ0490>

8. Чевичалова Ж. В. Розуміння терміна «сімейне життя» в контексті ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2.

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Котенко А. О.¹

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В ЄС В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Європейський Союз приділяє істотну увагу захисту прав споживачів, що підтверджується положеннями установчих договорів та актів вторинного права. Правовою основою регулювання прав споживачів в ЄС виступають положення Договору про функціонування Європейського Союзу і зокрема ст. 114, яка передбачає компетенцію інституцій ЄС з впровадження заходів з наближення законодавства держав-членів ЄС з метою належного функціонування внутрішнього ринку. Так, відповідно до ст. 169 ДФЄС, з метою підтримки інтересів споживачів та забезпечення високого рівня їхнього захисту Союз сприяє охороні здоров'я, безпеці та економічним інтересам споживачів, а також підтримці їхнього права на інформацію, просвіту та створювання організацій для захисту своїх інтересів [1]. Стрімкий розвиток Інтернету як всесвітньої мережі

¹ Студент 1 курсу магістратури міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

поставив ряд важливих завдань перед інституціями ЄС щодо врегулювання певних найбільш важливих питань правового регулювання комерційної діяльності в мережі Інтернет та захисту прав споживачів послуг інформаційного суспільства. По-перше, йдеться про правила чесної та добросовісної торгівлі в мережі Інтернет. Це стосується зобов'язань надавачів послуг в Інтернеті з надання певної інформації про себе, а також їх відповідальності у разі порушення прав споживачів. По-друге, законодавство ЄС детально регулює питання захисту персональних даних. По-третє, особлива увага приділяється заходам з боротьби з незаконним контентом, який може не лише порушувати права споживачів, а й нести загрозу широким суспільним масам [2, с. 161]. Всі ці питання є об'єктом правового регулювання законодавства ЄС із захисту персональних даних та прав споживачів в мережі Інтернет.

Варто зазначити, що захист прав споживачів, які користуються послугами онлайн, тісно пов'язаний з поняттям послуг інформаційного суспільства. Визначення цьому терміну надається в Директиві 2015/1535 з процедури надання послуг інформаційного суспільства [3]. Такими послугами є будь-які послуги, які зазвичай надаються за винагороду на відстані з використанням засобів електронного зв'язку на особисту вимогу споживача. Наразі в ЄС діє декілька актів вторинного права, які направлені на захист прав споживачів при користуванні Інтернет-послугами. Серед них слід виокремити Директиву 2000/31/ЄС про правові аспекти послуг інформаційного суспільства та зокрема електронної комерції [4]. Ця директива відіграє важливу роль в захисті прав споживачів інтернет-послуг, оскільки вона встановила принцип країни походження в регулюванні відповідності діяльності надавачів послуг законодавству держав-членів і ЄС. Крім того, саме ця директива поклала зобов'язання на надавачів послуг в мережі Інтернет з публікації інформації, що дозволяє ідентифікувати провайдера.

Одним із нових актів, що регулює права споживачів та обов'язки надавачів послуг в мережі Інтернет є Регламент 2016/679 про захист прав фізичних осіб в питаннях обробки та вільного обігу персональних даних (General Data Protection Regulation). Положення ст.6 цього Регламенту передбачають умови законності збору персональних даних, зокрема легітимність мети такого збору, а також наявність чіткої згоди особи на збирання її персональних даних. Доволі важливою в сучасному контексті є ст.8, яка регламентує надання згоди на збір персональних даних

неповнолітніми особами в контексті надання послуг інформаційного суспільства [5].

В контексті правового регулювання захисту прав споживачів не можна не згадати нещодавно прийнятий Регламент 2022/1925 про конкурентні і чесні ринки в цифровій сфері (Digital Markets Act), який покликаний створити конкурентне середовище на цифровому ринку для великих компаній, а також запобігає зловживанням онлайн-платформ при наданні послуг користувачам, зокрема зборюючи збирати дані користувачів для таргетованої реклами без їх дозволу, а також гарантує право користувача на вільний вибір постачальника тих чи інших цифрових послуг та контенту [6].

Одним з центральних є питання боротьби з незаконним контентом в Інтернеті. Сплеск терористичної активності в Європі вказав на необхідність більш ґрунтовного підходу до нагляду за обігом радикального контенту в мережі Інтернет заради захисту безпеки не лише користувачів Інтернету та споживачів, а й суспільства в цілому. Гармонізувати цей аспект покликаний Регламент 2021/784 про заходи усунення терористичного контенту онлайн, який впроваджує єдину систему усунення терористичного контенту та правила для провайдерів онлайн-сервісів з боротьби з подібним незаконним контентом. Зокрема Регламент передбачає транскордонну процедуру усунення незаконного контенту якщо надавач послуг не знаходиться в тій же державі-члені ЄС, яка подає запит на видалення [7].

Таким чином, реалії цифрового суспільства та формування повноцінного цифрового ринку в межах внутрішнього ринку ЄС спонукають інституції ЄС до прогресивних кроків в напрямку забезпечення прав і свобод громадян ЄС при споживанні віртуальних послуг. Разом з безліччю інновацій цифровий ринок породжує і небезпеки поширення контенту, зміст якого порушує принципи прав людини, що змушує держави-члени Європейського Союзу діяти спільно з інституціями ЄС для запобігання значних порушень.

Список використаної літератури:

1. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. 2016/C 202/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>.
2. Savin A. (2013) EU Internet law. Edward Elgar Publishing. 266 p.

3. Directive (EU) 2015/1535 of the European Parliament and of the Council of 9 September 2015 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical regulations and of rules on Information Society services (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/1535/oj>

4. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj>

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/2016-05-04>

6. Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>

7. Regulation (EU) 2021/784 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 on addressing the dissemination of terrorist content online. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/784/oj>

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Котенко А. О.¹

ПРАВО НА ЗАСНУВАННЯ І ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСОБИСТЕ ПРАВО ГРОМАДЯН ЄС

Відповідно до ч. 2 ст. 15 Хартії про основоположні права ЄС, кожний громадянин Союзу має свободу шукати роботу, працювати та користуватися правом засновувати суб'єкта підприємницької діяльності та надавати послуги у будь-якій державі-члені [1]. В цьому контексті надзвичайно важливою є свобода заснування та економічної діяльності, передбачена в статтях 49–55 Договору про функціонування Європейського

¹ Студент 1 курсу магістратури міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Союзу (Надалі – ДФЕС). В ст. 49 ДФЕС зазначено, що забороняються будь-які обмеження свободи заснування та економічної діяльності громадян держав-членів та території іншої держави-члена ЄС [2]. До того ж, прецедентна практика Суду ЄС, зокрема у справі *Reyners* вказує на те, що ця заборона має пряму дію в кожній країні-члені ЄС [3]. Усвідомлюючи важливість свободи професійної діяльності для функціонування внутрішнього ринку ЄС, варто зазначити, що ця свобода є фундаментальною не лише в питанні економічної свободи, а й забезпечує дотримання принципів рівності та недискримінації на основі національності при працевлаштуванні.

Важливим аспектом правового регулювання свободи заснування є те, що вона доволі тісно пов'язана із питанням визнання професійних кваліфікацій. В реаліях функціонування внутрішнього ринку ЄС інституції ЄС та держави-члени створили єдину систему, яка дозволить державі-члену ЄС у більш стислі терміни на недискримінаційній основі визнавати дипломи та кваліфікації, здобуті особою в іншій країні-члені. Зокрема вищенаведені питання регулюються Директивою 2005/36/ЄС з визнання професійних кваліфікацій. Особливістю цієї системи є наявність різних режимів визнання професійної кваліфікації в залежності від наявних відмінностей між подібними спеціалізаціями в різних державах-членах ЄС. Користуючись системою автоматичного визнання кваліфікацій, певні категорії працівників, вимоги до професійних навичок є достатньо гармонізованими між країнами-членами ЄС, зокрема лікарі, можуть отримати доступ до ринку праці держави-члена в набагато менші терміни ніж ті професії, для яких передбачено режим часткового визнання, який застосовується при наявності суттєвих відмінностей у кваліфікаціях двох країн-членів. Тим не менш, незалежно від режиму визнання, директива покладає на держави-члени ЄС зобов'язання з надання допомоги в адаптації особам, кваліфікація яких може не відповідати вимогам законодавства тієї чи іншої держави-члена. Важливим є те, що особі не може бути відмовлено у визнанні кваліфікації лише через наявність таких відмінностей або на основі того, що диплом був отриманий в іншій державі-члені.

Принцип недискримінації можна назвати центральним в питанні свободи заснування. Це підтверджує практика Суду ЄС, який в своїх рішеннях сформував систему критеріїв допустимості обмежень свободи

заснування осіб. Так, у справі *Gephard* Суд ЄС виокремив 4 головні вимоги до заходів держави з обмеження свободи заснування, серед них: недискримінаційний характер застосування, обумовленість вимогами загального інтересу, направленість на конкретну мету та пропорційність впровадження таких заходів відповідно до мети [4]. Застосування цього тесту і досі є актуальним, особливо це можна було помітити під час нещодавньої пандемії COVID-19, під час якої можна було побачити застосування державами-членами ЄС різноманітних обмежень з причин захисту здоров'я громадян.

Важливим є також провести розмежування між правом на заснування та іншими свободами внутрішнього ринку ЄС. Хоча свобода надання і отримання послуг та свобода заснування є схожими за суб'єктним складом, оскільки право на використання обох цих свобод мають фізичні та юридичні особи незалежно від країни заснування чи розташування, проте між цими двома свободами є доволі суттєві відмінності. Якщо вільний рух послуг надає особам право перетинати кордон на тимчасовій основі для надання послуг, то право особи на заснування означає постійну діяльність особи на території держави-члена ЄС із відповідним підпорядкування свого підприємства законодавству країни-члена ЄС, на території якої здійснюється заснування та комерційна діяльність.

Підсумовуючи, право на заснування в контексті прав людини відіграє надзвичайно важливу роль, адже завдяки законодавству ЄС з цього питання та практиці Суду ЄС доволі велика кількість робітників складних або специфічних професій отримала право вільно працевлаштовуватися в будь-якій державі-члені ЄС без додаткових перешкод. Враховуючи те, що гармонізація законодавства з питань працевлаштування, освіти та надання послуг вже є доволі значною і має перспективи на подальший розвиток, а також саму модель внутрішнього ринку та існування свободи руху осіб та послуг, свобода існування відіграє і відіграватиме одну з провідних ролей в подальшому розвитку прав людини в ЄС і права ЄС в цілому.

Список використаної літератури:

1 Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL:https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj

2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. 2016/C 202/01. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>.

3. CJEU21 June 1974, Case 2–74, *Reyners v Belgian State*// URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0002>.

4. CJEU30 November 1995, Case C-55/94, *Reinhard*. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61994CJ0055>

Науковий керівник: Жуков І. М., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кравців Д. О.¹

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРАВО ЛЮДИНИ НА ДОСТУП МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Зміни у суспільних відносинах, що відбулися у 21 столітті, призвели до значної трансформації законодавства у сфері прав людини та появи правових норм, що регулюють принципово нові аспекти людського життя. Вчені-юристи все частіше ставлять питання про те, чи можна визнати ці нововведення правами людини четвертого покоління. Водночас права, які складають зміст так званого четвертого покоління, наразі є предметом гострих дискусій як серед науковців, так і серед законодавців, оскільки вони неоднозначно оцінюються з моральної точки зору. Актуальність цієї теми зумовлена також багатьма новими змінами в сучасному законодавстві, що закріплюють і регулюють права і свободи особистості, та необхідністю оцінювати їх як з правової, так і з моральної точки зору.

Багато дослідників, які вивчають появу прав людини четвертого покоління, наводять такі права, як: 1) доступ до віртуальної реальності; 2) життя, вільне від втручання держави відповідно до релігійних і моральних поглядів; 3) доступ до інтернету; 4) бездітні сім'ї; 5) одностатеві шлюби; 6) право на евтаназію тощо. Серед них можна виділити наступні.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Досліджуючи питання прав людини четвертого покоління, слід зазначити, що ці права є предметом значних суперечок та дискусій серед багатьох правознавців, зокрема через те, що вони є неоднозначними як з морально-етичної точки зору, так і з релігійної.

Ми пропонуємо проаналізувати права людей на доступ до Інтернету, які викликають багато суперечок серед науковців. Сьогодні інтернет – це не просто засіб передачі інформації, а сучасна суспільна інфраструктура, яка дозволяє кожному отримувати важливі дані, в тому числі доступ до культурних, освітніх, соціальних і політичних ресурсів та різноманітних послуг. Слід зазначити, що для України існує питання, яке є надзвичайно актуальним, а саме питання доступу до Інтернету для всіх громадян нашої країни. Наразі це право не гарантується державою на рівні з іншими правами людини.

Правову природу права доступу осіб до Інтернету як засобу реалізації права на свободу отримання та поширення інформації, гарантованого основоположними міжнародно-правовими документами, такими як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, який інфраструктура може розміщувати та використовувати без обмежень, слід аналізувати через призму слід аналізувати через призму права на доступ до мереж, оскільки

Генеральний секретар ООН «наголосив на необхідності не залишати нікого осторонь» у цифровому світі. Однак для нашої країни існують негативні фактори, які обмежують доступ громадян до Інтернету: 1) Доступність та простота доступу. Це підтверджується звітом міжнародної організації Freedom House, в якому зазначається, що доступ до мережі в різних регіонах України різний, але це пов'язано з відсутністю провайдерів інтернет-трафіку в східній частині нашої країни; 2) Розвиток інфраструктури, особливо це питання стосується сільської місцевості. жителі не завжди можуть отримати якісний доступ до інтернету; 3) відсутність стаціонарних точок ширококутового доступу, це пов'язано з високою вартістю, а отже і кількістю таких точок, та й не у всіх регіонах є вдалі місця для встановлення таких точок виправдовується тим, що вони відсутні.

Однак для подолання цих проблем 15 червня 2019 року члени Комісії з питань цифрової трансформації подали законопроект про електронні

комунікації (№ 2264), яким пропонується закріпити право кожного на доступ до інтернету у фіксованому місці. Відповідно, стаття 99 законопроекту передбачає, що універсальні електронні комунікаційні послуги широкосмугового доступу до Інтернету повинні бути встановлені у фіксованих місцях та забезпечувати швидкість відповідно до показників та параметрів, встановлених центральним органом виконавчої влади у сфері електронних комунікацій та радіочастотного ресурсу. Показники повинні бути на рівні, достатньому для забезпечення доступу споживачів до таких послуг: 1) електронна пошта; 2) пошукові системи для пошуку будь-якої інформації; 3) базові електронні засоби навчання та освіти; 4) засоби масової інформації в Інтернеті; 5) електронна комерція; 6) інтернет-банкінг; 7) доступ до послуг електронного уряду (електронні урядові послуги); 8) соціальні мережі та послуги обміну повідомленнями в Інтернеті; 9) голосовий та відеозв'язок.

Таким чином, ми бачимо, що українське законодавство постійно реформується та доповнюється. Наша країна поступово і впевнено адаптується до законодавства ЄС, а в деяких країнах право на доступ до Інтернету закріплено і гарантується нарівні з іншими правами людини. Слід підкреслити, що на кожному етапі розвитку людства цінності, які здавна були визначені як основоположні, наповнюються новим змістом і змістом, зумовленим розвитком інформаційного суспільства. Новий акцент робиться на правах людини в рамках четвертого покоління розвитку прав людини, в якому право на доступ до Інтернету відіграє особливу роль. Інтернет сьогодні є платформою для реалізації права на свободу слова, права на доступ до інформації, права на вільний розвиток особистості, права на таємницю листування (стосовно інтернету це означає інтернет-листування) і телефонних розмов (в інтернеті це означає, наприклад, таємницю спілкування по скайпу), права на мирні зібрання, права на об'єднання в політичні партії тощо.

Це ефективний засіб для людей здійснювати свої фундаментальні права на. Таким чином, право на доступ до Інтернету є основоположним правом людини і потребує подальшого законодавчого врегулювання, встановлення чітких та ефективних механізмів, які дозволять усім громадянам реалізувати своє право на доступ до Інтернету.

Науковий керівник: Шульга В. О., аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВІ ЄС

Забезпечення захисту прав та свобод людини є пріоритетним напрямком політики будь-якої розвинутої держави. Для ЄС це є одним із керівних напрямків діяльності відповідно до цілей, які ставить перед собою об'єднання. Проте процес становлення принципу захисту прав людини був досить довгим та тернистим.

Спочатку Європейські співтовариства створювалися як суто економічні об'єднання, тому положення про права людини в установчих договорах були відсутні. Паризький договір про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі 1951 року передбачав положення про верховенство права, що забезпечується Судом ЄС, та положення про верховенство демократії, що забезпечувалось спеціально створеною Асамблеєю. Так і в Римському договорі про створення Євратому 1957 року не передбачалось спеціальних положень про захист прав людини. Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства містив норми, що встановлювали певні свободи особистості (свободу пересування осіб, капіталу, товарів, а також свободу надання послуг). Проте це не можна вважати закріпленням прав та свобод людини в традиційному розумінні, оскільки ці норми більше слугують в ролі забезпечення цілей новостворених Європейських співтовариств.

Варто зазначити, що більшість основоположних принципів права ЄС спочатку були сформульовані та закріплені в прецедентних рішеннях Суду ЄС, а вже після цього були закріплені нормативно в установчих договорах. Зокрема, принцип захисту прав людини вперше був сформульований у справі 29/69 *Stauder v City of Ulm* у 1969 році [1]. Цим рішенням було встановлено, що даний принцип є складовою частиною засадничих принципів співтовариств.

У 1970 р. у справі 11/70 «*Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*» [2], суд ще раз закріпив свою позицію, що повага до прав людини є невід'ємною частиною загальних принципів права і наголосив, що забезпечення та захист

¹ Студент 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

прав людини повинні відбуватись в межах структури та цілей Європейських співтовариств відповідно до конституційних традицій держав-членів.

Значно пізніше, у 1992 році цей принцип був нормативно закріплений у статті 6 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС). Стаття передбачає, що до загальних принципів права ЄС належать, у тому числі, права людини, що закріплені у Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ті права, що притаманні національним конституційним традиціям.

Також варто звернути увагу на статтю 2 ДЄС, яка містить деякі положення щодо забезпечення прав людини. У статті встановлено, що Союз базується на повазі до людської гідності, свободи, рівності, демократії та верховенства права, повазі до прав меншинств. Тобто на тих цінностях, які спрямовують ЄС та є спільними для всіх держав-членів об'єднання.

Наступним етапом процесу становлення була поява Хартії про основоположні права Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року (далі Хартія ЄС) [3]. До 2009 року вона носила виключно декларативний характер, але з набранням чинності Лісабонського договору, її правовий статус змінився. Відтоді за юридичною силою вона прирівнюється до установчих договорів (Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС), що стало поштовхом до поглиблення розвитку прав та свобод людини в Союзі. Хартія ЄС стала унікальним документом у цій сфері, оскільки містила в собі розгорнутий каталог прав і свобод людини, який включав в себе всі без винятку права людини і відмінний від традиційного спосіб їх викладення (не за поколіннями чи видами прав людини, а за цінностями, які закріплені у ст. 2 ДЄС).

Підсумовуючи, можна сказати, що ЄС за останні 60 років здійснив процес становлення власної системи захисту прав людини від відхилення концепції самостійності цих прав до створення унікального каталогу прав людини, закріпленому в Хартії ЄС та деталізованому в актах вторинного законодавства ЄС.

Список використаної літератури:

1. Case 29–69, Erich Stauder v. City of Ulm – Sozialamt. European Court Reports. 1969 P. 425
2. Case 11–70, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. European Court Reports. 1970. P. 1134.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кривогуз Ю. М.¹

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Здоров'я – це стан організму, що визначається його гармонією з природним середовищем та відсутністю будь-яких хворобливих проявів. Окрім біологічних факторів, вагомий вплив на здоров'я людини мають і певні соціальні. Причому, останні відіграють настільки суттєву роль у збереженні здоров'я або у виникненні та прогресуванні хвороби, що у преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я стверджується, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [4].

Право на охорону здоров'я є одним з найважливіших суб'єктивних прав людини, його визначення та порядок реалізації знаходить своє закріплення в багатьох міжнародно-правових актах. Зокрема, у Хартії основних прав Європейського Союзу (стаття 35), Загальній декларації прав людини (стаття 25), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (стаття 12), Європейській соціальній хартії (стаття 11), тощо. Так, у статті 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, наприклад, йдеться про те, що «держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я» [1; 5]. Такий рівень здоров'я людина може досягнути при існуванні відповідних умов в державі та належному гарантуванні реалізації цього права з боку останньої.

Держава, яка ратифікує хоча б один міжнародно-правовий акт про права людини, в якому закріплюється та визначається право на охорону здоров'я, зобов'язана захищати це право на рівні національного законо-

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

давства. Слід відмітити, що у ЄС охорона здоров'я та відповідні заходи, які необхідні для ефективної реалізації цього права, здійснюються переважно національними урядами. Отже, заходи ЄС мають субсидіарний характер та лише доповнюють національну політику держав у сфері охорони здоров'я. Наразі, у багатьох країнах ЄС національна політика в галузі охорони здоров'я спрямована на створення умов для організації та надання якісних медичних послуг, забезпечення доступу до якісної допомоги, до безпечних лікарських засобів та вакцин, усунення причин захворювань та запобігання епідеміям.

Слід звернути увагу на те, що право на охорону здоров'я не у всіх країнах ЄС закріплюється на конституційному рівні. Наприклад, такі держави як Німеччина, Данія, Швеція, Латвія, Мальта, Кіпр не містять у своїх конституціях такого положення. Однак, це не заважає їм досить дієво реалізовувати національну політику у сфері охорони здоров'я тому, що питання управління в цій сфері, обов'язкового страхування, визначення переліку безкоштовних послуг деталізуються у галузевому законодавстві цих країн.

Так, у Латвії основним напрямом медичної допомоги, що надається, є державне обов'язкове медичне страхування, що фінансується, у тому числі, за рахунок коштів державної бюджетної субсидії. Отже, держава обов'язково забезпечує страхування громадян, щоб вони мали право отримувати основні послуги з охорони здоров'я. Цікавим є те, що медична допомога надається не тільки громадянам цієї держави, а також і громадянам ЄС та членам їх сімей, що знаходяться у Латвії. Крім того, такі послуги як первинна, вторинна, третинна медична допомога надаються на безоплатній основі. Отже, у Латвії приділяється належна увага наданню безкоштовних медичних послуг [3].

Особлива модель функціонування сфери охорони здоров'я характерна для Данії. У цій країні центральна влада має досить обмежені повноваження у системі забезпечення охорони здоров'я, разом з тим наявна розвинута система самоврядування та розподілення обов'язків. Усім регіонам Данії надано право самостійно піклуватися про охорону здоров'я, а ефективна реалізація цього права забезпечується визначеною частиною фінансових ресурсів на такі потреби у бюджетах цих регіонів [3].

У більшості конституцій країн ЄС, право на охорону здоров'я все ж знаходить своє закріплення. Так, у статті 43 Конституції Іспанії досить

грунтовно визначено питання громадського здоров'я. Особливістю цієї норми є те, що вона покладає обов'язок на публічну владу організувати захист здоров'я населення та здійснювати необхідні заходи для цього. Окрім того, цією нормою передбачено обов'язкове прийняття закону, що визначатиме права та обов'язки всіх, хто здійснює повноваження у галузі охорони здоров'я [2].

Особливістю забезпечення охорони здоров'я в деяких країнах ЄС, є також те, що на конституційному рівні встановлюється порядок фінансування цієї сфери. Показовим в цьому аспекті є приклад Конституції Португалії, де безпосередньо зазначено, що послуги через універсальну національну службу охорони здоров'я надаються переважно безкоштовно. У свою чергу, у Конституції Республіки Польща гарантується рівний доступ до всіх необхідних послуг, які фінансує держава шляхом забезпечення ними всіх громадян, незалежно від їх фінансового стану та інших ознак.

Підсумовуючи, зазначимо, що для кожної з країн ЄС характерна власна, особлива модель реалізації права на охорону здоров'я, що відзначається своєрідними ознаками та високим рівнем ефективності. Досвід країн ЄС в цьому аспекті може бути досить корисним для нашої держави. Зокрема, в питаннях запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування, забезпечення доступності якісної медичної допомоги та поліпшення якості послуг, що надаються. Виконання цих завдань безпосередньо пов'язане з потребою вдосконалення законодавства України у цій сфері. Останнє може бути здійснено результативно за умови ознайомлення зі змістом та аналізом положень нормативно-правових актів держав-членів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
2. Назарко Ю. В. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 405–418
3. Назарко Ю. В. Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження: дис. ... д-ра філософ. наук. Київ, 2020. 249 с.
4. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.1946. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU46004>.

5. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 92–93.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Леонova А. В.¹

ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Роль Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) є дуже значною для правової системи Європейського Союзу (далі – ЄС або Союз), а його практика є важливою для правопорядку Союзу. Судова правотворчість безпосередньо не зазначена в нормативних актах ЄС, що делегують повноваження Суду, однак аналізуючи деякі положення та практику можна знайти ознаки наявності такого виду діяльності.

Так, Суд ЄС уповноважений перевіряти законність та відповідність договорам та фундаментальним правам законодавчих актів, актів Ради ЄС, Європейської комісії та Європейського центрального банку, крім рекомендацій і висновків, а також актів Європейського парламенту та Європейської ради (стаття 263 ДФЄС) [1]. До нормативно-правових актів, які необхідно переглянути в порядку статті 263 ДФЄС, тобто до таких, що можуть бути скасованими, відносяться всі акти, які мають юридичні наслідки (*Commission v. Council (C22/70) of 31 March 1971 the ERTA case*).

Практика Суду ЄС, що стосується скасування правових норм, які не відповідають законності, є безпосереднім проявом негативної суддівської правотворчості [2. с. 205].

Слід також відзначити, що тлумачення договорів є преюдиціальною юрисдикцією Суду ЄС, завдяки якій він є інститутом розвитку правопорядку Європейського Союзу [3]. Відповідно до статті 267 ДФЄС Суд Європейського Союзу уповноважений тлумачити договори, а національні суди країн ЄС повинні забезпечити належне застосування законодавства ЄС, але суди в різних країнах можуть тлумачити його по-різному.

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Якщо національний суд сумнівається щодо тлумачення або чинності закону ЄС, він може звернутися до Суду за роз'ясненнями. Рішення Суду ЄС, які стосуються тлумачення права, є обов'язковим для національних судів країн-учасниць [4].

Згідно з практикою Суду ЄС тлумачення норм права ЄС окреслює сферу застосування та значення норм, яка розглядається під час справи і яка потребує такого роз'яснення. Таке тлумачення норми мусить бути зрозумілим і застосовується з моменту набрання ним чинності (Case 61/79, of 27 March 1980 Denkavit) [5].

Ще один вид діяльності, що на відміну від попередніх не окреслений статтею 263 ДФЄС, але який відноситься до суддівської правотворчості, є судові прецеденти, оскільки Суд ЄС також використовує свою попередню практику для врегулювання схожих правовідносин.

Національні суди також повинні утриматися від порушення питання тлумачення Судом ЄС відповідно до процедури зазначеної у статті 267 ДФЄС, у випадках, коли питання, що виникло під час розгляду справи є ідентичним тому, яке вже розглядалося Суд в аналогічних випадках (Cases 28/62 to 30/62, of 27 March 1963 Da Costa) [6]. Також відповідно до статті 99 Регламенту Суду Справедливості Європейського Союзу, якщо на питання, що було передане до Суду для попереднього вирішення, може чітко бути виведена відповідь з наявної прецедентної практики й застосування цієї практики щодо наявної ситуації не допускає жодних сумнівів, то Суд може відповідно до цієї практики прийняти рішення [7].

Отже, в правотворчій діяльності Суду Європейського Союзу вбачаються негативні та позитивні риси, тобто його можливість скасовувати та створювати норми. Однак в контексті створення норм його повноваження обмежуються правовим тлумаченням та прецедентною практикою.

Зробивши такий аналіз можна побачити те, як Суд Європейського Союзу впливає на право ЄС, в деяких аспектах є унікальним в історії європейського права.

Список використаних джерел

1. The Treaty of the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.
2. Florczak-Wtor M. Judicial Law-Making in European Constitutional Courts. London and New-York : Routledge, 2020. 269 p. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/20f574f5-179b-42e0-8294-fd44e1941b13/9781000062199.pdf>.

3. Комарова Т. В. Організація судової системи Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Т. 25, № 1.

4. Amministrazione edelle finanze dello Stato v Denavit Italiana Srl., Case 61/79, Judgment of the Court of 27 March 1980. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61979CJ0061>.

5. Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case 22–70, Judgment of the Court of 31 March 1971 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61970CJ0022>.

6. Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v Netherlands Inland Revenue Administration, Case 22–70, Judgment of the Court of 31 March 1971 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61970CJ0022>.

7. Rules of Procedure of the Court of Justice. *Official Journal of the European Union*. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012Q0929%2801%29>.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Магдич А. С.¹

РОЛЬ ТА ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ НА БОРТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ ТА ЗЛОЧИНАМИ, ЯКІ ШКОДЯТЬ БЮДЖЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейська прокуратура – це нова структура, що була створена у 2017 році (законодавче заснування) з метою боротьби з корупцією та злочинами, які шкодять бюджету Європейського Союзу. Ця структура діє в рамках Європейського Союзу і має компетенцію щодо розслідування, переслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини проти інтересів Європейського Союзу. Європейська прокуратура є однією з найважливіших ініціатив в області правосуддя в Європі за останні роки. Вона забезпечує злиття зусиль держав-членів Європейського Союзу в боротьбі з корупцією та злочинами, що шкодять бюдже-

¹ Студент 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ту Союзу, та покликана забезпечити рівність перед законом для всіх громадян Європейського Союзу.

Ідея створення органів прокуратури, основним завданням яких було б попередження та протидія злочинів проти фінансових інтересів ЄС зародилася ще наприкінці 1990-х років. Першою спробою створити орган, який би координував діяльність національних органів прокуратури став Євроюст. Однак його створення розглядалося лише як перехідний етап до створення єдиної європейської прокуратури. Незважаючи на те, що переговори про створення Європейської прокуратури розпочалися ще на підготовчих етапах підписання Ніщцького договору, але можливість її створення була закріплена лише у Лісабонському договорі (2007 р.) [5].

Створення Європейської прокуратури передбачено у Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), а саме п. 1 ч. 2 ст. 86 ДФЄС, з метою боротьби проти злочинів, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, Рада за допомогою регламентів може заснувати Європейську прокуратуру при Європейському бюро судової співпраці [1, с. 70, 4].

Європейська прокуратура була створена на основі Регламенту ЄС №2017/1939, яка була прийнята у листопаді 2017 року [3]. Згідно з ним, Європейська прокуратура є незалежним органом Європейського Союзу, який має право розслідувати та переслідувати злочини, які шкодять фінансовим інтересам ЄС.

До повноважень Європейської прокуратури входять злочини, які прямо або опосередковано посягають на фінансові інтереси Європейського Союзу, такі як шахрайство, корупція, відмивання грошей та фінансування тероризму. Крім того, Європейська прокуратура має право розслідувати та переслідувати злочини, які вчинені посадовими особами держав-членів ЄС, які здійснюють дії в межах своєї компетенції або на робочому місці в ЄС. Важливо зазначити, що Європейська прокуратура не має повноважень щодо розслідування та переслідування злочинів, які не становлять злочину відносно фінансових інтересів Європейського Союзу або не пов'язані з діяльністю посадових осіб держав-членів ЄС.

Територіальна компетенція Європейської прокуратури полягає в тому, що вона повноважна розслідувати кримінальні правопорушення, якщо такі правопорушення були вчинені повністю або частково на території однієї або декількох держав-членів. Персональна компе-

тенція стосується злочинів, якщо вони були вчинені за межами територій держав-членів особою, яка під час вчинення правопорушення підпадала під дію Положень «Про посадових осіб та умови зайнятості інших службовців Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії», за умови, що держава-член має юрисдикцію розслідувати такі правопорушення за межами її території [6, с. 418]. Таким чином, територіальна та персональна компетенції Європейської прокуратури є обмеженими і виконують кожна важливі функції, оскільки вони мають право розслідувати та переслідувати злочини тільки в межах своєї компетенції, що робить діяльність Європейської прокуратури більш широкою в сфері фінансових інтересів.

Свою роботу офіційно цей орган розпочав 1 червня 2021 р. Але наскільки ефективна Європейська прокуратура? Один з ключових елементів її успіху – це співпраця між різними національними прокуратурами та правоохоронними органами. Це дозволяє Європейській прокуратурі отримувати необхідну інформацію та матеріали для розслідування злочинів та забезпечити ефективне переслідування злочинців. Ще одним фактором успіху є незалежність та ефективність Європейської прокуратури як органу. Її робота базується на юридичній системі Європейського Союзу та міжнародних стандартах, що забезпечує необхідний рівень об'єктивності та справедливості в її рішеннях. Незалежність Європейської прокуратури означає, що її працівники діють виключно на підставі закону та не піддаються впливам з боку будь-яких зовнішніх факторів, таких як політичний тиск або вплив певних осіб чи груп інтересів. Ефективність же означає, що Європейська прокуратура діє швидко та результативно у своїх розслідуваннях та переслідуваннях злочинів, що сприяє підвищенню рівня правопорядку в Європі та захисту фінансових інтересів Європейського Союзу.

Орган створено децентралізованим, його основу складають прокурори в кожній державі-учасниці, делеговані Прокуратурою ЄС. В центральному офісі буде Генеральний прокурор ЄС із 22-ма європейськими прокурорами, а також технічний і слідчий персонал [7]. Важливою частиною структури Європейської прокуратури є також Європейське агентство з правової співпраці (Eurojust), з яким Європейська прокуратура співпрацює та координує свої дії. Європейська прокуратура може також співпрацювати з іншими міжнародними органами, наприклад,

Інтерполом та Організацією заборони хімічної зброї (ОЗХЗ), що дозволяє їй ефективніше боротися з транскордонною злочинністю.

Важливо зазначити, що успіх Європейської прокуратури залежить не тільки від її структури та компетенції, але й від ефективного співробітництва з державами-членами та іншими відповідними органами в ЄС [2].

Отже, можна зробити висновок, що Європейська прокуратура є важливим інструментом у боротьбі зі злочинами, що шкодять фінансовим інтересам Європейського Союзу. Вона забезпечує співпрацю між національними прокуратурами та правоохоронними органами, що дозволяє ефективно здійснювати розслідування та переслідування злочинів на європейському рівні. Крім того, Європейська прокуратура підтримує стандарти прав людини, забезпечує дотримання принципів презумпції невинності та права на захист, що сприяє забезпеченню справедливих та ефективних судових процесів. Також варто зазначити, що успіх Європейської прокуратури залежить від її незалежності та підтримки ресурсів, а також від співпраці з іншими організаціями. Якщо ці умови будуть забезпечені, то Європейська прокуратура зможе виконувати свої завдання ефективно та забезпечити захист фінансових інтересів Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Право Європейського Союзу : норм. матеріали : у 1 т. / гол. ред. І. В. Яковук. Харків : Право, 2019. Т. 1. С. 69–70.
2. European Public Prosecutor's Office (EPPO). URL: <https://www.epo.europa.eu/en>.
3. Регламент Ради (ЄС) № 2017/1939 від 12 жовтня 2017 року про імплементацію посиленої співпраці стосовно створення Європейської прокуратури. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-17#Text
4. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2008. – 355 с.
5. Ірінсева В. І. Ініціатива створення Європейської прокуратури: реалії та перспективи. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_Jm/Soc_Gum/Nzizvru/2012_1/p10_32.html
6. Курбатова Д. Л Європейська прокуратура: завдання та повноваження. електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. № 5. С. 417–420.

7. Behr, Dr Nicolai (2017). Європейський Союз запроваджує Європейську прокуратуру для боротьби зі злочинами проти ЄС. URL: <https://www.globalcompliancencnews.com/2017/06/20/eu-public-prosecutors-office-20170620/m>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Максимова М. Ю.¹

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Проблема глобального потепління не втрачає своєї актуальності вже більше ніж 20 років. Зміна клімату становить загрозу соціально-економічному середовищу, пригнічує розвиток країн, що спонукає Європейський Союз до прийняття актів, спрямованих на боротьбу з цим явищем. Саме ЄС є світовим лідером у боротьбі з цією проблемою, тому аналізуючи його політику у сфері екології, впроваджені заходи, інші держави світу, в тому числі Україна, можуть брати за приклад та сприяти ефективній боротьбі зі зміною клімату у світі.

Першим кроком у боротьбі зі зміною клімату була Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату, яка була ратифікована Україною у 1996 році. Основною метою Рамкової конвенції є розроблення державами-учасниками стратегії захисту та збереження кліматичної системи, досягнення стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на клімат [1].

Як додаток до Рамкової конвенції у японському місті Кіото у 1997 р. прийнято Кіотський протокол, спрямований на зменшення викидів парникових газів до атмосфери та стабілізацію рівня їх концентрації в ній з метою протидії глобальному потеплінню. У розвиток його положень на Конференції із клімату, що відбулась у 2015 р. у столиці Франції, прийнято Паризьку угоду, якою регулюються заходи зі зниження вмісту вуглекислого газу в атмосфері, починаючи з 2020 р.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Досить масштабними та впливовими є заходи ЄС в останні роки. Як приклад, у грудні 2019 року лідери ЄС схвалили мету (так звану «Зелену угоду») зробити ЄС кліматично нейтральним до 2050 року, а тобто бути економікою з нульовим рівнем парникових викидів, відповідно до Паризької угоди. Вони підкреслили, що перехід до кліматичної нейтральності принесе значні можливості для економічного зростання, ринків, робочих місць і технологічного розвитку. У рамках цієї угоди впроваджуються досить ефективні та радикальні плани дій у сферах транспорту, енергетики, сільського господарства та інших галузях. На підтвердження цього, реформа сільськогосподарської політики як один із напрямів містить нові «екосхеми», які мають на меті винагородити фермерів за просування вперед нових сільськогосподарських заходів. Ці заходи можуть включати впровадження екологічно чистих систем виробництва, таких як агроекологія, агролісомеліорація та органічне землеробство. За добровільне зобов'язання впроваджувати нововведення, фермерам передбачена компенсація, пов'язана з їх реалізацією [2].

У червні 2021 року Рада прийняла Регламент (ЄС) 2021/1119 Європейського Парламенту та Ради від 30 червня 2021 року, що встановлює основу для досягнення кліматичної нейтральності та вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 401/2009 та (ЄС) 2018/1999 («Європейське законодавство про клімат»), що являє собою ключовий елемент Європейської зеленої угоди. Закон про клімат встановлює часові рамки для дій, які повинні бути вжиті ЄС і державами-членами для поступового скорочення викидів і досягнення кліматичної нейтральності в ЄС до 2050 року [3].

Згідно з європейським кліматичним законодавством, про яке зазначалося вище, досягнення кліматичної цілі ЄС щодо скорочення викидів ЄС щонайменше на 55% до 2030 року є юридичним зобов'язанням. Саме тому був прийнятий пакет пропозицій щодо оновлення чинного законодавства ЄС, впровадження нових ініціатив, що має назву «Fit for 55%». Цей набір заходів передбачає обов'язкові щорічні цілі викидів парникових газів для держав-членів; встановлення так званих «вуглецевих кордонів», тобто це означає, що зусилля ЄС щодо скорочення викидів не будуть компенсуватися збільшенням викидів за межами його кордонів через переміщення виробництва до країн, що не входять до ЄС або через збільшення імпорту вуглецевомісної продукції; зменшення викидів метану; використання екологічного палива у сфері авіації та судноплавства [4].

Отже, аналізуючи усі вищезазначені заходи, впроваджені Європейським Союзом у боротьбі зі зміною клімату, можна зробити висновок, що ЄС створив ефективний комплекс дій, визначив основну мету екологічної політики і часові межі для її досягнення, що є гарним підґрунтям для адаптації і впровадження цих положень в національному законодавстві та інших країнах світу.

Список використаної літератури:

1. United Nations framework convention on Climate change. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.

2. European Council conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>.

3. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ("European Climate Law"). URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-27-2021-INIT/en/pdf>.

4. Fit for 55%. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>.

5. Яковюк, І., Анісімова, Г., Трагнюк, О. *Європеїзація екологічного права держав-членів Європейського Союзу. Проблеми законності.* (2022). № 158. С.82–109. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.158.263248>

Науковий керівник: Білоусов М. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Марич А. В.¹

ЧОРНОМОРСЬКА ЗЕРНОВА УГОДА ЯК РЕЗУЛЬТАТ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. російською федерацією спричинило немало шкоди для України. Найболючішою втратою є життя невинного українського населення, яке на собі відчуло всі можливі нещадні наслідки війни. Варварство та жорстокість, що було застосоване до українців, показало всьому світові хто вони є насправді. Тепер

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

перед Україною, яка поважає демократичні цінності та міжнародне право, постає питання захисту власного суверенітету.

Війна сама по собі впливає на всі сфери суспільного життя, включаючи торгівельну сферу як внутрішню, так і зовнішню. За офіційними даними Міністерства економіки України у зв'язку з агресією росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт – більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 р. Проте, в березні ВВП України впав на 44%, а в травні падіння скоротилося до 35–40% [7, с. 255]. Незважаючи на те, що міжнародні перевезення вкрай обмежені, особливо морські, перед міжнародною спільнотою постало питання українсько експорту певних продуктів. Справа в тому, що Україна багата родючими землями, що робить її однією з провідних держав експорту зерна по всьому світу. Наша країна перевозить велику кількість зерна до південних регіонів. Основними зовнішніми партнерами на африканському континенті виступають Туніс, Алжир, Марокко, Лівія, Єгипет [4]. У довоєнний період відносини між цими країнами поступово покращувались, незважаючи на значний вплив росії на них. Тож, через блокування українських портів російськими військами, експорт зерна було здійснити неможливо. Затримка поставок зерна могла призвести до продовольчої кризи у розвиваючих державах, на що наголошували практично всі країни світу.

В умовах конфлікту важко або, в нашому випадку, майже неможливо дійти згоди, оскільки Україна та росія перервала будь-які зв'язки між собою, включаючи дипломатичні. Посередником для врегулювання продовольчої кризи висунула пропозицію Туреччина, яка зайняла нейтральну позицію щодо обох конфлікуючих сторін, та ООН. Основним завданням було визначити проблеми перевезення вантажів територією України та домовитись державам-посередницям із країною-агресором щодо безпеки транспортування вантажів. Тому, 27 липня 2022 р. у Стамбулі відбулося офіційне відкриття Спільного координаційного центру (СКЦ), до складу якого входять представники України, російської федерації, Туреччини та ООН. Центр сприяє реалізації Чорноморської зернової ініціативи (ЧЗІ) щодо створення захисту прав людини в умовах воєнного стану, гуманітарного морського коридору, який дозволить кораблям експортувати зерно, відповідні продукти харчування та добрива з України [3, с.58]. В рамках Чорноморської зернової ініціативи росія взяла на себе політичні зобов'язання, які були визначені в трирічному Меморандумі про взаєморозуміння.

Документ характеризує себе як окремий від ЧЗІ, але тісно пов'язаним з ним. Меморандум зобов'язує Секретаріат ООН продовжувати прикладати «зусилля, аби сприяти прозорому безперешкодному доступу продовольства та добрив» з Росії (пункт 2) і передбачає регулярний обмін інформацією між Росією та ООН (пункт 3). Меморандум також зобов'язує Росію «сприяти безперешкодному експорту продовольства, соняшникової олії та добрив» з підконтрольних Україні портів у Чорному морі (п. 1) [1]. Варто наголосити що документ не створює ніяких обов'язків між сторонами, на відмінну від ЧЗІ, яку можна вважати як таку, що підпадає під дію права міжнародних договорів. М. Гріффітс, заступник Генерального секретаря ООН з гуманітарних питань і координатор надзвичайної допомоги наголосив, що такі дії були вимушені через різке збільшення світових цін, що вибило більшість суб'єктів господарювання з світового ринку [6]. Також, представник Генсека ООН С. Дюжаррік заявив, що зернова угода врятувала від крайньої бідності 100 млн людей [3, с.59].

У рамках Ініціативи з серпня 2022 р. з України було безпечно експортовано близько 25 мільйонів метричних тон продуктів харчування, що забезпечило підтримку гуманітарних операцій в Афганістані, Ефіопії, Кенії, Сомалі та Ємен. Вважати цю цифру повністю достовірною не можна, оскільки кожне джерело наголошує на своїх визначеннях приблизної кількості експортованих тон.

Майже через рік, а саме 18 березня 2023 р., термін дії угоди добігає кінця. Він може бути автоматично поновлений, якщо ні одна країна-учасниця не повідомить про намір припинити ініціативу або змінити її [2]. З цієї нагоди 17 березня учасники Ради Безпеки ООН розглядали міжнародні наслідки річної війни в Україні та закінчення Чорноморської зернової ініціативи. До засідання були залучені постійні члени РБ, а саме Китайська Народна Республіка, Франція, Велика Британія, Сполучені Штати Америки та росія. До складу входять непостійні країни-члени, які рівномірно представляють всі регіони світу. Цього разу учасниками були: Габон, Гана, Мозамбік, ОАЕ, Японія, Бразилія, Еквадор, Мальта, Швейцарія та Албанія. У нараді, в ролі спостерігача, взяв участь Європейський Союз.

Кожна країна-учасниця виразила свою підтримку, за винятком рф, яка традиційно застосовує політику обману та маніпуляцій. Було наголо-

шено на тому, що зернова угода має продовжуватись, бо є життєво необхідною для запобігання продовольчої кризи. Велика Британія закликала Російську Федерацію поважати умови угоди та наголосила на її продовженні на наступні 120 днів. Дуже влучною була фраза делегата від Албанії, де він зазначив, що: «Те, що відбувається в Україні сьогодні, стосуватиметься всіх нас завтра».

Підводячи підсумок, не можна не помітити, що українська дипломатія вийшла на новий рівень і стрімко розвивається. Гуманітарна, військова, фінансова допомога здійснюється завдяки нашим дипломатам. Навряд чи будь-яка країна захотіла б допомагати з власної ініціативи. Позитивним є те, що країни усвідомлюють наслідки війни і намагаються всіма силами протидіяти їй. Всі добре розуміють наскільки складно тримати баланс, щоб це не призвело до ще більш дисбалансу.

Список використаної літератури:

1. Memorandum of Understanding between the Russian Federation and the Secretariat of the United Nations on promoting Russian food products and fertilizers to the world markets. 22.04.2023.
2. Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports : international agreement of 22.07.2022.
3. Матвеева А. В. Особливості міжнародних перевезень у умовах російсько-української війни. *Захист прав людини в умовах воєнного стану*: Матеріал науково-практич. конф., м. Харків, 31 січ. 2023 р. С. 56–61.
4. Залізнюк В. П. Вплив української економіки на розвиток торгівельних відносин і співробітництва між країнами Африки. *Економічний вісник дніпровської політехніки*. 2022. №2 (78). С. 62–68.
5. Spotlighting Russian Federation-Ukraine War's Impact on Global Food, Energy Stability, Delegates in Security Council Urge Renewing Grain Initiative | UN Press. Frontpage | UN Press.
6. The Law of Treaties in Wartime: The Case of the Black Sea Grain Initiative. *Just Security*
7. Загарій В. К., Ковальчук Т. Г. Сучасна система регулювання міжнародної торгівлі в країнах світу та Україні. *Наукові перспективи*. 2023. №2(32). С. 247–258.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВОВИХ СТАНДАРТИВ ЄС

Невід’ємною складовою загального інтеграційного процесу є світова та європейська правова інтеграція, яка передбачає поступове зближення і гармонізацію національних правових систем. Україна, отримавши 23 червня 2022 року статус держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі –ЄС), постала перед рядом проблем, які необхідно вирішити, щоб привести законодавство у відповідність до стандартів ЄС [1, 197с].

Вступ до Європейського Союзу є головним напрямом зовнішньої політики України та її стратегічним курсом. Тому, ключовим елементом успішної євроінтеграції України є адаптація українського законодавства. Це означає досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства з сучасною європейською правовою системою або приведення законодавства України до *acquis* ЄС [5].

Однією з головних проблем адаптації українського законодавства до стандартів ЄС є відмінності між цими системами права. Європейське право базується на загальних принципах, які застосовуються у всіх державах-членах ЄС, тоді як українське право має свої власні особливості та традиції. Це означає, що українське законодавство потрібно адаптувати до конкретних вимог ЄС, що може бути складним процесом [2, с.3].

Ще однією проблемою є недостатній рівень знань та розуміння європейських стандартів серед українських законодавців та виконавчої влади. Це може призвести до того, що законодавство, що було прийняте, не відповідає стандартам ЄС або недостатньо ефективно його реалізовує. Також, українські органи влади можуть не мати достатніх ресурсів для виконання вимог, які виникають з адаптації законодавства до стандартів ЄС [2,с.3].

Іншою проблемою є корупція та недостатня прозорість українського законодавства. Це може перешкоджати ефективній адаптації законодавства до стандартів ЄС та затримувати процес європейської інтеграції України. Так, Європейський Союз прагне забезпечити високий рівень

¹ Студентки 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

правової гарантії та захисту прав людини, що може бути важко забезпечити в країні з високим рівнем корупції та недостатньою прозорістю. Крім того, існує проблема з розумінням та дотриманням європейських стандартів серед громадян України та підприємств. Це може призвести до того, що підприємства не відповідають вимогам європейських ринків та не мають можливості вивозити свою продукцію до країн ЄС, що може суттєво ускладнити економічну ситуацію в країні [4, с.162].

Адаптація українського законодавства до *acquis* ЄС буде охоплювати різні сфери. Зокрема, наприклад, щодо трудового законодавства, слід розробити державну стратегію розвитку законодавства у сфері охорони праці, враховуючи європейські стандарти та Європейську модель охорони праці. Так, трудове законодавство Європейського Союзу є системою взаємопов'язаних правових норм, які регулюють унікальну сферу трудових відносин у країнах-членах. Ця система має свою власну юридичну автономію та сформувалася на основі установчих договорів та загальних принципів європейського права під час заснування та функціонування Європейських Співтовариств та Європейського Союзу [3, с.21].

Відповідно, імплементація європейських норм у сфері праці в українське законодавство повинна відбуватися з урахуванням особливостей національної правоутворюючої моделі регулювання трудових правовідносин, де централізовані методи виступають правовою базою для реалізації локальних методів. У цьому контексті державні уповноважені органи повинні мати особливу роль не тільки як видавці регуляторних актів, але й як інституції, що забезпечують дотримання положень законодавства сторонами трудових відносин та пов'язаних з ними відносин [3, с.62].

Загалом можна зазначити, що в Україні, незважаючи на певні кроки, спрямовані на наближення законодавства до вимог ЄС, цей процес відбувається дуже повільно. Крім того, європейське законодавство регулярно оновлюється та вдосконалюється. Отже, Україна повинна робити значні зусилля для швидкої імплементації європейських стандартів у своє законодавство.

Список використаних джерел:

1. Уberman В., Васьковець Л. Адаптація українського правового регулювання скидання забруднювальних речовин до екологічного законодавства ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2022, 71: 197–202.

2. Чулінда Л. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС як складова процесу інтеграції України до Європейського Союзу. *European and Comparative Law Journal*: 119.

3. Тишко Ю. Ю. Адаптація законодавства України про працю до стандартів трудового права ЄС: Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності «Міжнародне право». Київ, 2022. 77 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55487/1/Диплом%20Тишко%20Ю.Ю..pdf>

4. Колісник Н. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу. Editorial board, 2022, 162 с.

5. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2012. №24. С. 37–49.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Містюков К.¹

ДИПЛОМАТИЧНІ КОНТАКТИ

У дипломатичній діяльності мистецтво встановлювати потрібні контакти, підтримувати і розвивати їх, а також мистецтво вести дипломатичні бесіди в різних умовах і на різних рівнях, як на території своєї країни, так і в роботі дипломатичного представництва за кордоном, має неocenенне значення. Це пов'язано з тим, що лише в процесі встановлення, підтримання та розвитку дипломатичних контактів можна активно та ефективно просувати та захищати національні інтереси своєї держави та її громадян.

Під терміном «дипломатичні контакти» часто розуміють взаємодію та наявність певних зв'язків між дипломатами та дипломатичними установами, що можуть мати як офіційний, так і неофіційний характер. Дуже часто така комунікація може виникати з особистих знайомств дипломатів між собою. Але необхідно додати, що поверхневе знайомство не означає наявність контакту, тим більше дипломатичного. Тому виникає потреба визначити, що саме можна вважати дипломатичними контактами.

¹ Студент 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Для того, щоб контакти можна було вважати дипломатичними, вони мають відповідати певним вимогам:

Перше – довіра. Сторони мають довіряти одне одному та прагнути взаєморозуміння. Це допоможе створити якісну основу для розвитку зв'язків та зміцнити відносини між сторонами.

Друге – користь. Якими би близькими не були стосунки між дипломатами, вони мають пам'ятати, що їх основне завдання – захист національних інтересів своїх держав. А у випадку, якщо контакти не приносять жодної користі для країни, то такі зустрічі є марно витраченим часом.

Третє – стабільність. Зв'язки стають контактами тільки тоді, коли мають постійний та систематичний характер. Дипломату у своїй діяльності дуже важливо нагадувати про себе, обмінюватись думками з іноземними колегами, підтримувати зв'язки з представниками країни перебування.

Особливу увагу дипломат повинен приділяти встановленню особистих контактів із ключовими офіційними особами країни перебування на різних рівнях, зокрема з главою держави, прем'єр-міністром, міністром закордонних справ та членами уряду, главами важливих департаментів та іншими високопосадовцями. Важливо мати на увазі, що можливість таких контактів залежить від багатьох факторів, включаючи характер відносин між державами, рівень взаємодії та довіри між урядами та особисті симпатії чиновників. Необхідно також пам'ятати, що часто глава держави, у якій перебуває дипломат, може бути майже не доступний для послів. Як правило, це стосується країн із авторитарними режимами, у той час як у демократичних державах із цим проблем майже немає.

Також варто враховувати наявність можливих негативних факторів у відносинах між країнами, що може потребувати додаткових дипломатичних зусиль для їх подолання та забезпечення позитивного розвитку відносин. Крім того, важливо мати контакти з лідерами парламенту та іншими відомими політиками, щоб краще зрозуміти внутрішньополітичне життя країни та забезпечити успішну співпрацю в майбутньому. Регулярні контакти з офіційними особами країни перебування є важливою запорукою успіху дипломата у своїй професійній діяльності.

Маючи тісні контакти з парламентарями, що представляють різні регіони країни перебування, можна отримати важливу інформацію,

що значно розширює можливості для дипломатичної установи. Для досягнення успіху у політичній роботі, необхідно підтримувати добрі і регулярні контакти з лідерами та керівниками різних партій, включаючи опозиційні. Це дозволяє прогнозувати результати парламентських виборів, голосування та розвиток двосторонніх відносин, формування складу уряду та його можливої практичної діяльності.

Дипломатичному представництву необхідно приділяти належну увагу розвитку науки, культури, освіти, охорони здоров'я та духовного життя країни перебування. Важливо мати добрі стосунки з представниками інтелектуальної еліти, такими як професори, вчені-практики, письменники, художники, артисти та музиканти. Ці люди відіграють важливу роль не лише у сфері культури та науки, а й у політичному житті країни, і часто входять до складу урядів та очолюють важливі міністерства та відомства. Тому добрі стосунки з ними є важливим елементом дипломатичної роботи.

Наступним важливим аспектом діяльності дипломатичних представництв є взаємодія з представниками ЗМІ, яких нерідко називають «четвертою владою». Це можуть бути головні редактори газет та журналів, представники найвпливовіших телеканалів країни перебування, радіоведучі, а також відомі журналісти. Кожен дипломат повинен мати розуміння інформаційного середовища країни, в якій працює, та підтримувати постійні контакти з журналістами, як з активними, так і з тими, хто зараз перебуває в тіні, але може надати цінну аналітику і прогнози на майбутнє.

Не слід також забувати й про економічну сторону діяльності дипломата. Через глобалізацію світової економіки виникає потреба в економічній орієнтації дипломатичної служби. Розвиток економічних відносин допомагає збільшити інтерес до розвитку економічних зв'язків з країною, яку представляє дипломат. Тому, зазвичай, під час офіційних візитів очільників зовнішньополітичних відомств до іншої країни, їх супроводжують великі групи бізнесменів. В таких випадках посольства повинні організовувати для них окрему програму контактів з представниками ділового світу країни перебування, що позитивно впливає на розвиток економічного співробітництва.

Іншою важливою стороною діяльності дипломата є підтримання контактів з представниками науково-технічної інтелігенції країни пере-

бування. Науково-технічний розвиток у сучасному світі є ключовим фактором у підвищенні економічної конкурентоспроможності країни. Тому дипломат повинен бути в курсі подій у даній галузі і знаходити можливості для співпраці між країнами. Це допоможе підвищити престиж держави та забезпечити високий рівень розвитку науково-технічного сектору.

Також невід’ємною частиною роботи дипломата є підтримання контактів із діячами культури. Ці контакти дозволяють дипломатам пізнати культурні особливості країни перебування, сприяють взаєморозумінню та допомагають зберегти культурну спадщину кожної країни. Такі зустрічі дають можливість не тільки поглибити знання про культурне життя країни перебування, але і створити нові культурні зв’язки. Дипломати можуть сприяти організації виставок, концертів, літературних заходів, кінопоказів, що сприяє культурному обміну між країнами. Крім того, дипломати можуть використовувати свої контакти з діячами культури для популяризації своєї країни, її культури та історії.

Мистецтво проведення дипломатичних переговорів полягає в знаходженні мирних рішень для складних міжнародних проблем. У процесі роботи дипломат повинен розвинути власний стиль проведення переговорів, проявляючи неабияку компетентність і високий професіоналізм.

Список використаних джерел:

1. Гринчак В. А. Дипломатичні засоби мирного врегулювання міжнародних суперечностей (міжнародно-правові аспекти): монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012.
2. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2007.
3. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – 2-ге вид., випр. Київ: Знання, 2012.
4. Окладна М. Г., Яковюк І. В., Дядик В. О. Дипломатична служба Європейського Союзу: становлення й розвиток. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 22–29.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Питання права інтелектуальної власності почало розкриватись задовго до народження понять «Європейське співтовариство» або «Європейський Союз». Як і більшість питань в галузі права, дослідження права інтелектуальної власності починають з вивчення римського приватного права, адже саме Римське право є фундаментом для розвитку більшості правових систем. У наукових дослідженнях вказується, що аналог процедури захисту інтелектуальної власності знаходять ще в 500 р до н.е. в Стародавній Греції [1, с. 8].

Період кінця XIX століття був дуже результативним в плані розвитку засад інтелектуальної власності: в 1846 р. вперше виник термін «інтелектуальна власність» в трактаті «Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs» авторства А. Ніона, у Франції (1857 р.), Великій Британії (1883 р.), Німеччині (1884 р.) приймалися перші правові акти, котрими забезпечувався захист товарних знаків, у 1886 р. було прийнято Бернську конвенцію про охорону літературних та художніх творів, тощо.

У Бернській конвенції було визначено принцип незалежної охорони, що гарантував захист права автора із країни-члена Союзу в іншій країні-члені Союзу, навіть за умови, якщо такі права не охороняються на батьківщині автора. [1, с. 13, 15]. Загалом до Бернської конвенції приєдналися майже всі країни Західної Європи з метою забезпечення захисту авторських прав.

В післявоєнний період розвиток питання права інтелектуальної власності зазнав нового поштовху. У 1952 р. було створено Всесвітню конвенцію про авторське право. Новостворений документ вміщав в собі менше коло творів, котрі підлягають охороні, в порівнянні з текстом Бернської угоди. Саме до цієї конвенції зрештою доєдналися США та СРСР, оскільки за нею закріплювався режим національного захисту, і відповідно менший рівень правової охорони, такий, котрий задовольняв держави.

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) в 1967 р. відіграло важливу роль у міжнародній правовій охороні права інтелектуальної власності. Ця організація відповідає за адміністративні функції міжнародних угод з інтелектуальної власності, узгодження національних законів, надання послуг з отримання прав на об'єкти промислової власності, обмін інформацією, технічну та консультативну допомогу державам-членам, а також сприяння у вирішенні спорів з інтелектуальної власності. Країни-члени активно долучаються до діяльності ВОІВ для формування глобальної політики в цій сфері. Метою міжнародної організації є допомога в захисті права інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співпраці між країнами та адміністрування міжнародних угод, які регулюють юридичні та адміністративні аспекти інтелектуальної власності. Створення нової Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) було значним кроком у розвитку міжнародної комерції, стосовно використання результатів інтелектуальної діяльності. Ця угода має на меті правову регламентацію торговельних аспектів результатів інтелектуальної діяльності. [1, с. 18–19]. Усі ці міжнародно-правові документи стали основою для створення загальноєвропейської нормативної бази у сфері охорони та захисту права інтелектуальної власності.

Створення Європейського Союзу сприяло формуванню та розвитку єдиної системи правової охорони права інтелектуальної власності (ПІВ) в Європі. Основою створення та діяльності ЄС є базові документи, такі як Угода про створення Європейського економічного співтовариства (1957 р.), Договір про створення Європейського Союзу (1992 р.) та Лісабонські угоди (2007 р.). В ЄС основними законодавчими актами є директиви, які формують загальноєвропейське право, включаючи право інтелектуальної власності та процедури захисту цього права. Разом з національними актами, директиви утворюють дворівневу модель.

Одним із важливих документів, що регулює охорону та захист права інтелектуальної власності в ЄС, є Директива ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві», що була ухвалена 22 травня 2001 року під номером 2001/29/ЄС. Ця Директива є важливим документом ЄС, що спрямований на розвиток цифрового суспільства в Європі та захист прав авторів та виробників контенту на єдиному європейському ринку. Більш того, документ

забезпечує належний правовий захист порушених прав і встановлює процедуру відтворення творів, право на публічне повідомлення, право на розповсюдження оригіналів та копій творів, а також обмеження щодо відтворення творів. У главі III вперше закріплено процедуру захисту інформації від застосування несанкціонованих технологічних процедур, спрямованих на незаконне отримання інформації. Директива встановлює обов'язок держав-членів щодо забезпечення належного правового захисту інформації, а також належний правовий захист порушених прав, зокрема у позовному провадженні [2].

Отже, можна визнати, що створення норм для захисту права інтелектуальної власності в ЄС було обумовлено рядом чинників. По-перше, розвиток технологій і глобалізація світової економіки призвели до збільшення обсягів трансграничного обігу товарів і послуг, в тому числі тих, які містять об'єкти права інтелектуальної власності. Це зробило актуальним запровадження єдиних міжнародних стандартів для захисту ПІВ. По-друге, захист ПІВ є важливою складовою економіки знань, яка стала ключовою галуззю в економіці ЄС. Він стимулює інновації, наукові дослідження та технологічний прогрес, які у свою чергу допомагають створювати нові робочі місця, підвищують конкурентоспроможність підприємств та стимулюють економічне зростання.

Захист ПІВ є важливим з точки зору захисту прав інтелектуальної власності авторів, митців, винахідників та інших творчих осіб. Він допомагає захистити їхні інтереси від несанкціонованого використання їхніх творів та винаходів, а також підтримує розвиток культури та науки в ЄС.

Список використаної літератури:

1. Шабалін А. В. Актуальні питання захисту права інтелектуальної власності: навчально-практичний посібник. Київ: Інтерсервіс, 2020. 160 с.
2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗАКРІПЛЕННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні правовий статус людини і громадянина у Європейському Союзі (далі – ЄС) визначається у Договорі про Європейський Союз (далі – ДЄС), Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), а також у Хартії ЄС про основоположні права (далі – Хартія ЄС). Положення цих актів деталізуються у численних законодавчих актах ЄС (регламентах, директивах, рішеннях), рекомендаційних актах, прецедентній практиці Суду ЄС. Відповідно до ст. 9 ДЄС «кожен громадянин будь-якої держави-члена є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його» [1]. Якщо звернутися до тлумачного словника, то під громадянством розуміють належність особи до складу громадян якоїсь держави, що обумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави. Але ЄС не є державою, це між-державне інтеграційне об'єднання. Якщо права громадян ЄС чітко закріплені в установчих договорах ЄС та у Хартії ЄС, то переліку обов'язків у відповідних розділах цих документів не міститься. Відтак, виникає питання: «Які обов'язки можуть мати особи, які є громадянами такої «квазідержавної» організації і чи необхідно їх закріплювати саме в установчих договорах?»

У ч. 2 ст. 20 ДФЄС передбачено, що громадяни Союзу мають права й обов'язки, передбачені у Договорах [1]. Але чи можна говорити, що обов'язки особи-громадянина ЄС співпадають з обов'язками громадянина держави-члена ЄС? Наприклад, Польща (державо-член ЄС) у ст. 85 Конституції проголосила, що обов'язком польського громадянина є захист Вітчизни, а у ст. 84 встановлюється обов'язок нести публічні обтяження і повинності, включаючи сплату податків, встановлених законом [2]. Громадянин ЄС не може мати подібного обов'язку тому, що право вимагати від громадян здійснення таких дій характеризує суверенітет держави-члена. Це підтверджується також тим, що ЄС не має власних збройних сил, а функція прямого оподаткування не належить до компетенції інституцій ЄС.

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У ст. 2 ДЄС проголошено: «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності єспільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [1]. Зі змісту ст. 7 ДЄС випливає, що у випадку порушення таких цінностей держава може бути позбавлена деяких «членських» прав [1]. Отже, норми, які законодавець держави-члена встановлює для регулювання суспільних відносин, мають ґрунтуватися на таких загальних принципах і не суперечити їм. Тому постає питання: «Чи є необхідність закріплення обов'язків громадян ЄС в актах Союзу, якщо обов'язки вже закріплені в національному законодавстві, а ЄС не накладає додаткових обов'язків на громадян? Чи не буде це дублюванням положень?»

В актах ЄС неможливо знайти чіткого переліку обов'язків, разом з тим їх суть випливає зі змісту деяких статей. Преамбула Хартії ЄС визначає, що користування правами закріпленими у ній тягне за собою відповідальність та обов'язки щодо інших осіб, людської спільноти та прийдешніх поколінь [3]. У статті 1 Хартії ЄС йдеться, що гідність людини непорушна. Її необхідно поважати і захищати [3]. Таким чином, можна припустити, що обов'язком громадян ЄС є повага до людської гідності. Однак виникає суперечливість, оскільки у ст. 51 Хартії ЄС визначено: «положення Хартії адресовано всім установам, органам, службам та агенціям Союзу з належним дотриманням принципу субсидіарності та державам-членам, лише коли вони виконують законодавство Союзу» [3; 6]. З цього випливає, що визначені обов'язки у Хартії ЄС є обов'язками держав-членів, а не громадян.

Вважається, що громадянство ЄС є своєрідним додатковим привілеєм для громадян держав-членів. Кожна держава-членна своїх громадян покладає повною мірою обов'язки перед суспільством, тому накладати додаткові обов'язки або вдруге їх визначати є недоцільним [4, с. 131].

З огляду на усе вище наведене, можна дійти висновку, що встановлення переліку обов'язків громадян в актах ЄС буде дублюванням положень національних законодавств. При цьому юридичні наслідки від повторювання таких положень не зміняться. Крім того, «держава» у широкому розумінні це організація суспільства, тобто людей, натомість, «Європейський Союз» – це міждержавна організація. Тому, на мою

думку, доречніше в актах Європейського Союзу встановлювати права держав-членів, обов'язки держав-членів щодо своїх громадян, як «найменших суб'єктів такого утворення», і відповідно права людей та громадян, оскільки Хартія ЄС проголошує людину як найвищу соціальну цінність [3].

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej/ Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 року

URL:<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>.

3. Хартія Європейського Союзу про основоположні права від 07.12.2000 р. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-eyvropijskogo-soyuzu/>.

4. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

5. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 107. С. 13–22.

6. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №4. С. 22–30.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Огла М. В.¹

ПОЗОВИ ПРО ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ

Попри те, що держави-члени самі визначають межі компетенції Європейського Союзу (ст. 5 Договору про ЄС (далі – ДЄС)), зберігають

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

власний суверенітет і за власною ініціативою делегують здійснення окремих повноважень інститутам ЄС, тим не менш вони беруть на себе відповідальність за дотримання цінностей (стаття 2 ДЄС), реалізацію завдань (ст. 3 ДЄС), правил і стандартів, що діють у Європейському Союзі (далі – ЄС). Через це, навіть у такому наддержавному утворенні як ЄС є своя система стримувань та противаг, яка дозволяє Комісії ЄС здійснювати контроль за дотриманням державами-членами норм права ЄС.

Метою роботи є дослідження механізму контролю за дотриманням права ЄС з боку держав-членів шляхом аналізу нормативних документів та практики Суду ЄС.

Так, відповідно до статті 258 Договору про функціонування ЄС, якщо Комісія ЄС буде вважати, що держава-член не виконала зобов'язання за установчими та іншими договорами Союзу, Комісія видає обґрунтований висновок із цього питання після надання зацікавленій державі змоги надати свої пояснення. Але якщо держава не прислухається до висновку – Комісія ЄС має право звернутися до Суду ЄС [1, с.160]. Однак, не завжди держава-член добровільно усуває свої порушення. У такому разі, відповідно до ст. 260 ДФЄС, Комісія ЄС може зажадати пояснень від держави-члена щодо причин невиконання судового рішення. Тоді Комісія визначає розмір твердої суми або пені, що підлягають сплаті відповідною державою-членом, а Суд ЄС накладає такі фінансові санкції (їхній розмір не може перевищувати той, що був затверджений Комісією) [1, с.161].

Найбільш нагальною залишається справа Європейської Комісії проти Польщі. Джерелом конфлікту ще у 2019 році стали питання щодо відсутності гарантії незалежності діяльності суддів від політичного впливу та невідповідності польського законодавства в аспекті дисциплінарних справ щодо суддів загального суду.

Розпорядженням Віцепрезидента Суду від 14 липня 2021 року [2] задоволено запит Комісії ЄС вжити стосовно Польщі тимчасових заходів до винесення рішення про закриття провадження у справі С-204/21, а саме зупинити дію низки статей в Законі «Про Верховний Суд» від 8 грудня 2017 року та в Законі «Про внесення змін до Закону про судоустрій, Закону про Верховний Суд та деяких інших законів» від 20 грудня 2019 року. Однак, Польща так і не ліквідувала правопорушення. Крім того, суперечка загострилася ще більше після того, як 7 жовтня 2021 року Конституційний трибунал Польщі постановив, що національне законодавство має вищу юридичну силу, ніж законодавство ЄС.

У відповідь на це 27 жовтня 2021 року було прийнято нове Розпорядження Віцепрезидента Суду за поданням Європейської Комісії, відповідно до якого Республіка Польща повинна сплачувати пеню у розмірі 1 млн. євро на день, починаючи з дати повідомлення Республіці Польща про цей наказ і доти, доки ця держава-член не виконає зобов'язання, що випливають з наказу Віцепрезидент Суду від 14 липня 2021 року [3].

Однак, не лише Комісія ЄС може бути ініціатором вимоги надати пояснення щодо порушення виконання зобов'язань держави, але й будь-яка держава-член ЄС, яка вважає що інша не виконала свої зобов'язання за установчими договорами. У такому разі, уповноважена подати позов до Суду Справедливості ЄС. Дана процедура також передбачає участь Комісії ЄС, яка видає обґрунтований висновок по справі. Однак, відсутність висновку протягом 3 місяців відкриває шлях державі-позивачці винести дане питання на розгляд до Суду ЄС(ст. 259 ДФЄС) [1].

Одна з таких справ розглядалася Судом ЄС у 2019 році. Відповідно до обставин справи Республіка Австрія, за підтримки Королівства Нідерландів, подала позов проти Федеративної Республіки Німеччини. У своїх доводах Австрія наголошувала на порушенні Німеччиною ст. 18, 34, 56 та 92 ДФЄС, шляхом запровадження збору за користування інфраструктурою для пасажирських транспортних засобів та звільнення власників транспортних засобів, зареєстрованих у Німеччині, від сплати податку на них у розмірі, що дорівнює сумі введеного збору для користувачів-іноземців. Австрія наполягала на тому, що це порушення норм установчих договорів ЄС та прямий прояв дискримінації. Розглянувши аргументи сторін, Суд ЄС постановив, що Німеччина дійсно не виконала своїх зобов'язань згідно зі статтями 18, 34, 56 та 92 ДФЄС, а тому країна зобов'язана припинити правопорушення, у зв'язку з обов'язковістю судового рішення для держав-членів ЄС. Невжиття заходів щодо усунення правопорушення та виконання рішення суду тягне за собою накладення фінансової санкції, передбаченої ст. 260 ДФЄС.

Отже, незважаючи на те, що країни-члени ЄС мають повноцінний суверенітет у здійсненні своєї політики, однак у сферах, делегованих для регулювання Європейському Союзу, держави зобов'язані дотримуватися норм, закріплених у праві ЄС. В протилежному ж випадку вони несуть відповідальність за порушення у здійсненні внутрішньої політики, яка відмінна від загальноприйнятої у Союзі.

Список використаної літератури:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

2. Розпорядження Віцепрезидента Суду ЄС від 14 липня 2021 року у справі C-204/21 R (Європейська Комісія проти Республіки Польща). URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CO0204%2802%29&qid=1682609454566>.

3. Розпорядження Віцепрезидента Суду ЄС від 27 жовтня 2021 року у справі C-204/21 R (Європейська Комісія проти Республіки Польща). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CO0204%2803%29&qid=1682609677483>.

4. Рішення Суду Справедливості Європейського Союзу (Велика палата) від 18.06.2019 р. у справі № C-591/17 (Республіка Австрія проти Федеративної Республіки Німеччина). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0591&qid=1682601808581>.

Науковий керівник: Гнітій А. О., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Орлова Д. О.¹

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВІ ЄС: ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В СФЕРУ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

В сучасному світі питання щодо використання штучного інтелекту стає все більш поширеним. Актуальність запровадження штучного інтелекту більш детально характеризує цитата виконавчого директора Google Сундара Пічаї: «Штучний інтелект – це нова електрика. Зовсім скоро нейронні мережі проникнуть у всі сфери життєдіяльності» [1]. Зокрема, однією зі сфер застосування відповідних технологій є сфера правосуддя. Слід зазначити, що дане питання вже є сьогоднішньою реальністю. Однак, враховуючи швидку динаміку розвитку штучного інтелекту, процесуальне право України певною мірою від нього відстає.

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Наразі законодавство України не регулює в повному обсязі використання штучного інтелекту. Однак, важливим кроком розвитку цього питання є розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». Метою Концепції є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, вдосконалення системи публічного управління [2]. Важливо наголосити, що однією із пріоритетних сфер, в яких мають бути реалізовані завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту є правосуддя.

Використання штучного інтелекту в системі судочинства України має певною мірою відбуватися з дотриманням принципів застосування штучного інтелекту, що є універсальними у світі. Так, Європейською комісією з питань ефективності правосуддя було прийнято Європейську етичну хартію про застосування штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі. Відповідний документ містить перелік принципів використання штучного інтелекту, яких слід дотримуватися для реалізації політики в цьому напрямі [3]:

1) принцип дотримання основних прав людини при використанні штучного інтелекту, котрий передбачає, що в процесі впровадження штучного інтелекту неможливе пряме або опосередковане порушення прав людини, закріплених як на національному, так і на міжнародному рівнях);

2) принцип недискримінації, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб;

3) принцип якості та безпеки, який стосується обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі;

4) принцип «під контролем користувача», відповідно до якого учасник судового процесу має бути проінформований зрозумілою мовою про всі функції штучного інтелекту;

5) принципи прозорості, неупередженості та справедливості.

Також важливого значення для запровадження штучного інтелекту в систему правосуддя України мають положення Резолюції Європейського парламенту з питань цивільно-правових норм про робототехніку. Так, Європейський парламент акцентує свою увагу на таких принципах:

1) принцип прозорості, відповідно до якого має бути можливість надати обґрунтування будь-якого рішення, прийнятого за допомогою штучного

інтелекту, котре може мати суттєвий вплив на життя однієї чи кількох осіб; 2) принцип оснащення «чорною скринькою», яка записує дані про кожну транзакцію, здійснену машиною, включаючи логіку, яка сприяла її рішенням; 3) принцип благодійності, автономії та справедливості [4].

Завдяки розповсюдженню теми запровадження штучного інтелекту в сфері правосуддя, не менш актуальним є питання стосовно того чи може штучний інтелект загалом замінити суддю? Для того, щоб дати відповідь на таке цікаве питання, слід звернутися як до міжнародного, так і до національного законодавства. Так, відповідно до статті 6 ЄКПЛ кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [5]. Тобто, прямої заборони використання штучного інтелекту, а також прямої вказівки на те, що правосуддя має здійснюватися тільки суддею-людиною немає. Відповідно до статті 127 Конституції України правосуддя здійснюють судді [6]. Враховуючи наведені положення, можна зробити такий висновок: штучний інтелект не може повною мірою замінити суддю-людину, а навпаки, штучний інтелект може лише підвищити ефективність роботи як судді, так і суду в цілому.

Таким чином, рекомендації та інші нормативно – правові акти ЄС стосовно впровадження штучного інтелекту в сферу правосуддя, на мою думку, є дуже доречними й повинні стати свого роду «фундаментом» для створення національного законодавства в цьому напрямі.

Список використаної літератури:

1. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>.
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p>.
3. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.
4. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017IP0051&qid=1679663183209>.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. *Голос України*. – 2001. – № 3.

6.) Конституція України : станом на 9 березня 2021 р. Харків : Право, 2021. 76 с.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Панков В. В.¹

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ, ЇХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Намір України розбудувати відносини з Європейським Союзом був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України».

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуючої в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета – європейська інтеграція України [1].

17 червня 2022 р. Європейська комісія рекомендувала Європейській раді надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. 23 червня 2022 р. під час саміту лідерів країн ЄС Україна отримала статус кандидатів на членство у ЄС.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський полі-

¹ Курсант 3 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС [1].

Україна здійснює свої зусилля на шляху до європейської інтеграції вже більше ніж двадцять років. У цей період було здійснено значну кількість реформ та змін, спрямованих на наближення до європейських стандартів та практик. Ці зміни стали можливими завдяки нормативно-правовому регулюванню відносин між Україною та Європейським Союзом.

Перший крок до наближення до Європейського Союзу Україна зробила в 1998 році, коли було підписано Партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. Цей документ став основою для подальшого розвитку співпраці між Україною та ЄС та забезпечив рамки для взаємодії на політичному, економічному та культурному рівнях.

У 2004 році Україна підписала Європейську настанову про партнерство, що визначила конкретні кроки, необхідні для наближення до Європейського Союзу. Цей документ включав в себе широкий спектр питань, від політичних до економічних та соціальних, та сприяв удосконаленню внутрішньої політики та законодавства України.

Одним з найбільш важливих документів, що регулюють відносини між Україною та ЄС, є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка була підписана в 2014 році. Ця Угода встановлює фундаментальні засади відносин між Україною та ЄС, включаючи зону вільної торгівлі та співпрацю в різних галузях, таких як енергетика, транспорт, наука та освіта.

Загалом, Угода про асоціацію передбачає реалізацію широкого спектру реформ та заходів, спрямованих на наближення України до європейських стандартів та практик. До таких реформ входять політичні реформи, реформа судової системи та боротьба з корупцією.

Європейський Союз надає Україні значну фінансову підтримку для реалізації цих реформ та забезпечення їх ефективності. Так, з 2014 року ЄС виділив майже 16 млрд євро на підтримку реформ та розвиток України.

Одним з головних принципів регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом є взаємне визнання прав і свобод громадян. Цей принцип втілюється в різних документах, таких як Договір про створення Зони вільної торгівлі та Угода про візові відносини.

Однак, відносини між Україною та Європейським Союзом не є безпроблемними. Одним з основних викликів є відсутність чіткої перспективи щодо вступу України до ЄС. Більшість країн ЄС не підтримує повне

членство України у Європейському Союзі, проте вони готові розглядати інші форми співпраці, такі як стратегічне партнерство або договір про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі.

Проблемою був конфлікт на сході України, який виник внаслідок анексії Криму Російською Федерацією та підтримки сепаратистських рухів в Донецькій та Луганській областях. Цей конфлікт став серйозним викликом для відносин між Україною та Європейським Союзом, адже більшість країн ЄС ввела економічні санкції проти Російської Федерації, що відбилося на відносинах між Україною та Російською Федерацією.

Ще однією складною проблемою є питання енергетичної безпеки. Україна залежала від імпорту газу з Російської Федерації та інших країн Східної Європи, що часто призводить до енергетичних криз та високих цін на енергетичні ресурси. У рамках Угоди про асоціацію Україна зобов'язалась до здійснення реформ у сфері енергетики, що має сприяти зниженню залежності від імпорту газу та підвищенню енергоефективності.

Також важливо зазначити, що відносини між Україною та Європейським Союзом мають значний вплив на геополітичну ситуацію в Європі та світі загалом. Україна є ключовим гравцем на сході Європи та важливим партнером для Європейського Союзу у питаннях безпеки, енергетики та торгівлі.

Отже, відносини між Україною та Європейським Союзом є важливою темою для обговорення, адже вони мають значний вплив на розвиток України та регіону в цілому. Нормативно-правове регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом забезпечується Угодою про асоціацію, яка встановлює міжнародні правила для торгівлі та економічної співпраці, а також зобов'язує Україну до здійснення реформ у сферах політики, прав людини та економіки.

Розвиток відносин між Україною та Європейським Союзом є важливим кроком для підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання України. Відкриття європейського ринку для українських товарів та послуг дозволить підвищити експорт та залучити інвестиції. Крім того, розширення співпраці в галузі науки, культури та освіти забезпечить належне інтегрування України у європейське суспільство та сприятиме зближенню між країнами.

Таким чином, відносини між Україною та Європейським Союзом є складними та мають багато важливих аспектів. Нормативно-правове

регулювання відносин між країнами забезпечує стабільність та розвиток співпраці, але зусилля та компроміси з обох сторін потрібні для того, щоб розвиток відносин був успішним.

Виходячи з аналізу розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом, можна сказати, що ця тема має важливе значення для всіх, хто цікавиться політикою, економікою та міжнародними відносинами. Наприклад, ця тема може бути корисною для дослідників, журналістів, політиків, бізнесменів та всіх, хто має інтерес до розвитку України та Європейського Союзу.

Україна продовжила здійснювати реформи та зміцнювати демократію, зокрема, у сферах боротьби з корупцією, підвищення рівня життя населення та забезпечення прав людини. У 2019 році відбулися президентські та парламентські вибори, на яких було обрано новий склад влади.

З приходом до влади президент Володимир Зеленський заявив про продовження реформ та зміцнення відносин з Європейським Союзом. У 2020 році було підписано Угоду про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає збільшення торговельного обороту та зменшення митних бар'єрів між сторонами.

Однак, відносини між Україною та Європейським Союзом не є безхмарними. На даний момент, Україна ще не отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, та є багато проблем, які потрібно вирішити, щоб досягти цієї мети. Однією з найважливіших проблем є реформування судової системи та боротьба з корупцією.

Ще однією проблемою є нерівноправне ставлення до українських громадян, які працюють в Європейському Союзі. Це стосується, зокрема, вільного пересування та доступу до роботи. Багато українців, які працюють в Європейському Союзі, змушені працювати на низькооплачуваних роботах та не мають доступу до більш високооплачуваних професій.

Отже, відносини між Україною та Європейським Союзом мають складну та багатогранну історію. З одного боку, Україна є важливим партнером для ЄС, з іншого – ЄС є важливим партнером для України. Відносини між сторонами базуються на спільних цінностях та інтересах, таких як демократія, права людини, економічна співпраця та безпека.

Європейський Союз підтримує Україну у здійсненні реформ та зміцненні демократії, а також надає фінансову та технічну допомогу у боротьбі з корупцією, підвищенні рівня життя та розвитку інфраструктури.

Україна, у свою чергу, активно співпрацює з Європейським Союзом у вирішенні спільних проблем, таких як міграційні процеси, боротьба з тероризмом та енергетична безпека.

Навіть в умовах війни та подолання жакликих наслідків неспровокованої та нічим не виправданої агресії Російської Федерації проти України, ЄС продовжує підтримувати Україну у здійсненні ключових реформ, що наближають її до членства в Європейському Союзі [2].

Україна в умовах широкомасштабної війни активно продовжує рух до ЄС, впроваджує проєвропейські реформи, поглиблює секторальне співробітництво з Брюсселем, виконує положення Угоди про асоціацію і рекомендації Єврокомісії. Російська збройна інтервенція прискорила євроінтеграційні процеси в нашій країні, сприяла об'єднанню нації, зміцнила солідарність України та ЄС, а також консолідувала країни Євросоюзу у спільному протистоянні агресії кремля. Виникла нова якість відносин Києва і Брюсселя, складовими якої є отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, високий рівень довіри та безпрецедентна інтенсивність взаємних контактів, лібералізація торгово-економічного співробітництва. Водночас російська експансія негативно вплинула та уповільнила європейську інтеграцію України, яка під час війни зазнала величезних людських та економічних втрат і має зосереджувати значні ресурси на протистоянні російській інтервенції. У нинішніх умовах політична підтримка, військова, фінансова, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України. Також дієвим інструментом протистояння країні-агресору є санкційна політика ЄС, координувана з іншими країнами світу.

Загалом оцінюючи дії української влади, є підстави констатувати позитивні результати і помітний прогрес на визначених напрямках. Ідеться про ухвалення ряду євроінтеграційних законів (насамперед про медіа та національні меншини), просування реформи судочинства, здійснення прозорих процедур обрання керівників антикорупційних структур тощо. Але очевидно є необхідність запровадження на практиці ухвалених законодавчих актів, концентрації зусиль на ключових сферах євроінтеграції, вирішення комплексу внутрішніх проблем, що уповільнюють наближення до євроспільноти.

Список використаних літератури:

1. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

2. Україна наближається до ЄС за багатьма напрямками навіть під час війни – євро комісар. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3623637-ukraina-nablizaetsa-do-es-za-bagatma-napramkami-navit-pid-cas-vijni-evrokomisar.html>

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пилипенко А. В.¹

ДЕМОКРАТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз є політичним і економічним союзом, створеним з метою сприяння миру та стабільності в усій Європі шляхом заохочення економічної та політичної співпраці між його державами-членами. Проте основи демократичних принципів ЄС можна простежити ще далі до різних Співтовариств, які були створені до його утворення. Так, у статті 177 Договору про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) зазначається про необхідність Спільноти сприяти розвитку демократії, верховенства права та шанування прав людини та засадничих свобод [1; 6]. З моменту свого заснування Союз зріс у розмірах і масштабах, ставши потужним глобальним гравцем у сфері торгівлі, дипломатії та безпеки. На сьогоднішній день ЄС вважається втіленням демократії і характеризується повагою та гарантуванням дотримання прав людини. Основою ідеї ЄС є відданість демократичним принципам і цінностям. Пропонуємо з'ясувати на які саме демократичні основи спирається сучасний Європейський Союз.

Говорячи про демократичні основи, основну увагу слід звернути саме на такі принципи як повага до прав людини, верховенство права та представницький уряд, як це відображено в установчих договорах Європейського Союзу. Варто дослідити деякі з ключових демократичних основ ЄС, а також відповідне законодавство, яке втілює ці принципи.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Першою демократичною основою є повага до прав людини. ЄС створив Хартію основних прав [4], яка закріплює широкий спектр громадянських, політичних, економічних і соціальних прав своїх громадян. Прийняття цього документу було викликано необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) й гарантувати основні права громадян уже в контексті законодавства та інститутів ЄС [2, с. 107]. Ця Хартія є юридично обов'язковою та застосовується до інституцій ЄС та держав-членів, коли вони імплементують законодавство ЄС. Проте, варто зазначити, що як більшість документів Ради Європи та Європейського Союзу, які присвячені забезпеченню прав і свобод індивіда, так і Хартія основних прав, спираються на конституційні традиції європейських країн та їх міжнародні зобов'язання – насамперед, на «Загальну декларацію прав людини», що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. [2, с. 109].

Наступною основою демократії потрібно виокремити верховенство права. Європейський Союз заснований на принципі права, який означає, що всі дії ЄС та його держав-членів мають ґрунтуватися на чітких, прозорих законах, які підлягають виконанню. У статті 2 Договору про Європейський Союз зазначається: «Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенстві права та повазі до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у суспільстві, в якому плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність і рівність між жінками та чоловіками» [5, с. 17]. Дотримання встановлених норм та законів, що спрямовані на розвиток та забезпечення нормального функціонування сфери прав людини, є основним інструментом для сталого розвитку суспільства, особливо для громадян Європейського Союзу. Верховенство права як принцип є однією із основних ідей існування сучасного ЄС, а тому є необхідною складовою для розвитку демократії в Союзі.

Втіленням демократичних основ є також представницький уряд ЄС. В сучасному світі влада здійснюється не самим народом шляхом голосування, а через обраних представників. Союз керується системою представницької демократії, за якої громадяни обирають своїх представників до Європейського парламенту, а національні уряди призначають своїх представників до Європейського парламенту. Якщо говорити про пряму демократію, то Лісабонським договором в ст.11 зафіксовано інструмент

прямої демократії – у вигляді Європейської громадської ініціативи. Відповідно до процедури такої ініціативи громадяни Європейського союзу в кількості не менше мільйона осіб можуть ініціювати законодавчі зміни. Такий інструмент жодним чином не нівелює систему представницької демократії, проте відкриває ще одну можливість взаємодії громадян з керівними органами Європейського союзу [3, с. 25].

Отже, якщо говорити про процеси, що складають демократичні основи Європейського Союзу, то такими є закріплення, дотримання та повага прав людини, функціонування принципу верховенства права та забезпечення громадян ЄС усіма можливими інструментами здійснення демократії – робота представницького уряду та здійснення Європейської громадської ініціативи. Враховуючи те, що сучасне суспільство постійно розвивається та «поглиблює» такі поняття як права людини, повага до таких прав, поширення демократії в усіх сферах життя тощо, можна впевнено зазначити, що перелік основ демократії ЄС буде розширюватися та деталізуватися. Адже політика будь-якої держави повинна дотримуватися сучасним тенденціям та нагальним проблемам суспільства.

Список літератури:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
2. Сакало О. Є. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення. Полтава. 2015. с. 106–109
3. Фоміна С. В. Локальні форми прямої демократії в Європейських країнах. *Право і суспільство* №5. 2022 р. с. 22–27
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). *Official Journal of the European Union. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>
5. Consolidated version of the Treaty on European Union (2012/C 326/13). *Official Journal of the European Union. 26.10.2012*.
6. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК УНІКАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА (SUI GENERIS)

Європейський Союз (далі ЄС) – це надзвичайно складне об'єднання, з появою якого, міжнародні відносини почали розвиватися в новому напрямку. Деякі міжнародні суб'єкти бажають стати його членами, деякі його докоряють, але незаперечним є те, що ЄС вніс величезні зміни у політику як окремих держав, так і всієї міжнародної арени.

Договір про функціонування Європейського Союзу зазначає, що договірні сторони утворюють між собою Союз, якому вони надають повноваження для досягнення їхніх спільних цілей. Крім того, цим договором створюється як ніколи тісний союз народів Європи, де рішення приймають якомога відкритіше та ближче до громадянина [1, с. 16]. І хоча ці положення містять інформацію про сутність ЄС, але не дають визначення, яку правову природу він має. Думки авторів розділилися на чотири основні підходи: ЄС як федерація, конфедерація, міжнародна організація та унікальний суб'єкт права (*sui generis*).

Наднаціональний характер інститутів ЄС, конституційна природа установчих договорів об'єднання, фактична організація співпраці між інститутами співтовариств і національними урядами на федеративних засадах, добровільність об'єднання держав чи державних утворень, рівноправність суб'єктів незалежно від площі їхніх територій, кількості населення, економічного потенціалу, плюралізм та демократизм у взаємовідносинах суб'єктів об'єднання між собою і з громадянами – це ті особливості Союзу, які характеризують його як федерацію [7].

Але федерація – це держава, тоді як Союз не є нею. ЄС не є суверенним утворенням. Він не має своєї власної території, крім тієї, що умовно визначена в договорах. Не має власне громадян (Держави-члени ЄС зберігають за собою суверенне право визначати, хто є їхніми громадянами. Питання набуття і втрати громадянства перебувають у виключній компетенції національних урядів, втрата громадянства відповідної держави-члена ЄС матиме наслідком втрату і громадянства Союзу) [2]. Відмінності можна знайти і в джерелах влади. В ЄС не лише

¹ Студентка 3 курсу факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

народи являються джерелом влади, а й уряди держав-членів. Вони на свій розсуд делегують інститутам ЄС право здійснення певних суверенних прав і повноваження.

Що стосується конфедерації, яка являє собою тимчасове утворення для досягнення певної мети, то знову ж таки, ми не можемо ототожнити ЄС з нею. Європейський Союз не є тимчасовим утворенням, він створений на необмежений час [5]. Метою ЄС є підтримання миру, своїх цінностей та добробуту своїх народів [1, с. 17]. Дана мета є довготривалим процесом, ми не можемо уявити результат, який повинен бути досягнутим після виконання мети, тому що поки ЄС існує, доти і будуть зберігатися мир, цінності та добробут народів.

Можна побачити паралелі і з міжнародною організацією. Вони утворюються на підставі договору, який містить умови його існування, та якого повинні дотримуватись держави-члени. Працюють органи, які мають право приймати рішення з компетенції, якою вони наділені [4].

Але держави-члени, передавши у сфері нормотворчості інститутам ЄС частину своїх ключових повноважень, визнали примат норм права ЄС відносно норм свого національного права. Також, Європейський Союз застосовує пряму дію багатьох положень права Євросоюзу, закріплених в актах ЄС. Це означає, що держави-члени розглядають національне право та право ЄС як єдине ціле.

В міжнародних організаціях не використовується процедура підготовки актів, яка діє в ЄС (Європейська Комісія розробляє проекти нормативно-правових актів та подає їх до Ради Євросоюзу для подальшого ухвалення). Переговори, з метою укладення угод також різні. В міжнародній організації він є зазвичай конфіденційним. В ЄС цей процес дає можливість зацікавленим особам отримувати інформацію стосовно перебігу переговорів та змісту постанов, які ухвалюються [3, с. 55–56].

Європейська Комісія ЄС та Суд ЄС постійно контролюють процес імплементації в державах-членах норм права ЄС. В міжнародному ж праві держави імплементують норми самостійно, без участі міжнародних установ [3, с. 56].

Характерною для ЄС є ознака наднаціональності, яка вирізняє її серед інших суб'єктів міжнародного права. Держави-члени відмовляються від частини своїх суверенних прав на користь інститутів об'єднання [6]. Наднаціональна влада є вищою за державну, вона є незалежною і обов'язковою для держав-учасниць.

Отже, ЄС – це унікальний суб'єкт права (*sui generis*), який зберігаючи окремі риси міжнародної організації, федеративної держави та конфедерації, як наднаціональна організація влади здійснює свій вплив на держави, які добровільно стають її частиною.

Список використаної літератури:

1. Офіційний вісник Європейського Союзу С 83/1 від 30.3.2010. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf>.
2. Яковюк І. В. Громадянство Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. праць. 2005. №9. С. 84–85.
3. Якименко Х. С. Європейський Союз: правова природа об'єднання : дис. : 12.00.01. Харків., 2009.
4. Яковюк І. В. Європейський Союз крізь призму міжнародної організації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2008. № 15. С. 58–67.
5. Яковюк І. В. Конфедералізм у теорії та практиці європейської інтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юрид. науки»*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 335–340.
6. Яковюк І. В. Прояв наднаціональності в Європейському Союзі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2006. № 12. С. 121–128.
7. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства : електронне видання*. 2014. Вип. 2 (6). URL : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirkiv/2.2014/42.1.pdf.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сивенюк Є. В.¹

ДЕПУТАТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: БЮРОКРАТИ ЧИ ПРЕДСТАВНИКИ НАРОДУ?

Європейський Парламент відіграє важливу роль у політичній системі ЄС з точки зору демократичного представництва. Він є єдиним без-

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

посередньо обраним органом ЄС та представляє більше 447 мільйонів європейських громадян. Парламент має право ухвалювати закони та здійснювати демократичний контроль над іншими органами ЄС. Він також забезпечує громадянську участь у процесі прийняття рішень та розвитку європейської інтеграції.

У рамках політичної системи ЄС, Парламент має право на співпрацю з іншими органами, зокрема з Європейською Комісією та Європейською Радою. Він може розпочинати законодавчі ініціативи та приймати рішення щодо їх ухвалення або відхилення.

Народне обрання депутатів до Європейського Парламенту є важливим аспектом демократії в Європейському Союзі. Це означає, що громадяни мають можливість безпосередньо обирати своїх представників, які будуть захищати їх інтереси та допомагати приймати рішення щодо європейської політики.

Народне обрання депутатів до Європейського Парламенту забезпечує громадянам ЄС можливість впливати на процес прийняття рішень в Європейському Союзі. Це дозволяє забезпечити демократичну легітимність прийнятих рішень та забезпечити їх прийняття з урахуванням інтересів громадян.

Практика голосування варіюється від країни до країни, хоча є ряд загальних елементів, найбільш важливим з яких є те, що всі держави-члени обов'язково мають проводити європейські парламентські вибори за пропорційною виборчою системою. Це надає великим і малим європейським політичним партіям можливість направити своїх представників до Європейського Парламенту пропорційно поданих за них голосів виборців. Однак кожна держава-член має право самостійно вирішувати щодо багатьох важливих аспектів організації і проведення голосування.

Так, деякі держави-члени ділять свою територію на регіональні виборчі округи (Бельгія, Ірландія, Італія, Франція), тоді як більшість утворюють єдиний багатомандатний виборчий округ. Держави-члени можуть встановлювати мінімальний виборчий поріг (прохідний бар'єр) участі кандидатів в депутати в розподілі депутатських мандатів, який не може перевищувати 5%. Декілька держав-членів встановили такий поріг: на рівні 5% – в Литві, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині, Франції (залежно від округу) та Чеській Республіці; на рівні 4% – в Австрії, Італії та Швеції; на рівні 3% – в Греції; на рівні 1,8% – на Кіпрі. У двох своїх рішеннях (2011 р. і 2014 р.) Конституційний суд Німеччини оголо-

сив встановлений для виборів в Європейський Парламент виборчий поріг (5%, а потім 3%) неконституційним.

Правила реєстрації виборців суттєво різняться від країни до країни і відбуваються згідно з національним законодавством (наприклад, в Хорватії щоб взяти участь у європейських парламентських виборах громадяни ЄС мають бути внесені до реєстру виборців щонайменше за 30 днів до дня виборів; в Швеції неодмінною умовою є реєстрація за місцем проживання, а також наявність довідки про внесення до списку виборців). Окрім вимоги бути громадянином ЄС, яка є загальною для всіх держав-членів (винятком була Велика Британія, де певні категорії громадян країн Британської Співдружності націй мали право бути обраними до Європейського Парламенту), інші умови балотування кандидатом в депутати Парламенту не є однаковими. Так, у більшості держав-членів кандидат в депутати має бути не молодше 18 років, але є країни з більш високим віковим цензом (у Бельгії, Болгарії, Естонії, Ірландії, на Кіпрі, Латвії, Литві, Польщі, Словаччині та Чеській Республіці балотуватися в депутати Європейського Парламенту можна лише по досягненні 21 року; в Румунії – 23 років, а в Італії і Греції – 25). Право висування кандидатів в депутати Європейського Парламенту в деяких державах-членах (Греція, Данія, Нідерланди, Німеччина, Чеська Республіка, Швеція) мають лише політичні партії та політичні організації. У всіх інших державах-членах кандидатами в депутати можуть стати лише ті особи, які зберуть необхідну кількість підписів виборців. В деяких випадках вимагаються також внесення грошової застави. Кожна держава-член має право обирати фіксовану кількість членів Європейського Парламенту (депутатів). Розподіл місць закріплено в Договорах на основі принципу дегресивної пропорційності: країни з великим населенням мають більше місць, ніж малі країни, але останні мають більше місць, ніж вони мали б у разі розрахунку кількості місць на основі точної пропорційності (наприклад, в Німеччині 1 європейський депутат представляє близько 800 тис. осіб, а на Мальті – 80 тис.).

Розподіл місць у Європейському Парламенті на основі дегресивної пропорційності є однією з особливостей практики обрання депутатів до цього органу. Цей принцип передбачає, що країни з більшим населенням мають більше місць у Парламенті, ніж менші країни. Проте, водночас, менші країни мають більше місць, ніж їм дійсно належить за точної пропорційності.

Такий розподіл місць в Європейському Парламенті дозволяє забезпечити представленість різних країн та національних інтересів, а також зберегти принцип рівності голосів між депутатами з різних країн. Також, деякі країни можуть використовувати цей принцип для збільшення своєї впливовості в Європейському Парламенті, шляхом збільшення кількості місць, які належать їм.

Таким чином, дегресивна пропорційність в розподілі місць у Європейському Парламенті є важливою особливістю практики обрання депутатів до цього органу, яка дозволяє забезпечити рівність голосів між депутатами з різних країн та представленість національних та особистих інтересів виборців.

Народне обрання депутатів до Європейського Парламенту також забезпечує можливість змінювати склад парламенту та розвивати політичну систему ЄС. Це дозволяє забезпечити розвиток інституційної архітектури ЄС, яка відповідає інтересам громадян.

Отже, народне обрання депутатів до Європейського Парламенту є важливим аспектом демократії та забезпечує громадянам ЄС можливість впливати на процес прийняття рішень в Європейському Союзі, забезпечити їхнє представництво.

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2003. №5. С. 17–27.
2. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.
3. Асірян С. Р., Белей О. В., Дулепа В. П. «Дефіцит демократії» у Європейському Союзі: сучасний стан і шляхи вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 499–501.
4. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2014. №27. С. 62–76.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейський Союз являє собою відносно нове міждержавне інтеграційне об'єднання, яке ґрунтується на принципах свободи і демократії. Більшість вважає, що у Європейському Союзі все прозоро та демократично, але це тільки на перший погляд. Останнім часом критикується сама модель демократії ЄС та відповідно щоб налагодити зв'язок між громадянами і рішеннями які приймають інституції ЄС – необхідно подолати «дефіцит демократії».

Вперше необхідність демократичного розвитку інститутів ЄС, на найвищому рівні, тобто на рівні керівництва співтовариства, була усвідомлена в 1970-х роках, пов'язують цю усвідомленість з Доповіддю Веделя 1972 р., яка була присвячена розширенню повноважень Європарламенту. У Доповіді було звернено увагу на те, що: «Дебати функціонування та конфлікти, які демонструють природу Європарламенту як політичного інституту – практично ніяк не позначаються на громадських дискусіях, засобах масової інформації чи політичних партіях. Парламент не здатен виконувати свою традиційну роль, а саме – висловлювати та формувати громадську думку. Спільноті необхідно створити власні, відмінні від держав-членів механізми забезпечення демократичної легітимності – важливість цього завдання зростає в міру набуття спільнотами нових повноважень». Саме це формулювання стало поштовхом для певних змін [1].

У багатьох державах на конституційному рівні закріплено, що єдиним джерелом влади є народ, а якщо аналізувати громадян Європейського Союзу то вони значно віддалені від процесу прийняття рішень. Дефіцит демократії – це недостатня участь громадян у процесі прийняття рішень Європейським Союзом, тобто відсутність у громадян держав-членів права безпосередньо впливати на політичні рішення які приймаються на рівні ЄС, що не відповідає їх головному принципу –

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

демократизму. У Договорі про ЄС у статті 14 визначено, що Європейський парламент складається з представників громадян Союзу [2]. Дана стаття говорить нам про те, що єдиною інституцією яка може виражати волю громадян на загальноєвропейському рівні є Європейський парламент. Однак у статті 289 Договору про функціонування ЄС зазначено, що Європейський парламент не уповноважений самостійно приймати юридично обов'язкові нормативні акти загального характеру які необхідні для подальшого розвитку ЄС [2]. Тому можна зробити висновок, що Європарламент, а отже і громадяни держав-членів Європейського Союзу – не мають повноважень впливу на політичні рішення, які приймаються на рівні ЄС.

Проблема «дефіциту демократії» спричинена двома обставинами. По-перше, Європейський парламент – є єдиним легітимно утвореним органом, який формується шляхом прямих виборів, але тим самим не відображає належним чином інтереси громадян. Бо кількість депутатів у парламенті – не відповідає населенню ЄС, оскільки на одного парламентаря припадає дуже велика кількість громадян ЄС, інтереси яких необхідно представити. На мою думку, це неефективно і тому виникає «дефіцит демократії», можливо потрібно збільшити кількість парламентарів, щоб раціонально розподілити інтереси всіх громадян ЄС. По-друге, проблема в тому, що Європарламент не має виключних повноважень щодо прийняття юридично обов'язкових нормативних актів загального характеру. Оскільки право приймати юридично обов'язкові акти загального характеру реалізується виключно у співпраці з Радою ЄС.

Першим кроком до вирішення цієї проблеми став прийнятий у 2007 році Лісабонський договір. Він ввів певні новели щодо посилення та зміцнення демократії в ЄС. Основними з них є [3–5]:

- посилення ролі Європарламенту, який прямо обирається громадянами та наділений більш широкими повноваженнями;
- залучення національних парламентів до роботи ЄС, з метою реалізації принципу субсидіарності;
- гарантування прав людини та громадянських свобод, в силу того, що Хартія фундаментальних прав стала юридично зобов'язуючим документом та набула однакового правового статусу з договорами ЄС;

– запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Єврокомісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, слід ухвалити правовий акт Союзу на виконання Договорів;

– чітка категоризація повноважень, внаслідок чого відносини між державами-членами стануть більш зрозумілими;

– можливість виходу держав-членів зі складу Союзу.

Лісабонський договір певною мірою розширив повноваження парламенту, зміцнив принцип верховенства права та було передбачено можливість виходу держав-членів з Європейського Союзу, посиливши демократичність ЄС. Але, нажаль, повністю проблему «дефіциту демократії» цей договір не вирішив.

Я вважаю, що з такою проблемою як «дефіцит демократії» Європейському Союзу необхідно боротися. ЄС всім відомий як осередок демократії, верховенства права, та інших загальнолюдських цінностей, тому щоб і надалі бути представником демократії, верховенства права, рівності, поваги до прав людини – не варто запускати цю проблему.

Список використаної літератури:

1. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.

2. Консолідована редакція Договору про функціонування Європейського Союзу. *Офіційний журнал Європейського Союзу* С 202/1.

3. Кулабухова А. В. Вплив громадян на функціонування ЄС та проблема «дефіциту демократії». *Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол. Ю. Г. Барабаш та ін.* Харків: Право, 2015. Вип. 29. С. 166–178.

4. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

5. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №4. С. 22–30.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ НАКЛАДЕННЯ САНКЦІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Актуальність даного питання полягає в тому, що ведення зовнішньої політики через альтернативні механізми примусу, таких як санкції, значно зростає. Питання санкційної політики ЄС має вплив, як на регіональні, так і на глобальні міжнародні процеси, через що ЄС стикається з низкою проблем, вирішення яких потребує активного застосування санкцій стосовно порушників порядку та стабільності. Тому, додаткової актуальності набирає проблематика дослідження еволюції й сучасного стану регулювання та накладення санкцій в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Санкції або, як їх ще називають, обмежувальні заходи – це один із інструментів Європейського Союзу (далі – ЄС), що застосовується з метою досягнення цілей Спільної політики безпеки, а саме: миру, демократії, верховенства права, поваги прав людини і міжнародного права [4]. Вони можуть застосовуватись проти третіх країн та індивідів, тобто проти фізичних або юридичних осіб. За допомогою таких заходів ЄС втручається у ситуацію з метою запобігти конфліктам, коли це необхідно, або реагувати на виникаючі чи вже існуючі кризи.

Санкції можуть висуватися до суб'єктів у вигляді заходів індивідуального характеру (персональні санкції), що можуть відобразитися у формі «замороження» активів або обмеження певних прав (заборона в'їзду на територію держав-членів). Також можуть бути секторальні заходи, які представлені у вигляді ембарго на торгівлю певними групами товарів або надання послуг (зокрема, банківських послуг). Важливо зазначити, що обмежувальні заходи ЄС є обов'язковими для держав-членів та усіх індивідів, які перебувають під їхньою юрисдикцією. При цьому санкційні заходи мають імплементуватися на національному рівні через відповідне національне законодавство.

Розвиток європейської санкційної політики має три основних етапи становлення [1]. Перший етап європейської інтеграції – це початковий. Він окреслюється в мажах 1950–1980 рр. На даному етапі санкційна по-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

літика являлась інструментом лише національних зовнішніх політичних відносинах окремих держав-членів. Європейські держави запроваджували санкції національного рівня на виконання резолюцій Ради Безпеки ООН або рішень, які приймалися Координаційним комітетом з експортного контролю.

У 1970 р. був запроваджений в роботу міждержавний механізм координації зовнішньої політики, який мав назву Європейське політичне співробітництво (European Political Cooperation, EPC). Саме він став першим кроком в напрямку формування механізмів спільної політики, а серед питань у його роботі були присутні і проблеми вироблення єдиної європейської політики.

Другий етап формування спільної санкційної політики припав на період 1981–2004 рр. На даному етапі здійснювалась розбудова основних інституцій реалізації спільної політики. Власне у 1981 р. було затверджено «Лондонську доповідь», яка розширювала повноваження у сфері застосування санкцій та сприяла створенню методу екстреного скликання Політичної комісії міністрів, як консультативного органу, що посилював компетенції Європейського політичного співробітництва [1].

Подальші кроки сприяли до того, що Європейське політичне співробітництво видало Єдиний європейський акт 1987 р. У наведеному акті йшлося про те, що співтовариство було наділене повноваженнями реалізації вироблених та прийнятих у його рамках рішень, у тому числі економічних санкцій. Окрім цього, документ містив інституційно-управлінську структуру Європейських Співтовариств та новації щодо об'єднання Європейських Співтовариств та Європейського політичного співробітництва. Але для подальшої координації спільної санкційної політики було прийнято список Асоло (the Asolo List), який окреслив чотири пріоритетні сфери регулювання майбутньої політики ЄС [5].

У Маастрихтському договорі 1992 р. ЄС заклав основні передумови формування сучасної інституційно-правової бази з питань обмежувальних заходів (санкцій). Санкційний режим, який був узгоджений на наднаціональному рівні, повинен був застосовуватися державами-членами на національному. Але вже у Європейській безпековій стратегії 2003 р. санкції, як інструмент спільної європейської системи безпеки, не згадувалися.

Однак, у 2004 р. ЄС знову заклав стратегічні засади сучасної санкційної політики, де наділив Комітет постійних представників повнова-

женнями стосовно вироблення рекомендацій найбільш ефективної реалізації санкційних режимів та оцінці обмежувальних заходів ЄС. Так наступив третій етап формування санкційної політики ЄС та триває дотепер.

Лісабонський договір у 2009 р. остаточно закріпив створено інституційну базу Спільної зовнішньої політики ЄС. Договір розширив використання обмежувальних заходів та посилив координацію цієї політики на європейському рівні [5].

На сьогоднішній день рішення про запровадження санкцій приймається Радою Європейського Союзу або Європейською радою за пропозицією Верховного представника ЄС у закордонних справах і політиці безпеки та Європейської комісії на основі консенсусу. Після досягнення політичного консенсусу Верховний представник ЄС або Віце-президент, а також члени Європейської комісії готують необхідні правові акти у формі рішення й подають їх на розгляд Ради для подальшого затвердження. Прийняте Радою ЄС рішення підлягає обов'язковому виконанню державами-членами [3].

Санкції ЄС мають чітку спрямованість, ретельно розроблюються за принципом пропорційності згідно поставлених цілей, а також мають чіткий перелік заходів, які направлені до суб'єкта. Отож, імплементація рішення про санкції залежить від типу запроваджених заходів. Зокрема поширеними обмежувальними заходами є: 1) ембарго на торгівлю зброєю (зазвичай включає продаж, поставку та перевезення товарів, внесених до так званого «загального військового списку» ЄС. Така заборона також містить інформацію про відповідну технічну та фінансову підтримку); 2) замороження активів (стосується заборони доступу, переміщення та продажу коштів, таких як готівка, чеки, банківські депозити, акції, якими володіють цільові особи чи організації. Крім цього заборона може стосуватися продажу чи оренди будь-якого рухомого чи нерухомого майна); 3) обмеження права на в'їзд чи виїзду з країни (заборонений в'їзд до країн ЄС та перетин його зовнішніх кордонів. У випадку якщо для в'їзду до ЄС потрібна віза, особи під дією цієї санкції отримують відмову в її наданні); 4) інші економічні заходи (обмеження на імпорт та експорт) [2].

Комісія ЄС у прийнятті рішень виступає як гарант міжнародних угод. Вона здійснює нагляд за дотриманням законодавства ЄС та забезпечує однакове застосування санкцій в усіх країнах-членах ЄС. Також до по-

вноважень Комісії входить реагування на заяви та повідомлення, які містять інформацію про порушення санкційного законодавства та підтримання контактів із національними органами влади [3].

Відповідальність за застосування санкцій ЄС покладається на ЄС та держави-члени. У випадку, якщо говорити про незастосування санкцій, то тут головну відповідальність несуть власне держави.

В загальному плані, станом на 01.01.2023, на рівні ЄС діє понад 40 рішень щодо застосування обмежувальних заходів [6].

Отже, санкції, в своєму загальному розумінні, не застосовуються з ціллю покарання, оскільки їх головне значення та завдання – це, власне, примусити до змін у політичному плані або до змін у діяльності певної держави, суб'єкта міжнародного права чи окремих осіб. Паралельно із цим ЄС має обов'язок мінімізувати негативні впливи таких заходів на законну діяльність окремих суб'єктів або населення в цілому.

Список використаної літератури:

1. Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / уряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

2. Прес-служба Ради ЄС: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК «Обмежувальні заходи ЄС», 29 квітня 2014 р. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/29093/142723.pdf?__cf_chl_tk=nQwEHutslllWLoTy04Et41X6DTlhC3cQeFDzVZThozY-1682260169-0-gaNycGzNCyU.

3. Communication on «The European economic and financial system: fostering openness, strength and resilience», COM/2021/32, point 5. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0032>.

4. EU factsheet «EU Restrictive Measures», Council of the European Union. Press Office, Brussels, April 29, 2014. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartershomepage_en/423/Sanctions%20policy.

5. Masters J. What are Economic Sanctions? Council on Foreign Relations, February 8, 2017. URL: <http://www.cfr.org/sanctions/economic-sanctions/p36259138>.

6. Яковюк І. В., Цвеліх М. П. Енергетична безпека Європейського Союзу в умовах російської агресії проти України. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 170–191. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.274518>.

7. Яковюк І. В., Єфремова К. В., Новіков С. А. Економічна безпека і роль колективного Заходу у поствоєнному відновленні України. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 19–26. DOI 10.37772/2518-1718-2022-2(38) – 2

Науковий керівник: М. С. Білоусов, асистент кафедри права Європейського Союзу, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

БОРОТЬБА З НЕЛЕГАЛЬНОЮ МІГРАЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Міграція сьогодні вважається масовим явищем як в контексті Європейського Союзу (далі – ЄС) та його держав-членів, так і на міжнародному рівні в цілому, однак нелегальна міграція все ще є головним предметом суперечок, зокрема у сфері політики управління такою міграцією. Нелегальна міграція – це багатогранне, динамічне явище, яке привернуло увагу медіа та політики з початку 2000-х років. Вона була в центрі політичних дебатів у більшості держав-членів Європейського Союзу після спалаху так званої «міграційної кризи» у 2015 р., яку вважають найсерйознішим викликом міграції з часів Другої світової війни. Проте, повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 р. викликало нову хвилю масової міграції громадян України до країн Європейського Союзу. Тому, події минулого року спричинили вже нову міграційну кризу. При чому, за даними FRONTEX у першому півріччі 2022 р., за попередніми підрахунками, було близько 114 720 нелегальних в'їздів до Європейського Союзу, це приблизно на 84% більше, ніж за аналогічний період минулого року [1].

У відповідь на ці виклики ЄС розпочав процес реформування, спрямований на перебудову своєї політики щодо надання притулку та міграції на основі чотирьох основних принципів: зменшення стимулів для нелегальної міграції шляхом усунення її першопричин, ліквідації мереж контрабанди та торгівлі людьми; порятуюнок життів і охорона зовнішніх кордонів; встановлення стабільної політики ЄС щодо надання притулку та надання більшої кількості легальних шляхів для шукачів притулку та більш ефективних легальних каналів для регулярних мігрантів [2, с. 4].

Нелегальна імміграція завжди буде розглядатися як основний аспект роботи на законодавчому рівні, в частині розробки політики боротьби з нелегальними масовими потоками іммігрантів, що використовують підроблені документи, або якщо перевищили термін перебування у країні ЄС чи змінили ціль перебування, при цьому не попередивши органи влади такої країни.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У цілому ЄС притримується у своїй діяльності певних засобів запобігання незаконній міграції. По-перше, мова піде про процедури повернення та реадмісії, що визнаються найбільш дієвими засобами боротьби. Укладення Європейським Союзом з третіми країнами угод про реадмісію визначають правила повернення осіб, що без правових підстав перебувають у ЄС, тобто, завдяки таким угодам нелегального мігранта буде вислано до країни, звідки він прибув. Політика повернення також вважається впливовим інструментом боротьби з нелегальною міграцією в ЄС. Зазвичай для участі в програмі добровільного повернення заяву можуть подати три категорії іноземців: іноземці, які подали заяви на міжнародний захист, а судовий розгляд у їх справі перебуває вчерзі або отримали негативне рішення, або коли вони відмовилися від статусу біженця. Директива ЄС № 2008/115 щодо Спільних стандартів та процедур повернення нелегальних мігрантів, яка набула чинності у 2010 році, покликана сприяти добровільному поверненню цих осіб на батьківщину і одночасно встановлює мінімальні стандарти поведження з ними [3, с. 40].

Важливе місце серед засобів протидії посідає здійснення прикордонного контролю спеціально створеними агентствами ЄС, наприклад, FRONTEX (Європейське агентство прикордонної та берегової охорони), який є передовим центром діяльності з прикордонного контролю на зовнішніх кордонах ЄС, обміну розвідувальними даними та досвідом з усіма державами-членами та сусідніми країнами, що не входять до ЄС, які постраждали від тенденцій міграції та транскордонної злочинності [4]. Європол та Євроюст також сприяють ефективній протидії нелегальній міграції, адже ці агентства виконують завдання з питань координації та взаємодії між поліцейськими, прикордонними та іншими правоохоронними структурами у країнах ЄС [5, с. 75].

Створення нових європейських систем і органів інформаційного та координаційного характеру сприяє підвищенню ефективності інформаційного обміну та співробітництва держав-членів в питаннях охорони кордонів. Прикладом слугує Шенгенська інформаційна система другого покоління (SIS-II) та Візова інформаційна система (VIS). На основі Директиви № 2008/115 «Про мінімальні стандарти висилки нелегальних мігрантів з третіх країн» було розроблено систему EURODAC, для визначення особи по відбитках пальців [3, с. 41]. Також створена в 2013 р. Європейська система нагляду за кордоном (EUROSUR) є основою для

обміну інформацією та співпраці між державами-членами та Frontex для покращення обізнаності про ситуацію та підвищення можливостей реагування на зовнішніх кордонах [6].

Варто відзначити, що ЄС приймає законодавчі акти, що покликані реформувати сферу управління кордонами. Мова йде про Пакет «розумних кордонів» (smart borders), який має бути запроваджено у 2023 р. Пакет розумних кордонів має на меті: полегшити прикордонні перевірки; покращити внутрішню безпеку шляхом, наприклад, посилення ідентифікації осіб на зовнішніх кордонах; полегшити виявлення осіб, які перебувають на території ЄС. Окрім системи в'їзду/виїзду (EES), пакет включає Європейську систему інформації та авторизації подорожей (ETIAS), яка відповідає за попередню перевірку в системах реєстрації пасажирів, які використовуються в усьому світі [7].

Щоб вирішити поточні виклики міграції, лист Президента Комісії від 26 січня та Європейської Ради від 9 лютого 2023 р. закликали до виконання ключових оперативних дій у сфері захисту кордонів, надання притулку та процедури повернення. Одна з цільових операційних дій передбачає створення пілотних проектів у зацікавлених державах-членах. Було прийнято рішення про початок функціонування двох пілотних проектів з Румунією та Болгарією, спрямовані на припинення нелегальної міграції на зовнішніх кордонах ЄС. Проект використовуватиме мультидисциплінарний підхід для посилення прикордонного контролю, включаючи розміщення камер, патрулювання транспортних засобів і сторожових веж для моніторингу руху мігрантів. При чому, в обох пілотних проектах ЄС співпрацює з двома своїми агенціями: агентством із захисту кордонів FRONTEX та агентством із боротьби з злочинністю Європол [8].

Підсумовуючі, можна з впевненістю стверджувати, що міграційна криза 2015 року виявила усі недоліки та проблемні місця міграційної політики ЄС та одночасно спонукала ЄС розробити більш дієвий механізм виявлення та запобігання зокрема нелегальній міграції. Інституції ЄС, що беруть участь у законодавчому процесі, у свою чергу рік за роком намагаються удосконалити підходи щодо боротьби з нелегальною міграцією, врегулювати суперечності та все ж таки розробити уніфіковану стратегію з розв'язання питань, які пов'язані з міграційною політикою. Отже, Європейському Союзу потрібно приділяти достатньо часу розробці та особливо реалізації спільної політики, здатної боротися з нелегальною міграцією.

Список використаної літератури:

1. EU external borders in June: Western Balkan routemost active: сайт. URL: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-june-western-balkan-route-most-active-oPV0mM>.
2. Чернега О., Яковенко Ю. Міграційна політика ЄС: тенденції формування міграційних потоків та механізми вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2020. №22. С. 1–9.
3. Саракуца М., Пілюк С. Правове регулювання боротьби з нелегальною міграцією в ЄС у сучасних умовах. *Альманах міжнародного права*. 2020. №23. С. 37–45.
4. FRONTEX Who we are: сайт. URL: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/>.
5. Відлер О. Загальноєвропейський досвід протидії нелегальній міграції. Інвестиції: практика та досвід. 2016. №2. С. 72–76.
6. Eurosur: сайт. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/border-crossing/eurosur_en.
7. Smart Borders Package improves EU border management: сайт. URL: <https://intermin.fi/en/border-management/smart-borders>.
8. The European Commission launches a pilot project: сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_1787.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Тищук А. В.¹

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз пережив непростий етап свого розвитку: по-стали нові виклики, що пов'язані як з поглибленням інтеграційних процесів, так і з можливостями подальшого розширення ЄС. Центральна проблема розширеного Європейського Союзу – провал у ратифікації Конституційного договору (2005 р.) [1]. Лісабонський договір став альтернативою Конституції. З прийняттям у 2007 році Лісабонського до-

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

говору підготовка до найважливішої масштабної реформи Європейського союзу вступила у вирішальну стадію.

Лісабонський договір впроваджує низку змін та нововведень до чинної нормативно-правової бази ЄС. Одним з основних досягнень є введення нової правової категорії – категорії цінностей, яка до прийняття договору зазначалась лише в доктрині, а вже після Лісабонського договору отримала законний вираз. Новацією було те, що відтепер чітко зазначено, що Європейський союз наділений правосуб'єктністю. Відтепер Європейський союз є єдиним суб'єктом компетенції, наданої державами-членами, яка реалізується через його інститути.

Припинило своє існування Європейське Співтовариство, правонаступником якого став Європейський Союз (ст. 1 ДЄС). Всі згадування про «Європейське Співтовариство» були замінені на «Європейський Союз». Розв'язання проблеми правосуб'єктності Євросоюзу має безумовно позитивне значення та спрощує сприйняття структури цього об'єднання в трьох країнах.

Також проведено чіткіше розмежування предмета повноважень та компетенцій між ЄС та державами-членами. Визначено три види компетенції: виключну, яка здійснюється у таких сферах, як зовнішньоекономічні відносини, митний союз, конкурентні правила внутрішнього ринку, валютна політика зони євро, спільна торговельна політика та ін.; спільну компетенцію, яка здійснюється у таких сферах, як сільське господарство, рибальство, довкілля, захист прав споживачів, транспорт та ін.; «допоміжна» компетенція.

Лісабонська угода сприяла реформуванню процесу прийняття рішень в Раді ЄС: попередня система зваженого голосування була скасована, натомість, було запроваджено принцип кваліфікованої більшості. Починаючи з 2014 року кваліфікованою більшістю вважається як мінімум 55% голосів членів Ради, котрі представляють мінімум 65% населення Союзу [2, с. 25].

Лісабонський договір залучив до роботи ЄС і національні парламенти держав-членів. Вперше за все існування ЄС національні парламенти держав-членів ЄС матимуть безпосередній вплив на процес прийняття рішень. Так, нова «система раннього попередження» даватиме змогу їм протягом восьми тижнів вносити поправки до законопроектів, прийнятих Єврокомісією. Якщо більшість національних парламентів висловить свою позицію «проти», тоді до таких законопроектів вносять

зміни або скасовують. Отож, національні парламенти отримують функцію контролю за тим, щоб ЄС не вийшов за рамки своїх повноважень [3, с.128].

Важливим нововведенням є поява посади президента Євросоюзу і представника ЄС у закордонних справах. Президент обирається главами держав на два з половиною роки. Така форма вводиться замість існуючої системи піврічного головування в ЄС.

Лісабонський договір містить принципове для всіх попередніх договорів положення – право держави-члена на вихід із ЄС (ст. 50 ДЕС). Так, у Договорі зазначено, що будь-яка держава може вийти з ЄС, згідно з положеннями її національної конституції. В установчому договорі передбачено і спеціальну процедуру виходу: спочатку держава-член, що прийняла рішення про вихід з ЄС, сповіщає про свій намір Європейську раду; далі ЄС провадить переговори з цією державою щодо угоди про вихід.

Парадоксальність Лісабонського договору полягає в тому, що будучи наслідком відступу тенденції федералізму, скасувавши «триопорну побудову», та зафіксувавши правосуб'єктність ЄС, у т.ч. міжнародно-правову, він, все ж таки став важливим внеском у розвиток європейського конституціоналізму і конституційного права Європейського Союзу [4].

Лісабонська угода – важливий крок у розвитку Європейського Союзу. Класифікація компетенцій національних урядів та інтеграційного об'єднання впорядковує відповідальність кожного суб'єкта Союзу на відповідному рівні. З прийняттям договору процедура прийняття рішень у ЄС стає більш демократичною. Посада Президента ЄС забезпечує більш стабільний і ефективний розвиток інтеграційного об'єднання, а запровадження посади Високого представника ЄС по спільній зовнішній політиці й політиці безпеки робить ЄС сильним гравцем на міжнародній арені. Завдяки вищезгаданим змінам, створюється нова модель діяльності Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Сидорук Т. В. Лісабонський договір: зміни та нововведення в інституційному устрої і праві ЄС URL : <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/10/08.htm>.
2. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС. *Зовнішні справи*. 2008. №8. С. 24–28

3. Решота В., Решота О. Реформування Європейського Союзу за Лісабонським договором 2007 р. *Ефективність державного управління*: зб. наук. праць. 2010. Вип. 25. С. 123–130

4. Мовчан Ю. Лісабонський договір – новий етап європейського конституціоналізму. URL: <http://www.viche.info/journal/1259/>.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ульянова Г.¹

МІСЦЕ РЕЗОЛЮЦІЙ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сучасному етапі розвитку міжнародного права спостерігається зростання ролі міжнародних організацій. Під час своєї діяльності міжнародні організації нарівні зі своїми іншими функціями здійснюють ухвалення документів різного характеру. Однією з категорій таких актів є резолюції. Вивчення правової природи цих актів необхідне для розуміння того, як саме вони можуть впливати на систему міжнародних відносин і міжнародного права. Найбільш раціональним є метод, у результаті якого резолюції міжнародних організацій виділяють в окремі категорії на підставі таких критеріїв, як-от їх визначення в установчих документах міжнародних організацій, цілі та передумови їх створення, юридична сила, а також функції, які на них покладаються.

На підставі вивчення правової природи резолюцій міжнародних організацій, а також наукових праць у цій галузі, зокрема праць О. А. Коротич та Л. М. Тарасової є доцільним виокремити чотири категорії резолюцій міжнародних організацій і дійти до низки висновків щодо їхнього становища в нормативній системі. Резолюції міжнародних організацій можна поділити на:

- 1) резолюції, що належать до внутрішнього права міжнародних організацій;
- 2) резолюції, обов'язкова сила яких закріплена в статутних документах міжнародних організацій;

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

3) резолюції, обов'язкова сила яких заснована на загально визнаних принципах міжнародного права;

4) резолюції рекомендаційного характеру.

Окрема група резолюцій міжнародних організацій присвячена безпосередньо діяльності організації. Такі рішення становлять внутрішнє право міжнародних організацій. Подібні резолюції регулярно ухвалюються на сесіях Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі ООН). Наприклад, на 75-й сесії було ухвалено резолюцію A/RES/75/1 Декларація про відзначення сімдесят п'ятої річниці Організації Об'єднаних Націй. Дуже часто подібні акти стосуються бюджетних питань організації, як-от A/RES/75/254 Бюджет за програмами на 2021 р. Крім того, предметом резолюцій можуть бути процедурні питання, як у A/RES/75/19 Повноваження представників на сімдесят п'ятій сесії.

Варто зазначити, що велика кількість таких резолюцій є повторюваною, оскільки резолюції з низки одних і тих самих питань ухвалюють щороку, і той факт, що вони частково повторюють свій зміст, все ж таки дає змогу простежити в них деякі ознаки нормативності. Однак у більшості випадків відзначається лише непрямий вплив таких резолюцій на нормативну систему, тому що, регулюючи питання внутрішньої діяльності міжнародних організацій, такі акти створюють необхідні умови для ухвалення інших документів, які вже мають прямий нормативний характер.

До категорії резолюцій, обов'язкова сила яких закріплена в статутних документах міжнародних організацій в основному належать резолюції Ради Безпеки ООН. Можливість ухвалення обов'язкових рішень цим органом організації закріплена в Статуті ООН.

У своїй більшості такі рішення можна розглядати як правозастосовчі акти, що є джерелами зобов'язань, які не мають повноцінного нормативного характеру. При цьому вони здатні впливати на практику держав і міжнародних організацій, створюючи певні моделі поведінки. Однак деякими вченими зазначається, що в цій категорії є приклади резолюцій, які мають нормативний характер. Таким актом є Статут Міжнародного Трибуналу щодо колишньої Югославії. Розробка цього документа, ухваленого на підставі глави VII Статуту ООН, зробила значущий внесок у розвиток міжнародного кримінального права і стала своєрідним прикладом для розробки Статутів інших Міжнародних трибуналів, зокрема щодо Руанди і Лівану.

До третьої категорії належать резолюції, обов'язкова сила яких випливає із загальноновизнаних імперативних принципів і норм міжнародного права. Прикладом таких рішень є резолюції Генеральної Асамблеї ООН: Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, Декларація про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про оголожу їхньої незалежності та суверенітету.

Обов'язкова сила резолюцій цієї категорії є доволі спірною, бо якщо судити винятково за органом, який ухвалює такі акти, то вони повинні нести тільки рекомендаційний характер на підставі того, що Статут ООН уповноважує Генеральну Асамблею на прийняття саме рекомендацій. Однак спрямованість і сам зміст таких резолюцій дає змогу зробити висновок про те, що відображені в них норми звичаєво-правового характеру мають більшу юридичну силу порівняно з іншими рекомендаціями. Про це свідчить їхній безпосередній зв'язок із загальноновизнаними принципами міжнародного права. Такі резолюції докладніше розкривають нормативний зміст принципів, особливості їх застосування і тлумачення. Категорія рішень, прийнятих у порядку рекомендацій охоплює найбільший обсяг усіх резолюцій міжнародних організацій.

Найбільший обсяг рекомендаційних резолюцій припадає на ООН. Наприклад, глава IV Статуту ООН присвячена Генеральній Асамблеї. У ній крім інших повноважень, що лежать на даному органі, виокремлюється право на створення різного роду рекомендацій, які приймають форму резолюцій. Дана категорія резолюцій має нормативність, проте відсутність обов'язкової сили таких рішень не дозволяє прирівнювати їх до основоположних джерел міжнародного права.

Резолюції міжнародних організацій можуть здійснювати «до правове» регулювання певних питань, за відсутності необхідних договірних норм. Найчастіше таке регулювання можна спостерігати в таких галузях міжнародного права як право прав людини, космічне право, екологічне право, оскільки в цих галузях часто відбуваються зміни, і суб'єктам міжнародного права буває досить складно досягти певних домовленостей. Прикладом такої трансформації резолюції є Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. , ухвалений на основі Резолюції 1962 р. (XVIII) Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Декларація правових принципів, що регулюють діяльність держав із дослідження і використання космічного простору».

Крім того, такі інструменти можуть мати значення для модифікації та трактування договору. А також саме рекомендаційні резолюції сприяють заповненню прогалин, які виникають внаслідок відсутності правового регулювання у вигляді договору, а також у вигляді звичаю.

Таким чином, при визначенні місця резолюцій міжнародних організацій у нормативній системі міжнародного права найбільш раціональним видається підхід, у результаті якого виокремлюються категорії резолюцій, і щодо кожної категорії відбувається визначення її місця в системі. Тому на підставі всього вищевикладеного можна зробити висновок, що жодна з категорій не входить до нормативної системи безпосередньо, за винятком деяких документів, розглянутих індивідуально, оскільки резолюції міжнародних організацій часто не мають одного з необхідних для цього елементів: нормативності або обов'язковості. При цьому вони, будучи універсальним інструментом міжнародних організацій, чинять непрямий вплив на цю систему: створюють практику, сприяють виявленню, становленню, формуванню та тлумаченню основоположних джерел міжнародного права, заповнюють прогалини правового регулювання.

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Федорченко А. О.¹

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ У КРАЇНАХ ЄС

У державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) та у світі в цілому існує підвищений інтерес до явища евтаназії. Появу суспільної уваги та зацікавленості щодо евтаназії можна пояснити стрімким та безперервним прогресом у сферах технології, медицини, генетики, анатомії, біології тощо. Сьогодні термін «евтаназія» все частіше використовується звичайними громадянами, а не лише лікарями, політиками та юристами. Питання щодо евтаназії завжди було і буде дискусійним, оскільки існують різні світогляди, релігійні погляди, життєві пріоритети і цінності, тощо.

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Варто зазначити, що у державах-членах ЄС не сформульовано єдиного підходу щодо евтаназії, це питання регулюється по-різному в законодавстві кожної країни-учасниці. Умовно можна поділити країни ЄС на чотири групи: країни, в яких евтаназія легалізована (Нідерланди, Бельгія, Люксембург та Іспанія); країни, де право на евтаназію на законодавчому рівні не закріплено, але фактично застосовується (Швеція, до 2020 р. Велика Британія тощо); країни, в яких евтаназія залишається кримінально караним діянням (Італія, Угорщина, Греція тощо) і останньою, найбільш поширеною, є категорія країн, які визнають лише «пасивну» евтаназію (Німеччина, Франція, Швейцарія та інші) [1, с. 32]. Для більш ґрунтовного розуміння зазначеної проблематики необхідно детальніше проаналізувати практику застосування евтаназії в окремих країнах ЄС.

Історично першою країною ЄС, яка легалізувала, як пасивну, так і активну евтаназію, стали Нідерланди [2, с. 22]. Вважається, що процес легалізації розпочався ще з 1973 року, коли голландським судом було ув'язнено лікаря, який умертвив свою хвору матір. Дана ситуація слугувала прецедентом для визнання Верховним судом країни в 1984 році, добровільної евтаназії прийнятною [1, с. 33]. Ключовим у питанні законодавчого закріплення евтаназії в Нідерландах став 2001 рік, коли верхньою палатою парламенту було ухвалено закон «Про припинення життя за бажанням чи допомогу в самогубстві». Відповідно до даного закону лікарі, які допомагають пацієнтам піти з життя, звільняються від кримінальної відповідальності у випадку наявності наступних факторів: невиліковне захворювання пацієнта; неоднаразове звернення з проханням про евтаназію до лікарів; рішення має бути прийняте консиліумом лікарів [2, с. 22]. Як свідчить практика, зокрема резонансна справа голландки А. Браурерс, питання пов'язані з евтаназією є досить індивідуальними і вирішуються по-різному. 29-річна жінка, яка мала психічні розлади, не зважаючи на відсутність невиліковної хвороби, змогла довести наявність в неї права на евтаназію, і зрештою, в січні 2018 року її прохання було виконано. Варто зауважити, що поряд із вимогами наявності також заборони, які стосуються, перш за все, віку. Особи, віком до 16 років, можуть скористатися правом на евтаназію, лише за попередньої згоди батьків, опікунів тощо [2, с. 22].

Наступною країною, яка легалізувала евтаназію стала Бельгія. 23.09.2002 року набрав чинності закон, який наділив лікарів правом позбавлення тяжкохворої людини життя, за її проханням [1, с. 34].

У 2014 році король Бельгії Філіп підписав закон про дитячу евтаназію, чим було знято усі вікові обмеження. Для реалізації дитиною права на евтаназію необхідними є лише її бажання, згода батьків, а також документальне підтвердження того, що невиліковна дитина усвідомлює власний вибір. За неофіційними даними, станом на 2018 рік така процедура застосовувалася до трьох дітей [2, с. 22].

У 2009 році Люксембург став третьою країною ЄС, яка легалізувала евтаназію. Цікаво, що парламент Люксембургу навіть вніс зміни до Конституції країни щодо зменшення повноважень монарха задля того, щоб прийняти закон про евтаназію. Великий герцог Анрі виступав проти підписання даного закону, мотивуючи відмову релігійними переконаннями, оскільки, як відомо, католицька церква є противником евтаназії [3, с. 59].

Нещодавно, 25 червня 2021 року в Іспанії набрав чинності Органічний закон про врегулювання евтаназії і, відповідно, саме Іспанія стала четвертою в Європі серед країн, які легалізували явище евтаназії [4].

У контексті застосування евтаназії у країнах ЄС цікавою є практика Швейцарії, де де-юре існує заборона на проведення евтаназії, але де-факто у ст. 115 Кримінального кодексу Швейцарської Конфедерації закріплено дозвіл на надання допомоги в здійсненні акту самогубства, за умови, якщо такі дії не переслідують особистих цілей. Тобто для здійснення евтаназії особа з медичним висновком про невиліковність хвороби звертається до спеціалізованого закладу, яким надаються відповідні послуги [3, с. 60]. Цікавою є також і практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо Швейцарії, зокрема справа «Гросс проти Швейцарії». Її суть полягає в тому, що заявниця протягом багатьох років висловлювала бажання скористатися правом на евтаназію через занепад фізичних та розумових здібностей, проте національні суди і органи охорони здоров'я постійно відмовляли у призначенні певного препарату, тому жінка подала заяву до ЄСПЛ про порушення ст. 8 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ). Але, не дочекавшись рішення, заявниця скористалася послугами асоціації «ЕХІТ», яка займалася питаннями евтаназії і вчинила самогубство. Спочатку Палатою ЄСПЛ було прийнято рішення про порушення ст. 8 ЄКПЛ [5, с. 371]. Однак, зважаючи на обставини, рішення було переглянуто. Велика Палата Суду такі дії розцінила як зловживання правом на подання заяви у розумінні підпункту 3 (а) статті 35 ЄКПЛ і визнав рішення Палати недійсним [5, с. 371]. Отже, на нашу думку, зазначена справа є свідченням

того, що процедура евтаназії повинна бути детально регламентована на законодавчому рівні для уникнення подібних ситуацій.

Підсумовуючи вищезазначене, варто вказати, що вирішити проблему евтаназії, обравши позицію «за» або «проти» неможливо, оскільки ставлення до даного явища серед країн ЄС не є однозначним, в силу певних моральних чи релігійних поглядів, сформованих в кожній окремій державі. Безумовно, законодавчий підхід кожної країни можна, як засуджувати так і підтримувати.

Список використаної літератури:

1. Михалків І. М., Гончаренко О. А. Щодо проблеми легалізації евтаназії в країнах Європи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 10. С. 32–36.
2. Сьох К. Я., Ященко Т. О. Конституційне право людини на життя та евтаназію: досвід країн Європейського Союзу. *Приватне та публічне право*. 2020. № 4. С. 21–25. URL: http://pp-law.in.ua/archive/4_2020/6.pdf.
3. Козинець О. Г., Крес Н. О. Евтаназія: історія походження та практика застосування в зарубіжних країнах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 58–61.
4. Іспанія четвертою в ЄС узаконила евтаназію. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2021/03/18/7121045/>.
5. Олексієнко А. В., Чебукіна Д. О. Проблема застосування евтаназії крізь призму практики ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 369–372. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/95.pdf.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Фролов М.¹

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ «BREXIT» ДЛЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ЄС

Щоб зрозуміти, як і чому стався Brexit, нам потрібно розпочати аналіз даної теми з повернення в роки після Другої світової війни. Війна

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

була нищівною для всіх. Економіка була зруйнована, міста зруйновані, а населення голодувало. Європейські країни нарешті навчилися на своїх помилках і зрозуміли, що разом вони можуть розвиватися краще.

Перша концепція Європейської торгової зони з'явилася в 1950 році, коли було створено Європейське співтовариство вугілля та сталі (ЄОВС). Пізніше, у 1957 році, Бельгія, Франція, Нідерланди, Західна Німеччина та Люксембург підписали Римський договір. Цей договір офіційно створив Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) і запропонував поступове створення митного союзу, який скасував би митні збори між цими країнами.

У 1973 році, після кількох невдалих спроб, Великобританія приєдналася до ЄЕС разом з Ірландією та Данією. Протягом багатьох років, через різні угоди та договори, ЄЕС набуло своєї нинішньої форми Європейського Союзу. Однак Велика Британія завжди вважала ЄС конкурентом і ніколи не хотіла повноцінно приєднуватися до нього. З самого початку існували євроскептичні групи. Тому країна зберегла свою валюту і так і не стала частиною Шенгенської зони. У цьому сенсі Великобританія завжди була винятковим членом ЄС.

У 2009 році представники держав-членів ЄС підписали Лісабонський договір. Стаття 50 цього договору надала державам-членам законне право вийти з ЄС.

Далі треба поговорити про причини початку Brexit. У 2015 році Консервативна партія Великої Британії закликала провести референдум щодо Brexit. Ті, хто голосував за Brexit, вважали, що членство в Європейському Союзі не дає їм того, чого вони хотіли: процвітаючої економіки, захисту від злочинності та тероризму, контролю над імміграцією та ефективних державних послуг. У підсумку 51,8% виборців проголосували за Brexit.

Подивимося, які соціальні та економічні фактори вплинули на це рішення. Але країна не досягла цього моменту з дня на день. У 2014 році імміграція до Великобританії зросла на 25% порівняно з попереднім роком. Імміграція є постійною проблемою в країні, і вона виникла ще до того, як Великобританія стала частиною ЄС.

Райони, де спостерігався високий приплив іммігрантів, проголосували за Brexit. Літні, білі, соціально консервативні виборці та виборці середнього та нижчого класу відчували, що соціально ліберальний клас

залишив їх позаду з грошима. Ця група голосувала за консервативну партію, а згодом за Brexit.

Не забуваймо також, що багато хто з прихильників Brexit бачили в ньому економічні можливості. Якби країна не була частиною ЄС, вона могла б підписувати власні торгові угоди з іншими країнами. Багато хто у Великій Британії розглядав регуляторний характер ЄС як обмеження ідей вільного ринку. Деякі інші хотіли захистити економіку Великобританії від фінансових катастроф, таких як криза в єврозоні в 2009 році та фінансова криза 2008 року.

Розпочнемо з наслідків для економіки Великобританії. В останні роки (2018–2020) економіка Великої Британії не працювала добре через сукупний вплив Brexit і пандемії Covid-19. Після приходу до влади партія Бориса Джонсона виконала формальності Brexit і підписала угоду про торгівлю та корпорацію (ТСА) з ЄС. ЄС все ще є важливим торговим партнером Великобританії і залишатиметься ним у майбутньому, враховуючи, що вони є географічними сусідами.

Лондонський фондовий ринок був дуже нестабільним після Brexit. Три чверті торгівлі його похідними акціями було втрачено Амстердамською та Нью-Йоркською фондовими біржами. Лондон був відомий як фінансова столиця світу завдяки своїм фінансовим послугам, але після Brexit 10% активів британського банку переїхали або будуть переміщені до ЄС, а близько 440 банківських і фінансових установ покинули Великобританію.

Також Brexit негативно вплинув на ринок праці Великобританії. Після Brexit близько 20 000 громадян ЄС покинули Великобританію. Це призвело до масової нестачі працівників у таких галузях, як роздрібна торгівля, готельний бізнес і транспортування товарів. Через відсутність належного імміграційного статусу водії з ЄС не могли керувати паливними цистернами у Великобританії, що призвело до дефіциту палива в жовтні 2021 року.

Також розглянемо наслідки Brexit для економіки ЄС. Економіка ЄС спочатку виграла від Brexit, оскільки багато фінансових установ переїхали до ЄС. Це створило раптову потребу в кваліфікованих робітниках. Однак Велика Британія була одним із головних платників до бюджету ЄС. У період з 2014 по 2018 роки Великобританія в середньому надавала 7,8 мільярда фунтів стерлінгів на рік. Після Brexit бюджет ЄС недоотримав 5%. Тепер ЄС має заповнити цю прогалину шляхом скорочення витрат або збирання більше з інших країн-членів.

Щодо торгівлі, як Великобританія, так і ЄС шукають інших торгових партнерів. ЄС збільшив торгівлю зі США (18%) і Китаєм (17%) у 2021 році порівняно з 2020 роком.

Загалом, економіка Великої Британії зазнала негативних наслідків після виходу з ЄС, тоді як економіка ЄС мала деякі помірні наслідки. Вrexit зруйнував усі угоди між Великою Британією та ЄС щодо безпеки, торгівлі, управління та вільного пересування людей і товарів. Вrexit повинен мати довгострокові наслідки не лише для економік Великої Британії та ЄС, але й для світової економіки.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В. Вrexit: причини і наслідки британського референдуму. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики*: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29.
2. Коваль О. Несподіваний Вrexit: Європа сама вказала Великій Британії на двері. *Дзеркало тижня*. 2016. № 24.
3. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016 С. 86–90.
4. Ломака В. С. Правова культура суспільства в умовах європейської інтеграції. *Проблеми законності*. 2022. № 159. С. 105–128

Науковий керівник: Комарова Т. В., професорка, докторка юридичних наук, завідувачка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Хлопко К. О.¹

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ В ЄС

Гендерна рівність та заборона дискримінації є одними з найбільш важливих принципів, на яких ґрунтується Європейський Союз (ЄС). Вони покликані забезпечити рівні можливості для всіх громадян ЄС та захи-

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

щають їхні права від будь-якої форми дискримінації на підставі статі, расової або етнічної приналежності, релігії, віку, сексуальної орієнтації, інвалідності або будь-якої іншої характеристики. Оскільки гендерна рівність та заборона дискримінації є ключовими принципами ЄС, вони регулюються Установчими договорами ЄС і мають суттєвий вплив на життя громадян та соціально-економічний розвиток країн-членів ЄС [7].

Взагалі, гендер можливо визначити як соціокультурну, символічну конструкцію статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок [8]. Гендер також не потрібно плутати зі статтю, адже гендер ми не отримуємо з народження, а набуваємо в процесі життя в соціумі.

Європейський Союз має ряд законів і політик для просування і захисту цих цінностей, включаючи Договір про Європейський Союз (ДЄС), Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), Хартію основних прав Європейського Союзу, та Стратегію гендерної рівності ЄС.

Рівна оплата за рівну працю рівної вартості для працівників чоловічої і жіночої статі є одним із базових принципів для ЄС. Спершу, принцип рівної оплати за рівну працю було зафіксовано ще в статті 119 Договору про заснування Європейського економічного співтовариства, який став першим закріпленим положенням щодо гендерної рівності [4]. На сьогоднішній день, це право передбачено статтею 157 ДФЄС [7], а також статтею 23 Хартії основних прав ЄС [1].

Хоча, вважається, що впровадження цього принципу позитивно вплинуло на судові процеси із захисту жіночих прав на рівну із чоловіками заробітну платню. Але, на практиці все ще існує розрив між заробітною платнею чоловіків та жінок [5].

Хартія основних прав Європейського Союзу, яка має таку ж юридичну силу, як і установчі Договори ЄС, забороняє дискримінацію за різними ознаками, включаючи стать (стаття 21) [1]. ЄС також має кілька директив, які забороняють дискримінацію за різними ознаками і вимагають від держав-членів вжити заходів для сприяння гендерній рівності. Наприклад, Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року Про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового чи етнічного походження [6]; Директива 2006/54/ЄС від

05.07.2006 р. Про реалізацію принципів рівних можливостей та рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування та зайнятості [2].

Незважаючи на це, поки ще багато роботи і тому ЄС продовжує вживати заходів для того, щоб до всіх осіб ставилися однаково і всі мали доступ до рівних можливостей, незалежно від їхньої статі чи інших особистих особливостей. Як приклад прогресу – це представництво жінок на владних посадах в ЄС, яке було давньою проблемою, адже жінки історично були недостатньо представлені на політичних та керівних посадах. Однак, в останні роки відбулися спроби сприяння гендерній рівності в цій сфері. Наприклад, ЄС вжив заходів для збільшення представництва жінок на керівних посадах, таких як призначення жінок на посади високого рівня в інституціях ЄС, включаючи головування в Єврокомісії та Європейському центральному банку [3].

ЄС також встановив низку стандартів та керівних принципів для сприяння гендерній рівності. Наприклад, Стратегія гендерної рівності ЄС на 2020–2025 роки визначає рамки для просування гендерної рівності у всіх сферах політики ЄС, включаючи освіту, зайнятість та охорону здоров'я. ЄС також встановив керівні принципи для країн-членів щодо сприяння гендерній рівності в освіті та на робочому місці [9].

Також можна зазначити тимчасові спеціальні заходи щодо забезпечення гендерної рівності в різних сферах життя, які реалізуються у багатьох державах-членах ЄС. Ось кілька прикладів [10]:

1) Іспанія: в Іспанії було прийнято закон про рівність статей у 2007 році, який встановив квоти на кандидатів для виборів до парламенту, де принаймні 40% кандидатів повинні бути жінками. Крім того, в країні існує програма, спрямована на підтримку жінок-підприємців;

2) Швеція: у Швеції діє закон, що гарантує декретну відпустку для батьків, а також забезпечує додаткову оплачувану відпустку для жінок після народження дитини. Крім того, в країні забезпечується високий рівень жіночої зайнятості та політичної участі жінок;

3) Франція: у Франції забезпечується оплачувана відпустка для батьків, а також додаткові засоби для догляду за дітьми, щоб сприяти балансу між професійним та особистим життям. Крім того, в країні діє закон про гендерну квоту на керівні посади у приватному секторі;

4) Нідерланди: у Нідерландах жінки мають рівні права на спадщину та право вести справи в судах. Крім того, в країні забезпечується декрет-

на відпустка для батьків, а також додаткова оплачувана відпустка для догляду за дітьми.

Загалом ЄС прагне сприяти гендерній рівності та забороні дискримінації у всіх сферах суспільства, включаючи політику, зайнятість та освіту. Хоча прогрес був досягнутий, ще належить зробити роботу для досягнення повної гендерної рівності в ЄС. Для цього можуть бути вжиті заходи, такі як забезпечення належних інвестицій у дошкільну освіту, послуг з догляду за дітьми, у тому числі коштом наявного фінансування ЄС, досягнення балансу та організація сприятливих умов для кар'єр жінок у спортивних організаціях та STEM напрямі, та належним чином впроваджувати принципи гендерної рівності в трудове законодавство ЄС [9].

Список використаних джерел:

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). *Official Journal of the European Union. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405.*

2. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). *Official Journal of the European Union. OJ L 204, 26.7.2006, p. 23–36. 1.*

3. European Commission. «Genderequality: Promoting equal economic independence for women and men, closing the gender pay gap, advancing gender balance in decision making, ending gender based violence and promoting gender equality beyond the EU». URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality_en.

4. Treaty establishing the European Economic Community. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT>.

5. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні : аналіт. доповідь; за ред. О. Кисельової. 17 с.

6. Директива № 2000/43/ЄС Ради ЄС, що імплементує принцип рівного поводження з людьми, незалежно від їх расового або етнічного походження : Директива Європ. Союзу від 29.06.2000 р. № 2000/43/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text.

7. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про Функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) 30.3.2010. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2010. С 83/1 Ст. 17

8. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

9. Стратегія гендерної рівності 2020–2025. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/682425/en>.

10. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навч. посіб. / В авторській редакції Комп'ютерне верстання І. С. Кордюк. Київ: 2018. 204 с.

Науковий керівник: К. С. Шалупня, асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чернікова Ю. К.¹

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОМБУДСМЕН ЯК ГАРАНТ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права і свободи людини займають важливе місце у Європейському Союзі. Для їх дотримання та запобіганню порушенням треба було створити ефективний інститут, який би гарантував їх захист у кожній із держав. Саме таким позасудовим механізмом для забезпечення дотримання прав і свобод став Європейський омбудсмен. Ця посада з'явилася відповідно до Маастрихського договору у 1993 році. У своїй діяльності Омбудсмен керується статтею 228 Договору про функціонування Європейського Союзу та рішенням Європейського парламенту «Про правила та загальні умови регулювання виконання обов'язків омбудсмана».

Особливостями цього інституту є те, що звернутися до нього може будь-яка юридична чи фізична особа, яка зареєстрована або проживає в одній із держав членів ЄС; подати скаргу можна або через депутата Європейського Парламенту, або одразу ж Омбудсмену; зміст скарги становить порушення у діяльності управлінських органів або інститутів ЄС, крім судових інстанцій; має бути обґрунтованість скарги та дотримано всіх процесуальних вимог щодо її оформлення. До того ж Європейський омбудсмен не розглядає скарги на національні, регіональні та місцеві органи влади, судові інстанції, Омбудсменів та на окремих юридичних чи фізичних осіб [3, с.261].

Зі щорічної доповіді Європейського омбудсмена, можна побачити, що основна кількість скарг надходить на ненадання доступу до інформації

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

та документів, та культури надання адміністративних послуг органами ЄС [1]. Лише за 2022 рік частка таких скарг склала 32% від загальної кількості. Право громадян на отримання інформації передбачено статтею 11 Хартії Європейського Союзу про основоположні права [7] і його забезпечення гарантує громадський контроль за діяльністю органів та прийнятих ними рішень, пов'язаних з дотриманням, охороною та захистом прав і законних інтересів [4, ст. 74]. За усталеним твердженням ЄС є певним еталоном демократії та прозорості, проте на практиці не рідко його органи надають неякісні послуги, із затримкою або з неповажним ставленням до особи. Звернення до Омбудсмена у таких випадках, стимулює їх шукати конструктивне вирішення проблеми, здійснювати контроль та вживати заходів для не повторення даних ситуацій у майбутньому [6, с. 40].

Не менш важливою є діяльність Омбудсмена у дотриманні правових норм, адже один із основних принципів у ЄС це верховенство права, що означає вищу силу права, рівність перед ним та покарання лише за його порушення. Хоча основна роль у гарантуванні *acquiscommunitaire* належить Європейській Комісії, але Омбудсмен дозволяє виявляти та ґрунтовно досліджувати проблеми недотримання, опрацьовуючи скарги, що до нього надійшли. Тим самим це дає змогу підвищити ефективність роботи Європейської Комісії та інших органів для забезпечення верховенства права [6, с. 40].

Крім того, коло скарг з якими працює інституція Омбудсмена охоплює широкий спектр порушень у сфері недискримінації та рівності, як за національною, так і за гендерною приналежністю. Наприклад, було звернення співробітника Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), що вказував на недотриманні рівних прав серед працівників, що проявлялось у недопущенні жінок до керівних посад. Розглянувши скаргу, Омбудсмен наголосив на тому, щоб ЄІБ доклав всіх необхідних зусиль для виправлення цієї ситуації та зробив збалансоване представлення чоловіків і жінок на керівних посадах [2].

Особливим кроком в діяльності Омбудсмена стало отримання інформації від Європейського центру з профілактики та контролю захворювань (ECDC), щодо питання пов'язані з COVID-19. Тут мається на увазі дотримання права на охорону здоров'я, тобто чи ECDC виконало всі свої обов'язки у повній мірі, чи взаємодіяло з іншими органами та організаціями для зменшення шкоди, а також прозорість діяльності цього органу [5, с. 58].

Отже, з кожним роком кількість звернень до Європейського Омбудсмена невідповідно зростає, що говорить про довіру громадян до цього інституту. Його переваги виявляються в тому, що за мінімальних затрат ресурсів отримується ефективно відновлення порушених прав. На сьогодні Європейський Омбудсмен відіграє важливу роль у дотриманні прав і свобод, діючи незалежно та неупереджено, він сприяє відновленню порушених прав, слугує певним посередником між органами ЄС та громадськістю, тим що реагуючи на їх скарги, пропонує певні зміни і в органах, інституціях, агенціях. Здійснюючи свої функції, Омбудсмен сприяє економічному, соціальному і правовому розвитку Європейського Союзу і створюючи комфортне, захищене середовище для життя громадян та відкриття і функціонування юридичних осіб.

Список використаної літератури:

1. European Ombudsman Annual Report. Monday 2022. 25 April 2023. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/our-strategy/annual-reports>.
2. European Ombudsman Annual Report 2018.14 May 2019 URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/annual/en/113728>.
3. Асірян С. Р. Роль євроомбудсмана в контролі за дотриманням прав і свобод громадян ЄС: аналітичний огляд. *Міжнародне право*. 2021. № 1. С. 260–264.
4. Гуйван П. Д. Міжнародне право про доступ до інформації. *Право та державне управління*. 2019 р., № 2 (35) том 1. С. 73–79
5. Маринів І. І. Європейський омбудсмен як орган захисту прав фізичних та юридичних осіб в Європейському Союзі. *Право та інновації*. 2021. № 1(33). С. 55–61.
6. Маринів І. І. Роль Європейського омбудсмана щодо захисту прав громадян ЄС та забезпечення належного управління інституційного механізму європейського союзу. *Право та інновації*. 2020. № 3 (31). С. 38–45.
7. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). *Official Journal of the European Union*. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>
8. Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2014. № 27. С. 62–76.
9. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 107. С. 13–22.

Науковий керівник: Шалупня К. С., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Судова система Європейського Союзу створювалась з ціллю вирішення суперечок між суб'єктами європейської інтеграції. Крім цього, важливим завданням було забезпечення цілісності та узгодженості права європейських інтеграційних організацій шляхом відповідного тлумачення його норм. Її метою також було забезпечення безконфліктної взаємодії норм права Європейського Союзу та внутрішнього права держав-членів як передумови для нормального функціонування організаційно правового механізму європейської інтеграції [1, с.59].

Вищою судовою інстанцією у судовій системі ЄС є Суд ЄС. Загалом, правовий статус Суду ЄС, його завдання, з набранням чинності Лісабонського договору, визначаються Договором про ЄС у новій редакції, Лісабонським договором, Договором про функціонування ЄС, Статутом Суду Європейського Союзу, Регламентом Суду [2, с.99].

У своїй діяльності Суд ЄС виконує функції міжнародного, конституційного, частково адміністративного суду [3, с. 37].

В якості міжнародного суду, вирішує суперечки між державами-членами щодо об'єкта установчого договору, а також між державами-членами та інститутами ЄС або безпосередньо між самими інститутами. Як конституційний суд, він розглядає законність законодавчих актів, прийнятих спільно Європарламентом і Радою, актів Ради, Комісії та Європейського центрального банку, які не належать до рекомендацій і висновків, а також актів Європарламенту і Європейської Ради, що мають правові наслідки для третіх сторін. Щодо функції адміністративного суду, то він має юрисдикцію в будь-якому спорі між ЄС та його службовцями, у випадках вирішення спорів, що стосуються відшкодування збитків, заподіяних інститутами ЄС чи його службовцями при виконанні ними своїх обов'язків також [2, с. 62].

Якщо провести аналіз компетенції Суду необхідно зауважити, що з початку існування Суду ЄС часто можна помітити критику щодо відсутності судових ухвал та практики, яка спрямована на захист прав

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

і свобод людини. Проте, саме діяльність Суду та сформована ним доктрина захисту прав і свобод людини і громадянина, принцип поваги прав людини знайшов своє відображення в установчих договорах ЄС та отримав належний захист з боку Суду ЄС. Суд має право перегляду актів інститутів ЄС, що є своєрідним механізмом захисту прав окремих індивідів [4].

Взагалі, Суд ЄС розпочав формувати свою практику щодо прав людини ще у 1969 р., а саме важливу роль має рішення у справі Stauder [5]. Низка рішень Суду ЄС, які визнавали права людини головними принципами права спочатку співтовариств, а потім і ЄС є доказами вищезгаданого. Також, важливо зазначити, що Суд ЄС часто був засуджений як надто активний орган, який виходить за межі повноважень інтеграційного об'єднання, створюючи стандарти захисту прав людини [6, с. 168–190].

Що стосується контролю за державами-членами, то як зазначає А. О. Сердюк та Ю. В. Федчишина у своїй статті: « у сферах, які не належать до компетенції Союзу, Суд не має механізмів впливу на держави-члени та контролю за державними заходами стосовно дотримання прав людини. У цьому випадку відповідальність за їх дотримання покладається на національну владу». Контроль Суду ЄС над національними заходами у сфері захисту прав людини може застосовуватись, при умові, що заходи національного рівня реалізуються в рамках компетенції ЄС. Крім цього, такі дії вважаються делегуванням повноважень Союзу до національної влади, а делегування повинно здійснюватись із дотриманням стандартів захисту прав людини, які визнаються ЄС [7, с.643].

Розглядаючи дане питання, звернемось до рішення Суду ЄС у справі «Commission v Ireland». Вказане рішення стосується спору між Великою Британією та Ірландією, в якому Суд ЄС вперше роз'яснив питання, що відноситься до проблеми співвідношення своєї юрисдикції з юрисдикцією інших міжнародних судових установ. Суд ЄС узагальнив, що «передача цього спору до іншої, ніж Суду ЄС, установи ставить під загрозу юрисдикційний порядок, визначений установчими договорами, та, як наслідок, автономію правової системи Союзу загалом». Також Суд вказує, що будь-яка судова установа вважається потенційною загрозою для автономії правопорядку ЄС [7, с.644].

Неодмінно слід зауважити щодо конфліктів, які виникають між Судом ЄС та ЄСПЛ. Їх причиною є те, що відповідне право тлумачиться в різно-

му обсязі. Крім цього, суди використовують відмінні способи та підходи щодо питань обмеження захисту прав у випадках виникнення колізій між правами приватних осіб. Тобто, згідно з ЄСПЛ, відповідні дозволені обмеження можуть застосовуватись до окремих прав. Для того, щоб пересвідчитись, що ці обмеження не зменшують обсягу права до рівня, що позбавляє його ефективного захисту, Суд повинен переконатись, що такі обмеження відповідають закону та встановлені законом, а також їх мета законна [7, с. 644]. Отже, важливим є те, що зазначені вище суди не тільки функціонують по-різному, а ще й по-іншому співвідносяться з національними судами держав [7, с.644].

Таким чином, у практиці цих Європейських судів часто з'являється непогодженість у тлумаченні, а це в свою чергу, створює проблему різного вирішення однакових справ. Ця ситуація має досить негативні наслідки, адже порушує однаковість підходу до інтерпретації змісту та обсягу прав людини в Європі. Однак, з іншого боку приєднання ЄС до Європейської Конвенції з прав людини можливо призвело б до краю процесу формування подвійної системи стандартів прав людини у практиці Суду ЄС та ЄСПЛ. Отже, можемо прослідкувати велику потребу вжиття заходів щодо уніфікації підходу ЄСПЛ та Суду Справедливості у розв'язанні справ, щодо захисту прав людини, а також гармонізації стандартів у цій сфері у межах Ради Європи та Європейського Союзу. Однак, необхідно зазначити, що наявне негативне рішення Суду ЄС 2/13 від 18.12.2014 р., яке безпосередньо зупинило даний процес на невизначений строк [7, с.644].

Список використаної літератури:

- 1.Яворська І. М. Правовий статус та функції суду Європейського союзу// 36. Наукових статей. 2012. с.95–105.
2. Кондратенко Ю. Право Європейського Союзу – особлива модель регулювання міждержавних відносин. *Право України*. – 2005. – № 7. – с. 130.
3. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу. К: Реферат, 2005.
- 4.Шпакович О. М. Роль суду Європейського Союзу в становленні та розвитку європейського права. *Порівняльно-правові дослідження*. 2009, № 1. с.58–63.
5. Case 29/69 «Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt». European Court Reports. 1969. P. 419.
6. De Burca G. After the EU Charter of Fundamental Right: The Court of Justice as the Human Rights Adjudicator? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2013. Vol. 20. P. 168–190.

7. Сердюк А. О. Федчишина Ю. В. Взаємодія ЄСПЛ та Суду Справедливості в контексті захисту прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021, №4. С. 642–644.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Швецова Т. І.¹

«ДЕФІЦИТ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Така проблема як «дефіцит демократії» виникла ще з самого початку створення Союзу. Передусім йшлося про те, що Європейський Парламент був наділений переважно консультативними повноваженнями, а самі інституції віддалені від громадян Європейського Союзу, тобто в недостатній мірі враховували їх інтереси.

Наявність такої проблеми несе в собі певні загрози. По-перше, це ситуація коли, у зв'язку з приматом права ЄС над національними правопорядками держав-членів, країна вимушена приймати «волю» ЄС, всупереч власним інтересам – так звана «тиранія більшості». По-друге, це слабкий і неефективний контроль за інституціями збоку європейської громадськості. По-третє, це віддаленість організацій від окремих громадян, оскільки лише Європейський Парламент обирається безпосередньо громадянами. Головною ж загрозою є можливість втрати того ресурсу довіри з боку громадян ЄС, який забезпечував подальший розвиток інтеграційних процесів [1, с.130].

Що стосується розуміння поняття «дефіциту демократії», то науковці й донині не дійшли до єдиної точки зору ні щодо власне підходів до визначення цього поняття, ні щодо взагалі наявності чи відсутності даної проблеми. Наслідком цього, передусім, є відсутність критеріїв оцінки цього явища. Оскільки Євросоюз не є ані державою, ані міжнародною організацією, а є унікальним наднаціональним утворенням, як можна виміряти, оцінити, зрозуміти, що наявність демократії в такому об'єднанні забезпечена?

¹ Студент 3 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Говорячи ж про наукові підходи до визначення «дефіциту демократії», то їх існує два: соціокультурний та інституціональний.

Прихильники першого зазначають, що з формальної точки зору демократія може існувати, але зберігаючи при цьому дефіцит демократичної легітимності. Це є результатом недостатньої інтегрованості суспільства та відчуття політичної спільності серед громадян, відсутності політичної нації на європейському рівні.

Прибічники інституціонального підходу наголошують на тому, що нестача демократії на рівні Європейського Союзу виникає через слабкі повноваження Європейського Парламенту. Відповідно до цієї позиції, розширення повноважень Європарламенту може стати вирішенням проблеми. Тому, з метою подолання саме такого «дефіциту демократії» в 2007 році 27 державами-членами був підписаний Лісабонський договір.

Серед новел Лісабонського договору, які покликанні зменшити «демократичний дефіцит», можна назвати такі [2, с.89]:

1) розширення законодавчих повноваження Європейського Парламенту (який разом із Радою ЄС стає невід'ємною частиною процесу прийняття рішень на наднаціональному рівні);

2) надання національним парламентам повноважень впливати на вирішення питань на європейському рівні, зокрема через реалізацію права перевірки законопроектів, що розробляються Європейською Комісією (органом, що у переважній більшості випадків виступає ініціатором загальносоюзних законодавчих актів), на їхню відповідність принципу субсидіарності;

3) запровадження унікального інструменту залучення до ухвалення рішень у Союзі громадян ЄС – «громадянської ініціативи» (ч. 4 ст. 11 ДЄС та ч. 1 ст. 24. ДФЄС).

Але, слід зазначити, що існує ряд проблем з реалізацією відповідних положень. Зокрема, щодо другого пункту, то, по-перше, той термін, який надається національним парламентам для проведення повноцінного аналізу законопроектів є занадто малим. По-друге, положення законопроектів можуть перевірятися тільки стосовно дотриманням принципу субсидіарності, хоча доречніше б було надати право перевіряти і на відповідність принципу пропорційності, так як це торкається питань фінансового забезпечення і тим самим привертає увагу громадян Євросоюзу. Інша проблема полягає в тому, що національні парламенти не мають можливості аналізувати підсумкові варіанти законів, тільки проекти.

А також, відсутність достатньо існуючих технічних можливостей у всіх національних парламентів держав-членів ЄС для опрацювання значного числа законодавчих ініціатив[3].

Що стосується третього пункту, то не дивлячись на те, що запровадження інституту «громадянської ініціативи» суттєво розширює політичні права громадян ЄС через визнання права кожного із них на участь у демократичному житті Союзу, все ж можливість реалізації такого права залежатиме від прийнятності сформульованої пропозиції. В Регламенті №211/2011 про громадянську ініціативу інституції ЄС закріпили чіткі критерії прийнятності «громадянської ініціативи», стадії реалізації цього інституту, визначили вимоги для організаторів ініціатив, порядок їх реєстрації, вимоги до кількості підписів загалом у Союзі та в окремих державах-членах, вимоги щодо перевірки дійсності (автентичності) підписів тощо. Однак, існує застереження Європейської Комісії про те, що вона не реєструватиме ініціативу громадян ЄС, яка передбачатиме внесення змін і доповнень до актів первинного права. Регламент же щодо цього питання не містить чітких положень. Треба зазначити, що дане застереження суперечить головній меті запровадження інституту громадянської ініціативи, адже, оскільки сама Комісія має право пропонувати поправки до Установчих договорів, то предмет громадянської ініціативи міг би також стосуватися змін і доповнень у первинному праві ЄС[2, с.94].

Отже, з усього вищенаведеного, можна зробити висновок, що без вирішення проблеми «демократичного дефіциту» неможливі ні перехід інтеграційних процесів на якісно новий етап, ні підтримання легітимності Євросоюзу в очах її громадян на існуючому рівні. Забезпечення легітимності виключно за рахунок ефективності політики ЄС або прозорості / якості процесу прийняття рішень в Євросоюзі більше неможливо.

Без загальноєвропейських партій, ЗМІ, кращого розуміння функціонування Євросоюзу для власних громадян, без транснаціональних дебатів по значущих питаннях і введення елементів «громадської змагальності» при занятті вищих посад вирішити проблему «демократичного дефіциту» не уявляється можливим. Через відсутність загальноєвропейських дебатів з проблем ЄС фактично немає майданчика для подання альтернативних поглядів на рішення Єврокомісії, Ради ЄС та Європарламенту, немає своєї «опозиції», яка так чи інакше могла б коригу-

вати діяльність інститутів ЄС. В результаті критика функціонування інститутів Євросоюзу і прийнятих в Брюсселі рішень поступово трансформується в євроскептицизм. Створюється ситуація, при якій громадяни можуть висловлюватися «за» або «проти» проекту європейської інтеграції, а ось вплинути на його конкретний зміст їм складніше [4, с.3].

На думку А. Стрелкова, Лісабонський договір сформував ряд передумов для участі населення в політиці Євросоюзу. Тепер необхідно, щоб громадяни ЄС змогли чітко ідентифікувати себе з тією чи іншою політичною силою і, відповідно, впливати на її місце в політичній системі ЄС[3].

До того ж, на мою думку, якщо говорити про демократію, то в перекладі з грецької мови воно означає владу народу. Тобто, громадяни обираючи своїх представників до органів державної влади наділяють їх певними повноваженнями задля забезпечення їх інтересів, інтересів держави і всього народу. З огляду на це, можна зробити припущення, що ці самі представники утворюючи таке об'єднання як Європейський Союз, передаючи йому певні суверенні права, діють у межах повноважень наданих їм громадянами, з метою забезпечити інтереси своєї держави. Виходячи з цього, принцип демократії є дотриманим. Але, тоді кожна країна-член ЄС має діяти виключно в своїх інтересах, а не задля досягнення спільних цілей всіх держав-членів, як це зазначено в Договорі про Європейський Союз. І, отже, на мою думку, про подолання «дефіциту демократії» можна говорити тільки тоді, коли буде досягнуто прагнення, закріплене в Преамбулі ДЕС, щодо поглиблення солідарності народів, тоді, коли сформується загальноєвропейська ідентичність, загальноєвропейський демос, загальна для всієї Європи «колективна пам'ять», сформується «союзна нація».

Список використаної літератури:

1. Яковюк І. В. «Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України»: дис. ... д-ра юрид. наук: І. В. Яковюк. Харків, 2014. 474 с.

2. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС), *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2011. Вип. 22. С. 86–95.

3. Стрелков А. «Демократический дефицит» после Лиссабонского договора. URL: http://www.perspektivy.info/oykumena/europe/demokraticeskij_deficit_posle_lissabonskogo_dogovora_2010-04-09.htm.

4. Врадій О. «Можливості подолання проблеми «демократичного дефіциту» в Європейському Союзі», Сучасна українська політика. *Політики і політологи про неї*. К., 2010. Вип. 21. С. 267–280.

5. Байковський П. Б. Інституційна та соціоструктурна складова проблеми «дефіциту демократії» в ЄС. *Вісник Львівського університету*: Сер.: Міжнародні відносини. 2012. Вип. 30. С. 103–112.

6. Вінникова Н. А. Питання демократичної легітимності в сучасному Європейському теоретичному дискурсі. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2009. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/3296>.

7. Договір про функціонування Європейського Союзу від 23 березня 1957 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

Шеляков М. О.¹

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ В ПЕРІОД ВІДСТУПУ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЄКПЛ

Обмеження прав громадян виступають в якості самостійного інституту права, який сформований із цілої низки різноманітних взаємоузгоджених та взаємопов'язаних норм, конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного та інших галузей права, у межах яких встановлено підстави, умови, процедури та механізми правомірного звуження обсягу громадянських прав. Поміж тим, усі такі законодавчі норми доповнені практикою судових інституцій, зокрема, міжнародних як, наприклад, Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ). Можливість обмеження свободи пересування на міжнародному рівні встановлено Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), у статті 15 якої закріплено положення стосовно дерогації у надзвичайних ситуаціях. При цьому, на відміну від попередніх міжнародно-правових актів, у ЄКПЛ відповідні положення представлено у більш розширеній формі та конкретизовано, у тому числі й проведено їх поділ на загальні та спеціальні. Загальні критерії обмежень закріплено у ст. ст. 15–18 ЄКПЛ, фактично дублюючи таким чином положення попередніх актів міжнародного права прав людини. Позаяк,

¹ Студент 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

спеціальні норми закріплені у ст. ст. 8–11 ЄКПЛ та ст. ст. 1, 2, 4 та 7 Протоколів до неї [1].

Уперше тлумачення положень ст. 15 ЄКПЛ було викладено у рішенні по справі «Лоулес проти Ірландії» у 1961 році. У процесі розгляду справи встановлено, що заявника було затримано без попереднього вмотивованого дозволу судді за причетність до діяльності терористичної організації у Північній Ірландії. Поміж тим, ірландським урядом було повідомлено Раду Європи про допущення відступу, що передбачено ст. 15 ЄКПЛ. У своєму рішенні ЄСПЛ було зазначено, що «інші надзвичайні ситуації, що загрожують життю нації» можливо трактувати як «виняткову ситуацію кризи або надзвичайної ситуації, яка зачіпає все населення і становить загрозу організованому життю громади, до складу якої входить держава». Судом зроблено висновок, що «поєднання кількох факторів указує на існування надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації, а саме на існування жорстокої таємної армії, яка діє за межами території держави, і швидко, значно посилює свою терористичну діяльність»[2].

У межах розв'язання справи «Мехмет Хасан Алтан проти Туреччини» у 2018 р. ЄСПЛ установив, що заявника (журналіста за фахом) було затримано у 2016 році та взято під варту за підозрою у підтримці діяльності терористичного угруповання після спроби військового перевороту. Щодо факту затримання урядом Туреччини заявлено про відступ, що узгоджується з приписами ст. 15 ЄКПЛ. Не зважаючи на те, що Конституційним судом Туреччини встановлено відсутність фактичних підстав для поміщення заявника під варту, судом нижчої інстанції було відхилено його вимогу про звільнення. ЄСПЛ було встановлено, що факт затримання заявника суперечить положенням ст. 5 (1) ЄКПЛ та ст. 2 Протоколу 4 до неї, погодившись із висновками Конституційного суду про те, що навіть у випадку невідкладного поміщення під варту, такі дії мають обґрунтовуватися достатніми доказами. До того ж, свавілля, що полягало в подальшому утриманні під вартою обґрунтовується невиконанням обов'язкового рішення вищої судової інституції держави.

Так, заявник звертав увагу на те, що позбавлення його доступу до матеріалів справи стосовно себе фактично позбавляє його можливості оскаржити перебування під вартою, однак, такий аргумент не був узятий до уваги Судом, оскільки журналіст мав захисника. Проте судом було задоволено скаргу заявника щодо тривалості розгляду питання Конституційним судом (розгляд тривав понад чотирнадцять місяців), зауваживши, що затягування розв'язання справ сприяє лише збільшенню відста-

лих проваджень, у тому числі внаслідок подібних надзвичайних ситуацій. Не зважаючи на те, що Судом зазначено про обґрунтованість більш тривалого розв'язання справи заявника Конституційним судом, усе ж таки визнано порушення приписів ЄКПЛ стосовно необґрунтовано тривалого перебування заявника під вартою саме через недотримання розумних строків судового розгляду, що суперечить і положенням національного законодавства[3].

Виходячи із вищезазначеного, можна дійти висновку, що ЄСПЛ у своїх рішеннях приділяє значну увагу питанням трактування положень ЄКПЛ, що сприяє зменшенню порушень у сфері обмеження прав громадян, у тому числі й на свободу пересування. Водночас, ЄСПЛ підтримує позицію стосовно того, що навіть у випадку існування надзвичайних обставин, відступлення від положень ЄКПЛ стосовно забезпечення прав людини на свободу пересування має бути достатньо обґрунтованим задля недопущення порушення принципів, що є складовими верховенства права.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Лоулес проти Ірландії: рішення ЄСПЛ від 14 листопада 1960 року. Заява № 332/57. URL:<https://hudoc.echr.coe.int>.
3. Мехмет Хасан Алтан проти Туреччини: рішення ЄСПЛ від 20 березня 2018 року. Заява № 13237/17. URL:<https://hudoc.echr.coe.int/>.

Наукова керівниця: Шульга В. О., асистентка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Яворська О. О.¹

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ЄС: ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ

У сучасному світі репродуктивні права є одним з найбільш важливих питань у галузі прав людини, адже забезпечення їх захисту та доступу

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

до репродуктивних послуг є невід'ємною частиною здоров'я та благополуччя людини, що є пріоритетним напрямом розвитку багатьох країн.

Актуальність даної теми підтверджується тим, що не всі країни-члени ЄС дотримуються міжнародних правових стандартів у цій сфері в повному обсязі, що призводить до порушень репродуктивних прав людини. Також репродуктивні права людини досі є предметом багатьох дискусій та суперечок в суспільстві, особливо стосовно питань абортів та штучного запліднення, співвідношення права на життя та права на приватне життя.

Дослідженням цього питання займалось багато вчених, зокрема такі як Головащук А. П., Лебедева Ю. В., Богачова Л. Л., Майкут Х. тощо.

На даний час у Європейському Союзі (ЄС) відсутній спеціальний закон, який би закріплював поняття репродуктивних прав людини. Вперше визнання права людини на сексуальне та репродуктивне здоров'я відбулось в Резолюції Європарламенту про сексуальне та репродуктивне здоров'я і права від 2001 року. Відповідно до цього документу, Європейський парламент відзначає, що правова або регуляторна політика щодо репродуктивного здоров'я належить до компетенції держав-членів, однак ЄС може відігравати допоміжну роль у цьому питанні шляхом обміну передовою практикою [3].

Говорячи про саме поняття зазначимо, що репродуктивні права – це похідні від права на охорону здоров'я особисті немайнові права фізичної особи, що пов'язані з репродуктивним здоров'ям людини і полягають у її здатності вільно приймати рішення щодо народження дитини, кількості дітей та інтервалів між їх народженням, застосування допоміжних репродуктивних технологій [5, с. 94]. На жаль, на сьогодні існує велика кількість кейсів щодо порушення репродуктивних прав людини. Головну роль захисту цих прав несуть Суд ЄС та ЄСПЛ. Хоча варто відмітити, що співпраця між цими судами у сфері репродуктивних прав людини відбувається опосередковано і лише через ЄКПЛ.

Щодо практики Суду ЄС в аспекті репродуктивних прав людини вагоме значення має справа C-159/90, де питання було ініційовано Виоким судом Ірландії про неможливість вирішення справи у зв'язку з проблемою тлумачення права ЄС. Головна теза цього рішення ЄС полягала у визнанні абортів як законної послуги в державах-членах ЄС. У результаті, вищезазначене рішення фактично доповнило і наголосило на існуванні та можливості юридичного захисту такого репродуктивно-

го права як право на добровільне переривання вагітності у Європейському Союзі [4].

У практиці ЄСПЛ також можна знайти багато цікавих та значимих кейсів, що установлюють відповідність політики держави-члена у сфері репродуктивних прав людини міжнародним стандартам. У свою чергу, суд стає на позицію захисту прав в актуальних питаннях, таких як штучне переривання вагітності, згода батька дитини на аборт, донорство ембріонів, домашні пологи тощо.

Як приклад можемо навести рішення у справі «Р. Р. проти Польщі», де ЄСПЛ визначив, що «приватне життя» включає у себе право на особисту автономію і особистий розвиток. ...Поняття приватного життя стосується таких предметів, як гендерна ідентифікація, сексуальна орієнтація і статеве життя, фізична і психологічна недоторканність особи. Поняття приватного життя у значенні статті 8 Конвенції поширюється як на рішення стати батьками, так і рішення про те, щоб не бути батьками» [1]. Цей висновок захищає право жінки на аборт та співвідносить право ембріона на життя та право жінки на вибір.

Цікавою є справа «Босо проти Італії», де чоловік скаржився на проведення дружиною аборт без його згоди. З цього приводу ЄСПЛ зазначив, що «право на приватне життя батька не може тлумачитися так широко, щоб містити право консультуватися з приводу аборт, який має намір зробити жінка. Аборт був проведений згідно з законодавства Італії та мав на меті захист здоров'я матері, а тому втручання в право згідно зі ст. 8 Конвенції було виправданим» [2].

Отже, практика Суду ЄС та ЄСПЛ демонструє високий рівень захисту репродуктивних прав людини в Європейському Союзі, але це не означає зменшення рівня даних правопорушень. На ЄС покладена відповідальність забезпечити захист репродуктивних права людини належним чином та, у випадку їх порушення, розгляд і вирішення справи відбуватиметься відповідно до законів та стандартів, що гарантуватиме дотримання прав людини та підвищення якості життя в Європейському Союзі.

Список використаної літератури:

1. Case EHRR by 26 May 2011 of R. R. v. Poland (Application № 27617/04). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104911%22%5D%7D>.
2. Case EHRR by 5 September 2002 of Boso v. Italy (Application № 50490/99). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-23338%22%5D%7D>.

3. European Parliament report on sexual and reproductive health and rights (2001/2128 (INI)) Committee on Women's Rights and Equal Opportunities, 6 June 2002.

4. Judgment of the Court of 4 October 1991. – The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v Stephen Grogan and others. – Case C159/90. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61990CJ0159>.

5. Головащук А. П. Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій : дис. ... к.ю.н. 12.00.03. 2017. 258 с.

6. Chevychalova Zh. V. Conflicting issues of legal regulation of surrogacy in private international law. *Law and innovative society*. 2021. 2 (17). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/17_Chevychalova17.pdf.

Науковий керівник: Комарова Т. В., д.ю.н., професорка, завідувачка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ясницька В. Б.¹

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Інститут права інтелектуальної власності є важливою складовою частиною особливої системи права Європейського Союзу (далі – ЄС). Його зародження та розвиток щільно пов'язані з процесом інтелектуалізації життя людства, зростанням культури та інформаційних технологій.

Для забезпечення створення єдиного європейського ринку необхідна гармонізація національного законодавства держав-членів ЄС, а також поліпшення системи захисту інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

У ЄС, право інтелектуальної власності охоплює такі сфери, як авторське право, патентне право, товарний знак, дизайн, та інші. Кожна з цих галузей має свої закони та положення, які регулюють використання інтелектуальної власності та захист прав власників.

Одним з основних документів, який регулює право інтелектуальної власності в ЄС, є Директива 2004/48/ЄС про захист інтелектуальної

¹ Студентка 3 курсу факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

власності. Цей документ встановлює мінімальні стандарти для захисту прав власників інтелектуальної власності в країнах-членах ЄС, таких як право на належне визнання та захист прав власності, право на ефективні заходи захисту, право на компенсацію за збитки та право на судовий захист [1].

З метою захисту права інтелектуальної власності прийнята Конвенція про видачу європейських патентів у 1973 році. Згідно з цією Конвенцією було створено Європейське патентне відомство (далі – ЄПВ), яке займається прийняттям, розглядом і оприлюдненням заявок на винаходи, а також видачею патентів на винаходи. ЄПВ забезпечує принцип вільного доступу для будь-якого представника будь-якої країни незалежно від членства у Європейській патентній організації.

За цим документом будь-яка особа, незалежно від громадянства або місця проживання, може подати заявку на винахід, а заявка може бути подана з проханням конвенційного пріоритету. Одна з основних переваг Європейського патенту – можливість подання однієї заявки в ЄПВ, забезпечуючи єдиний термін охорони від 20 років, а також однаковий рівень захисту на території всіх країн-учасниць.

ЄС також працює над зміцненням своїх законів про інтелектуальну власність, зокрема через Регуляцію ЄС про марки, яка вступила в силу в 2016 році та замінила попередню Директиву про марки, а також затвердження Регуляції про комерційні засекречення в 2019 році [2].

У зв'язку з тим, що Україна отримала статус кандидата на членство у ЄС 23 червня 2022 року, актуальним стає дослідження тенденцій та наслідків правового розвитку ЄС в цілому, а також його окремих держав-членів [2].

На сьогодні компетенція ЄС розповсюджується на всі сфери внутрішньої політики, що дає Союзу правові підстави для співпраці з державами в реалізації комплексу внутрішніх функцій.

Відповідно, дискусії в галузі державного управління наразі скеровані на визначення ступеня та форми участі Союзу у реалізації відповідної внутрішньої функції держави на кожному етапі інтеграційного процесу.

Одним з ключових питань є роль країн-членів ЄС у захисті прав та свобод людини і громадянина, зокрема, в охороні прав інтелектуальної власності у зв'язку з науково-технічним прогресом, інноваційним розвитком та творчою самореалізацією.

Аналіз сутності прав інтелектуальної власності згідно з основними тематичними нормативно-правовими документами, зокрема з Хартією основних прав ЄС, є важливим для відповіді на це питання.

Україна обрала інноваційний шлях розвитку та розбудову економіки знань, і для того, щоб успішно реалізувати цей шлях, необхідно належно та ефективно захищати права інтелектуальної власності.

Це завдання повинно вирішуватися комплексно, включаючи розробку національного законодавства відповідно до європейського законодавства, створення національної стратегії розвитку системи правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також координацію дій державно-го та приватного сектору з метою боротьби з контрафакцією та піратством.

Значимо, що право інтелектуальної власності також допомагає у боротьбі зі зловживанням інтелектуальною власністю, таким як підробка та крадіжка. Захист прав власників та дотримання законів про інтелектуальну власність також сприяє створенню рівних умов для конкуренції на ринку, оскільки забезпечує правильне використання інтелектуальної власності [2].

Однак, право інтелектуальної власності також може мати негативні наслідки, такі як обмеження доступу до інформації та знань. Тому, в ЄС існують механізми для забезпечення балансу між захистом прав власників та доступом до інформації, такі як механізми ліцензування та виключних прав.

Одним з суттєвих недоліків у сфері інтелектуальної власності в Україні є відсутність стратегічного бачення, спрямованого на європейський розвиток цієї галузі та моніторингу за виконанням відповідних пріоритетів. Тому, дуже важливим є прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на 2019 рік. Але, на жаль, у період між 2019 та 2021 роками відбувалось гальмування розвитку цієї стратегії [3].

Отже, захист права інтелектуальної власності є важливим механізмом в ЄС для захисту прав власників, стимулювання інновацій та розвитку технологій, а також забезпечення рівних умов для конкуренції на ринку. Проте, важливо забезпечити баланс між захистом прав власників та доступом до інформації, щоб не обмежувати розвиток науки, технологій та культури.

Список використаних джерел

1. Антонова Л. В. Сутність прав інтелектуальної власності відповідно до положень хартії основних прав Європейського Союзу. 2022. С. 8–22с. URL: <https://>

dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/856/1/Антонова%20Л.%20В.%20Сутність%20прав.pdf

2. Капіца Ю. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в Європейському Союзі в контексті інтеграції України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 5–17.

3. Онишко О., Літвінова Ю. Правові інструменти захисту права інтелектуальної власності за нормами законодавства ЄС. Збірник тез доповідей учасників учасників VIII Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 08 грудня 2022 року) / Упоряд.: Д. Є. Забзалюк, В. О. Кучер. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 234 с.

Науковий керівник: М. С. Білоусов, асистент кафедри права Європейського Союзу, Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Кожухар В. Д.¹

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОКУРАТУРА ЯК САМОСТІЙНИЙ ОРГАН ЄС

Задля створення спільної внутрішньої безпеки, правопорядку і правосуддя в Європейському Союзі (далі – ЄС) було створено три агентства – Європейське поліцейське агентство, Європейське бюро судової співпраці та Європейська прокуратура. Ці агентства допомагають державам-членам ЄС в боротьбі проти міжнародної організованої злочинності.

Європейська прокуратура є доволі новим органом Євросоюзу, а його створення тривало майже 25 років. 1 червня 2021 року Європейська прокуратура розпочала роботу та почала розслідувати та переслідувати злочини, що зачіпають фінансові інтереси Союзу, які були вчинені після 20 листопада 2017 року. З цієї дати інституції та органи ЄС, а також компетентні органи ЄС 22 держави-члени, які беруть участь у Європейській прокуратурі, без зайвої затримки повідомляють Європейській прокуратурі про будь-яку злочинну поведінку, щодо якої вона могла б здійснювати свою компетенцію. Будь-яка особа також може повідомити про передбачувані випадки шахрайства та інші злочини, що зачіпають бюджет Союзу, безпосередньо до Європейської прокуратури. Також варто зазначити, що деталі функціонування даної установи були погоджені в рамках механізму

¹ Студентка 3 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

посиленої співпраці (англ. – enhanced cooperation) – процедура, за якої щонайменше дев'ять держав-членів ЄС можуть налагодити прогресивну інтеграцію або співробітництво в певній сфері в межах структур ЄС, але без участі інших членів [6, с. 168].

Створення Європейської прокуратури передбачено у Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), а саме п. 1 ч. 2 ст. 86 ДФЄС, з метою боротьби проти злочинів, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, Рада за допомогою регламентів може заснувати Європейську прокуратуру при Європейське бюро судової співпраці [7, с. 70]. Держави-учасниці повинні прийняти «Директиву PIF» у своє національне законодавство.

Ця директива Ради та Парламенту охоплює боротьбу з шахрайством у фінансових інтересах Європейського Союзу за допомогою кримінального права та підвищує рівень захисту бюджету ЄС шляхом узгодження визначень, санкцій та строків давності кримінальних правопорушень, що впливають на фінансові інтереси ЄС.

Він також визначає, які злочини входять до повноважень Європейської прокуратури: міжнародне шахрайство з ПДВ із загальними збитками щонайменше 10 000 000 євро; інші види шахрайства, що зачіпають фінансові інтереси ЄС; корупція, яка шкодить або може завдати шкоди фінансовим інтересам ЄС; незаконне привласнення коштів або активів ЄС державним службовцем; відмивання грошей та організована злочинність, а також інші правопорушення, нерозривно пов'язані з однією з попередніх категорій [4].

Територіальна компетенція Європейської прокуратури полягає в тому, що вона повноважна розслідувати кримінальні правопорушення, якщо такі правопорушення були вчинені повністю або частково на території однієї або декількох держав-членів. Персональна компетенція стосується злочинів, якщо вони були вчинені за межами територій держав-членів особою, яка під час вчинення правопорушення підпадала під дію Положень «Про посадових осіб та умови зайнятості інших службовців Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії», за умови, що держава-член має юрисдикцію розслідувати такі правопорушення за межами її території [1, с. 419].

Отже, чинна редакція Регламенту обмежує повноваження Європейської прокуратури у розслідуванні злочинів лише проти фінансових інтересів Союзу, але відповідно до п. 4 ст. 86 ДФЄС, Європейська Рада може в подальшому ухвалити рішення про внесення змін до ч. 1 з метою розши-

рити повноваження Європейської прокуратури на сферу тяжких злочинів транскордонного змісту та про внесення змін до ч. 2 щодо виконавців та спілників тяжких злочинів, що впливають на більш ніж одну державу-члена [1, с. 419].

Європейська прокуратура працює як єдиний офіс у всіх країнах-учасниках ЄС і поєднує зусилля європейських і національних правоохоронних органів у єдиний, цілісний та ефективний підхід. Європейська прокуратура організована на двох рівнях: центральному та національному. Центральний рівень складається з Європейського головного прокурора, 22 європейських прокурорів (по одному на кожну країну ЄС), двоє з яких призначені заступниками Європейського головного прокурора, та адміністративного директора. Головний європейський прокурор очолює Європейську прокуратуру, організовує її роботу, представляє Європейську прокуратуру у відносинах з ЄС, державами-членами ЄС, третіми країнами. Європейський головний прокурор і всі європейські прокурори утворюють колегію Європейської прокуратури. Децентралізований рівень складається з європейських делегованих прокурорів, які будуть розташовані в країнах-учасниках ЄС. Центральний рівень контролює розслідування та кримінальне переслідування, що проводяться на національному рівні. Як правило, європейські уповноважені прокурори розглядають справу в державі-члені, де було вчинено ймовірно правопорушення, і проводять розслідування та переслідування у своїй державі-члені.

Права підозрюваних і обвинувачених гарантуються комплексними процесуальними гарантіями, що базуються на чинному законодавстві ЄС і національному законодавстві. Європейська прокуратура забезпечує дотримання прав, гарантованих Хартією основних прав ЄС, включаючи право на справедливий суд і право на захист. Процесуальні акти Європейської прокуратури, як правило, підлягають судовому перегляду національними судами. Суд Європейського Союзу має юрисдикцію в обмеженій кількості справ, але може забезпечити послідовне застосування законодавства ЄС шляхом попередніх рішень.

Список використаної літератури:

1. Курбатова Д. Л. Європейська прокуратура: завдання та повноваження. електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. № 5. С. 417–420.
2. Форманюк В. В. Правова природа прокуратури ЄС. Журнал Європейського і порівняльного права, випуск 12 (1-2), 2020. С. 112–114.

3. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/index_en

4. European Public Prosecutor's Office (EPPO). URL: <https://www.eppro.europa.eu/en>

5. Михайлов А. К. Щодо застосування механізму посиленої співпраці в Європейському Союзі. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/64.pdf

6. Європейське право: право Європейського союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ: Ін Юре, 2015. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов та ін. Київ: Ін Юре, 2015. 312 с.

7. Право Європейського Союзу: норм. матеріали: у 1 т. / гол. ред. І. В. Яковюк. Харків: Право, 2019. Т. 1. С. 69–70.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к. ю. н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Омельчук С. О.¹

РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ОКРЕМИХ ВРАЗЛИВИХ ГРУП ОСІБ ЗА ХАРТІЄЮ ОСНОВНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Захист прав вразливих груп осіб є необхідним для забезпечення рівності та справедливості в суспільстві, а також для забезпечення правої держави. У сучасному світі людина стикається з багатьма проблемними питаннями, пов'язаними з захистом прав вразливих груп осіб. Наприклад, проблемні питання насильства, зокрема відносно жінок та дітей, є досить поширеними. Також інваліди та люди з особливими потребами часто стикаються з дискримінацією та недостатнім доступом до різних видів послуг тощо.

Тому регулювання прав окремих вразливих груп осіб за Хартією основних прав Європейського Союзу (далі – Хартією ЄС) є важливим питанням в сучасному світі. Забезпечення захисту прав вразливих груп осіб є необхідним для забезпечення рівності та справедливості в суспільстві та підтримки гідності та самовизначення кожної людини.

Так, Хартія ЄС гарантує всім людям рівні права та можливості, незалежно від їхньої національності, раси, статі, релігії, ідеології, віроспо-

¹ Курсант 3 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

відання або інших ознак. Крім того, Хартія ЄС визнає право на захист від дискримінації та на повагу до приватного та сімейного життя. Щодо конкретних заходів для захисту вразливих груп осіб, Хартія ЄС передбачає заборону на будь-яку форму насильства, зокрема відносно жінок та дітей. Крім того, Хартія ЄС надає гарантії щодо прав дітей на захист, належне виховання та допомогу, прав жінок на гідне ставлення та рівність з чоловіками, а також прав людей з особливими потребами на повагу до їхнього гідності та самостійності. Окрім того, Хартія ЄС передбачає захист прав мігрантів та біженців, зокрема право на притулок та на повне захист від насильства та дискримінації [1].

Пропонується надати проблемні питання та шляхи їх вирішення. По-перше, вразливі групи осіб можуть стикатися з дискримінацією в різних сферах життя, включаючи доступ до роботи, житла, охорони здоров'я, освіти та інших послуг. Хоча Хартія ЄС забороняє дискримінацію за будь-яким підставою, включаючи стать, расу, національність, релігію, інвалідність та вік, це все ще залишається проблемою у багатьох країнах ЄС.

Для боротьби з дискримінацією пропонується підвищувати свідомість суспільства про шкідливість цього явища, забезпечувати рівні можливості та рівність перед законом для усіх громадян. Крім того, потрібно забезпечити ефективне виконання законодавства, яке забороняє будь-який вид дискримінації, і захистити права потерпілих.

По-друге, вразливі групи осіб, зокрема жінки, діти та літні люди, можуть бути піддані насильству. Для боротьби з насильством необхідно забезпечувати доступ до послуг з психологічної та юридичної підтримки, створювати мережі соціальної підтримки та забезпечувати належний рівень кримінального переслідування винних осіб.

По-третє, виникає проблема з обмеженим доступом до різних видів послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту та житло. Для забезпечення доступу до послуг для вразливих груп осіб необхідно забезпечити рівність перед законом, забезпечити рівний доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та інших послуг. Крім того, потрібно забезпечити достатній рівень соціальних виплат та допомоги, щоб зменшити ризики бідності.

Наступною проблемою необхідно визначити міграційні процеси. Для вирішення проблемних питань, пов'язаних з міграційними процесами, необхідно забезпечити захист прав мігрантів та біженців, забезпечити їх доступ до основних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, житло та працевлаштування. Крім того, потрібно розробити ефективну

міграційну політику, яка б допомагала забезпечувати інтеграцію мігрантів в суспільство та їх адаптацію до нових умов життя. Це можна досягти шляхом створення програм підтримки для мігрантів, які б допомагали їм отримувати освіту, мовну підготовку та працевлаштування. Також важливо забезпечити мігрантам доступ до основних соціальних послуг, таких як медична допомога та житло.

Також, для забезпечення захисту прав жінок та дітей необхідно дотримуватись ефективного виконання законодавства, яке забороняє будь-який вид насильства, в тому числі домашнього та сексуального насильства. Реалізувати відкритий доступ до психологічної та юридичної підтримки для потерпілих та забезпечити відсутність відчуження або схильності до самоізоляції. Для захисту прав осіб з інвалідністю потрібно надати доступ до спеціальних пристроїв та техніки, яка б забезпечувала їм нормальне життя [1, с. 45–52].

Отже, можна зробити висновок, що права вразливих груп осіб є невід'ємною складовою загального правового порядку країни і повинні бути захищені від будь-яких форм дискримінації та порушень. Регулювання прав вразливих груп осіб за Хартією ЄС може бути складним завданням, оскільки існує багато різних визначень того, що вважається вразливою групою, і які саме права мають бути захищені. Крім того, існують проблеми з реалізацією цих прав, особливо в тих країнах, де правовий порядок ще не є повноцінним або де існують певні соціальні проблеми.

Тому, для ефективного регулювання прав вразливих груп осіб за Хартією основних прав Європейського Союзу, необхідно розробити чіткі та конкретні правові механізми, які гарантують їх захист, а також важливо пропагувати повагу до цих прав, як ключових цінностей сучасного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Хартія основних прав Європейського Союзу: Міжнародний документ від 01.12.2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 10.04.2023)
2. Міжнародна система захисту прав людини: навчальний посібник / І. А. Шуміло. Київ: ФОП Голембовська О. О. 2018. 168 с.

Науковий керівник: Асірян С. Р., к. ю. н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗМІСТ

Комарова Т. В.

ПРИНЦИП СУДДІВСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК СКЛАДОВА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ
УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ..... 3

Яковюк І. В.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО:
ЧИМ ВОНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ УКРАЇНИ?..... 7

Bilousov M. S.

NATIONALS OF THIRD COUNTRIES OTHER THAN UKRAINE,
WHO BENEFITED FROM INTERNATIONAL PROTECTION
OR EQUIVALENT NATIONAL PROTECTION IN UKRAINE
BEFORE 24 FEBRUARY 2022 AS BENEFICIARIES OF
TEMPORARY PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION. 12

Зельцер М. І.

ЩОДО ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ 15

Соколова О. О.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ
ОХОРОНИ В УКРАЇНІ 19

Ульяненко М. Г.

ВІДМОВА У ПРИЙНЯТТІ ЗАЯВИ ПРО НАДАННЯ
КОНСУЛЬТАТИВНОГО ВИСНОВКУ, ЯК ЗАГРОЗА
УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ
ЮРИСДИКЦІЇ ЄСПЛ ЗГІДНО З ПРОТОКОЛОМ № 16 23

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Алєєва А. С., Молчанюк І. В.

ВИХІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 26

Арабаджєва К. І.

ПРОБЛЕМА «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
СОЮЗІ..... 31

Асєєва К. М.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС..... 33

Бездєнежна А. А.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ ЄС
ТА УКРАЇНОЮ 36

Бекетова М. О.	СВОБОДА РУХУ ОСІБ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	38
Браславець Д. М.	ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	41
Гарницька А. О.	ЗАКОНОДАВЧІ ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.	44
Горбань К. В.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ ЗА МЕЖІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	46
Гостяев А. Є.	МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	48
Грекова П. О.	СУЧАСНА СИСТЕМА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	51
Груба В. А.	АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS ЕС В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ.	53
Гусейнова К. А.	ПРИЄДНАННЯ ЕС КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД; ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.	58
Зварич Я. В.	МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ	64
Іванова О. С.	РОЛЬ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ В ОБ'ЄДНАННІ ЄВРОПИ.....	66
Ігнатов М. П.	СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ЙОГО ПРИНЦИПИ.	69
Квітка Ю. В.	МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	72
Коваленко М. В.	ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ У ПРАВІ ЕС.....	76

Кожевник Ю. С.	ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС	79
Котенко А. О.	ВИЗНАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В КРАЇНАХ- ЧЛЕНАХ ЄС ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ШЛЮБ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ В МЕЖАХ ЄС: ЮРИСДИКЦІЙНИЙ АСПЕКТ.....	83
Котенко А. О.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В ЄС В ЦИФРОВУ ЕПОХУ.....	86
Котенко А. О.	ПРАВО НА ЗАСНУВАННЯ І ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСОБИСТЕ ПРАВО ГРОМАДЯН ЄС.....	89
Кравців Д. О.	ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРАВО ЛЮДИНИ НА ДОСТУП МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	92
Кривець О. В.	СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВІ ЄС	95
Кривогуз Ю. М.	РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я У ДЕРЖАВАХ- ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	97
Леонова А. В.	ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	100
Магдич А. С.	РОЛЬ ТА ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ НА БОРТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ ТА ЗЛОЧИНАМИ, ЯКІ ШКОДЯТЬ БЮДЖЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	102
Максимова М. Ю.	РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ.....	106
Марич А. В.	ЧОРНОМОРСЬКА ЗЕРНОВА УГОДА ЯК РЕЗУЛЬТАТ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ	108
Мельник Д. С.	ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВОВИХ СТАНДАРТИВ ЄС	112
Містюков К.	ДИПЛОМАТИЧНІ КОНТАКТИ.....	114

Мовчан В. Ю.	ФОРМУВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	118
Нагорна О. О.	ЗАКРІПЛЕННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	121
Огла М. В.	ПОЗОВИ ПРО ПОРУШЕННЯ ЗOBOB'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВАМИ- ЧЛЕНАМИ ЄС ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ	123
Орлова Д. О.	ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВІ ЄС: ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В СФЕРУ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ	126
Панков В. В.	ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ, ЇХ НОРМАТИВНО- ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	129
Пилипенко А. В.	ДЕМОКРАТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	134
Пригода К. І.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК УНІКАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА (SUI GENERIS)	137
Сивенюк Є. В.	ДЕПУТАТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: БЮРОКРАТИ ЧИ ПРЕДСТАВНИКИ НАРОДУ?	139
Смаль Ю. О.	ПРОБЛЕМА ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	143
Старостенко Д. Д.	ДО ПИТАННЯ НАКЛАДЕННЯ САНКЦІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	146
Тесленко О. І.	БОРОТЬБА З НЕЛЕГАЛЬНОЮ МІГРАЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	150
Тищук А. В.	ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	153
Ульянова Г.	МІСЦЕ РЕЗОЛЮЦІЙ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	156

Федорченко А. О.	
ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ У КРАЇНАХ ЄС.....	159
Фролов М.	
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ «ВРЕХІТ»	
ДЛЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ЄС	162
Хлопко К. О.	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА	
ДИСКРИМІНАЦІЇ В ЄС.	165
Чернікова Ю. К.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОМБУДСМЕН ЯК ГАРАНТ	
ПРАВ ЛЮДИНИ.....	169
Чобітько В. В.	
СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	172
Швецова Т. І.	
«ДЕФЦИТ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	175
Шеляков М. О.	
ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ	
В ПЕРІОД ВІДСТУПУ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЄКПЛ.....	179
Яворська О. О.	
РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ЄС:	
ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ	181
Ясницька В. Б.	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ	
ВЛАСНОСТІ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	184
Кожухар В. Д.	
ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОКУРАТУРА ЯК САМОСТІЙНИЙ	
ОРГАН ЄС.....	187
Омельчук С. О.	
РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ОКРЕМИХ ВРАЗЛИВИХ ГРУП	
ОСІБ ЗА ХАРТІЄЮ ОСНОВНИХ ПРАВ	
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	190

Наукове видання

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДЕМОКРАТІЯ

**Збірник наукових статей за матеріалами
IV науково-практичної конференції**

(м. Харків, 12 травня 2023 р.)

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 05.05.2020.
Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 11,5. Обл.-вид. арк. 11.
Тираж 100 прим.